

Gemeente Amsterdam

Dienst Onderzoek en Statistiek

‘Ze moeten *ergens* wel de wil hebben’

Wat voorafgaat aan uitval in het MBO

Projectnummer: 10133

In opdracht van: Ministerie OCW

drs. Letty Francissen

Lotje Cohen MSc

dr. Willem Bosveld

Oudezijds Voorburgwal 300

1012 GL Amsterdam

Telefoon 020 251 0305

l.cohen@os.amsterdam.nl

Postbus 658

1000 AR Amsterdam

Fax 020 251 0444

www.os.amsterdam.nl

Amsterdam, januari 2011

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Inhoud

Inleiding	5
1 Blikken op de schoolloopbaan	7
1.1 Jongeren over hun schoolloopbaan	7
1.1.1 Achtergrond en thuissituatie	7
1.1.2 De basisschool	9
1.1.3 Het voortgezet onderwijs	10
1.1.4 Het MBO	12
1.2 Ouders over de schoolloopbaan van hun kinderen	14
1.2.1 Achtergrond en thuissituatie	15
1.2.2 De basisschool	17
1.2.3 Het voortgezet onderwijs	18
1.2.4 Het MBO	19
1.3 De scholen over de uitvallers	20
1.3.1 Redenen voor uitval	21
1.3.2 Maatregelen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan	25
1.4 Leerplicht/RMC over de uitval	28
1.5 Hulpverleners en andere betrokkenen	31
2 Knelpunten in de schoolloopbaan	33
2.1 De basisschool	33
2.2 Het voortgezet onderwijs	34
2.3 Het MBO	35
2.4 Overige betrokkenen	37
2.5 Redenen voor voortijdig schoolverlaten	37
Conclusies en aanbevelingen	39

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Inleiding

Het ministerie van OCW heeft enkele jaren geleden de 'aanval op de uitval' geopend. Deze brede aanpak om voortijdig schoolverlaten terug te dringen blijkt succesvol: het streefaantal van 35.000 nieuwe voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) in 2010/2011 lijkt gehaald te gaan worden. Een belangrijk onderdeel van de aanpak is het in kaart brengen van de redenen van schooluitval. Op basis van deze kennis kan doelgerichter worden gestreefd naar het terugdringen van het aantal vsv'ers.

Er zijn inmiddels meerdere onderzoeken gedaan naar de redenen van uitval, om zo concrete handvatten te vinden voor de 'aanval op de schooluitval'. Deze onderzoeken beschrijven categorieën van de beweegredenen en omstandigheden voor schooluitval¹. Om dieper in te kunnen gaan op die beweegredenen en omstandigheden, is voor het onderzoek in dit rapport een aantal casussen bestudeerd. Door meerdere betrokkenen (jongeren, ouders, scholen, leerplichtambtenaren en hulpverleners) het proces van schooluitval te laten beschrijven, zijn we nagegaan waar de jongeren en hun omgeving elkaar 'kwijtraken' en wat er eventueel mogelijk is om ervoor te zorgen dat ze naar school blijven gaan.

Voor dit onderzoek zijn 20 casussen bestudeerd verdeeld over drie verschillende RMC regio's (West Friesland, Twente en Midden Brabant) en in één stad (Amsterdam). Met de jongeren, hun ouders of verzorgers, mentoren of coaches van school, leerplichtambtenaren en (indien aanwezig) hulpverleners zijn diepte-interviews gehouden; thuis of op de werkplek. In de interviews is ingegaan op de thuissituatie (woon- en leefomgeving), de schoolloopbaan, de redenen voor schooluitval en maatregelen of interventies die uitval hadden kunnen voorkomen. In bijlage 1 worden de 19 casussen apart beschreven. Meer over het verloop van het onderzoek is te vinden in bijlage 2. De gespreksrichtlijnen voor de interviews zijn opgenomen in bijlage 3.

In totaal zijn 70 gesprekken gevoerd met 20 jongeren (18 - 22 jaar) en hun omgeving. Van deze jongeren zijn 15 uitgevallen op MBO niveau 2 en 5 op niveau 3 of 4. De reden dat de niveaus 3 en 4 zijn ondervertegenwoordigd in dit onderzoek is dat het moeilijker is om echte uitvallers op dit niveau te vinden. Veel van de niveau 3 en 4 leerlingen die wij benaderden bleken geen uitvallers, maar opleidingswisselaars te zijn (zie ook bijlage 1).

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt de schoolloopbaan vanuit verschillende perspectieven beschreven. Achtereenvolgens komen aan het woord: de jongeren, hun ouders of begeleiders, scholen en overige betrokkenen. In hoofdstuk 2 beschrijven we de knelpunten in de schoolloopbaan per onderdeel daarvan (basisschool, voortgezet onderwijs, MBO) en vanuit het perspectief van de overige betrokkenen. Conclusies en aanbevelingen staan in hoofdstuk 3.

¹ Zie onder meer Oberon (2008), ROA (2009), WRR (2009), O+S (2009), ResearchNed (2010) en ROA (2010)

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

1 Blikken op de schoolloopbaan

In deze paragraaf beschrijven we de schoolloopbaan van de jongeren vanuit verschillende perspectieven. In paragraaf 1.1. komen de jongeren zelf aan het woord. Vervolgens wordt in 1.2 de blik van de ouders weergegeven. De visie van de scholen is te vinden in 1.3, gevolgd door het perspectief van leerplicht/RMC in 1.4. Van sommige jongeren zijn begeleiders of hulpverleners bevroegd. Hun invalshoek is te vinden in 1.5.

1.1 Jongeren over hun schoolloopbaan

De jongeren hebben eerst verteld over hun woon- en leefsituatie, voordat ze hun hele schoolloopbaan (basisschool, voortgezet onderwijs en MBO) doornamen. Hieronder volgen de hoofdlijnen.

1.1.1 Achtergrond en thuissituatie

Jongeren zijn niet altijd vol in beeld bij ouders

De meeste ondervraagde jongeren zeggen dat het thuis 'rustig' is en geven in eerste instantie aan dat er thuis geen problemen zijn. Bij doorvraag blijken ze vaak toch iets meegemaakt te hebben dat veel indruk heeft gemaakt. Een enkeling heeft een ouder verloren door ziekte, maar in de meeste gevallen gaat het om een onaangename scheiding van de ouders, waarbij de ouders het contact met elkaar volledig hebben verbroken. De meeste van deze jongeren wonen bij één van de ouders en hebben soms weinig contact met de andere ouder. Toch wisselen zij soms wel van thuisbasis 'als het bij mijn vader even niet lekker gaat, dan ga ik gewoon een tijdje bij mijn moeder zitten'. Sommige jongeren switchen meer uit noodzaak: de verzorgende ouder krijgt een nieuwe relatie of heeft zelf problemen, waardoor het beter is om even ergens anders te wonen.

Weinig aandacht

'Mijn ouders zijn gescheiden, ik woon nu bij mijn vader. Ik zie mijn moeder niet zo vaak, want wij botsen. In eerste instantie woonde ik bij mijn moeder, net als mijn zusje. Ik ben wat heen en weer gegaan, want mijn moeder hield me heel kort en mijn vader laat me veel meer met rust. Het duurde even voordat ik dat in de gaten had, maar hier is het voor mij prettiger. Het was wel een onrustige tijd.' (meisje, 18 jaar)

'Ik mag mijn moeder wel, maar het was niet makkelijk. Ze had een hele ongelukkige relatie met mijn stiefvader. Ze zocht steun bij mij, soms was ik een soort vriendin en dan weer was ik die vervelende dochter. Mijn stiefvader was altijd chagrijnig en mijn moeder daardoor ook. Ik moest ook altijd voor mijn halfzusje zorgen, toen ze klein was zei ze mamma tegen mij. Ja, wat doe je dan? Dan ben je zoveel mogelijk weg en nodig je nooit iemand thuis uit. Op school hoorde ik er ook niet echt bij, ook spanning. Dus ging ik overdag naar het park, niemand die er wat van zei.' (meisje, 19 jaar)

Mijn stiefbroer was een probleemjongere, drugs en zo. Daar was mijn moeder druk mee, dus er werd eigenlijk helemaal niet op mij gelet.' (jongen, 18 jaar)

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Sommigen hebben ernstige problemen thuis

Een paar jongeren geven expliciet aan dat zij uit een problematische situatie komen. Problemen als depressiviteit van één van de ouders, verwaarlozing, ernstige financiële problemen, mishandeling door één van de ouders of oorlog in het land van herkomst passeren de revue. Deze jongeren hebben, naast problemen met school, vaak nog andere problemen (schulden, problemen met justitie of andere hulpverlenende instanties).

Problematische thuissituaties

'Er waren periodes dat we voor mijn moeder moesten zorgen, omdat zij veel moest slapen. Bij mijn vader kon ik niet wonen, de afstand was te groot en de stroom werd soms afgesloten.' (*moeder is depressief en vader gebruikt harddrugs, red.*) (meisje, 19 jaar)

'Wij moesten heel vaak verhuizen, ik ben in totaal wel drie keer van lagere school gewisseld.' (*ouders werden steeds het huis uit gezet omdat ze de huur niet betaalden, red.*) (jongen, 20 jaar)

'Mijn ouders zijn gescheiden toen ik 4 of 5 jaar was. Mijn moeder kon niet voor mij en mijn broertje zorgen en sloeg ons of sloot ons op. Toen heeft mijn vader ons eerst in een kindertehuis gestopt en heeft de rechter beslist dat we bij mijn vader moesten wonen. Daar wonen we nu al vijf jaar.' (meisje, 18 jaar)

'Ik kom uit Congo, daar was het oorlog. Mensen werden doodgeschoten. Ik vind het moeilijk, nog steeds. Mijn vader was naar Nederland gegaan, wij kwamen toen ik twaalf jaar was. Dat ging niet goed, opeens was mijn vader de baas. In Afrika was ik dat, zorgde ik voor mijn moeder en zusjes. Ik ging niet luisteren, het botste. Mijn vader sloeg me, ik kwam met dikke blauwe ogen op school. Toen ben ik uit huis geplaatst.' (jongen, 22 jaar)

Acht jongeren komen uit een volledig gezin

Er zijn acht jongeren waarvan de ouders nog bij elkaar zijn: zeven jongeren wonen nog thuis en één jongen woont zelfstandig. Bij de meeste (zes) van deze jongeren beginnen de problemen, net als bij veel andere jongeren, rond hun 14e jaar. 'Toen ging ik er een potje van maken.' Bij vier van hen loopt het uit de hand; de conflicten met hun ouders lopen zo hoog op, dat ook de hulpverlening of de politie erbij ingeschakeld wordt. Momenteel is bij deze jongeren de rust weergekeerd en zijn zij zich aan het bezinnen op de toekomst. Bij twee jongeren waren het niet conflicten, maar andere prioriteiten (geld verdienen of topsport) die ervoor zorgden dat zij hun school verwaarloosden.

Drugs- en drankgebruik

De jongeren vinden drankgebruik normaal, zeker de helft van de ondervraagden zegt regelmatig (vooral in het weekend) te drinken. Een aantal jongeren (vooral jongens) uit West-Friesland zegt veel te drinken, maar ziet dat niet als een probleem. Over het drugsgebruik zijn de jongeren veel minder open: slechts vier van alle ondervraagde jongeren geeft aan wel eens drugs te gebruiken (twee blowen en twee hebben harddrugs gebruikt). Van een aantal jongeren bestaat (vooral bij ouders en school) het vermoeden dat zij in ieder geval blowen. Zo spraken wij één jongen in zijn kamer vol met wietplanten, die stug volhoudt dat die planten van zijn broer zijn.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Soms meerdere vsv-ers in één gezin

Sommige jongeren zijn niet de enige in het gezin die de school verlaten zonder diploma. Vaak hebben oudere broers en zussen ook geen diploma, jongere broertjes of zusjes zitten meestal nog op school.

Oudere schoolverlaters in het gezin

'We zijn met vier kinderen, ik ben de derde. Mijn zus is het huis uit en heeft twee kinderen, geen diploma. Mijn broer is 19 en heeft 7 jaar in detentie gezeten, hij heeft geen diploma. Alleen mijn jongste zusje zit nog op het vmbo, zij is nu 14.' (jongen 19 jaar)

'Mijn zus is 21 en heeft helemaal geen diploma. Ik heb vmbo-k. Wij werken in hetzelfde bedrijf.' (meisje, 19 jaar)

1.1.2 De basisschool

Basisschool ging alles goed

De meeste jongeren geven aan dat het op de basisschool goed ging. Wel heeft een flink deel van de jongeren een jaartje langer over de basisschool gedaan. Het gaat meestal om een extra kleuterjaar. Geen van de jongeren heeft naar eigen zeggen cognitieve problemen ervaren in het primair onderwijs. Eén jongen (uit een probleemgezin) geeft aan dat hij op de basisschool altijd de beste van de klas was. Doordat zijn ouders steeds moesten verhuizen is hij drie keer van basisschool veranderd.

Op het sociale vlak soms wel wat moeite

De jongeren geven aan dat ze genoeg vriendjes en vriendinnetjes hadden op de basisschool. Een aantal ondervraagden had naar eigen zeggen wat minder aansluiting, maar heeft dat niet als een groot probleem ervaren. Sommigen worden een beetje gepest, maar zeggen dat zij zich daar weinig van aantrokken. Vier van de ondervraagde jongeren zeggen gepest te zijn op de lagere school, twee daarvan hebben er nog steeds last van.

Gepest

'De basisschool was minder, ik was het pisaaltje van de klas en werd veel gepest. Ik weet eigenlijk niet waar dat vandaan kwam. Mijn vader is een paar keer op school gaan praten, maar dat heeft niet geholpen. Ik kom de pestkoppen van toen in het dorp nog wel tegen en ze weten zich moeilijk een houding te geven.' (meisje 20 jaar)

'Ik ben heel erg gepest op de lagere school. Voor zover ik het me kan herinneren is het in groep 1 begonnen en heeft het tot groep 8 geduurd. Ik ben snel opgefokt en dat vonden ze leuk. Het was heel erg, als ik wakker werd en naar school moest dan wilde ik liever dood. Als ik maar niet naar die school hoefde. Toen ik 8 jaar was zag ik het helemaal niet meer zitten. Ik heb samen met mijn ouders tig gesprekken gehad op school, maar school deed niets. Ze vonden het mijn eigen schuld, ik moest niet reageren. In groep acht heb ik er één in elkaar geslagen en toen werd het wel minder.' (jongen, 19 jaar)

'Er waren wel wat pesterijen, maar dat hoort er ook wel bij.' (meisje, 19 jaar)

'Het liep een beetje raar op de basisschool. Ik was in het begin een beetje moeilijk op school, moest vaak huilen. Toen zei de juf dat het hartstikke goed was gegaan en toen hoorden mijn ouders later dat het niet goed was gegaan. Toen ben ik naar Wormer naar school gegaan. Daar heb ik een half jaar gezeten en toen zijn we verhuisd naar Berkhout. Daar ging het tot groep acht goed. In groep vijf ben ik wel gepest, omdat ik de jongste was. Maar niet zo dat ik het nog weet.' (meisje, 18 jaar)

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Aansluiting met buitenlands onderwijs mist soms

Eén jongen doorloopt de basisschool gedeeltelijk in Congo. Hij krijgt daar drie jaar basisonderwijs en blijkt moeilijk te kunnen leren. In Nederland wordt hij in eerste instantie in het reguliere onderwijs geplaatst waar hij heel snel vastloopt.

1.1.3 Het voortgezet onderwijs

Meeste jongeren haperen rond 13^e of 14^e levens jaar

Bij de meeste ondervraagden begint het in het tweede of derde jaar van de middelbare school te haperen. Ze zijn dan vaak 13 of 14 jaar oud en beginnen met veelvuldig spijbelen en 'moeilijk gedrag' in de klas. Als reden voor hun gedrag noemen ze:

- gewoon geen zin in school;
- weinig vrienden of vriendinnen op school;
- school is te makkelijk 'ik zat me de hele dag te vervelen';
- school is te moeilijk;
- conflicten met docenten of medeleerlingen;
- verkeerde vrienden;
- psychische problemen;
- problemen thuis (verhuizing of switchen van de ene ouder naar de andere);
- problemen met politie of justitie.

Bij meer dan de helft van de ondervraagde leerlingen leidde één (of meerdere) reden(en) tot structureel verzuim in het voortgezet onderwijs. De meesten hiervan spreken hooguit één keer een leerplichtambtenaar en slaan de waarschuwing in de wind. Vervolgens gebeurt er volgens de jongeren niets meer². De school meldt het verzuim volgens de jongeren ook niet. Bij drie leerlingen krijgt de eerste waarschuwing van de leerplichtambtenaar nog wel een vervolg: één meisje verschijnt ruim twee jaar na de eerste waarschuwing voor de kinderrechter (en is dan al bijna 18), één jongen wordt thuis opgehaald door de politie voor een gesprek met de leerplichtambtenaar en één meisje krijgt een taakstraf en een boete, die om onduidelijke redenen ook weer worden kwijtgescholden.

Hulpverlening schiet volgens jongeren vaak tekort

Iets minder dan de helft van de ondervraagden heeft in het voortgezet onderwijs contact gehad met één of meerdere hulpverleners. Genoemd worden: schoolmaatschappelijk werk, een psycholoog van de GGZ, verslavingszorg, jeugdcoaches, jongerenwerkers van de gemeente en in een paar gevallen de crisisopvang. De jongeren hebben vaak meerdere contactpersonen gehad bij één of meer instanties. De meeste jongeren zeggen dat zij weinig tot niets aan de hulpverlening hebben gehad.

Hulpverlening helpt niet altijd

'In de 3e en 4e had ik een maatschappelijk werker, maar dat hielp eigenlijk niet. Bij de GGZ was het niet anders, je hebt een paar gesprekje en dan zetten ze je weer op een ander pad. Ik heb er wel iets aan gehad, want ze hebben me geleerd hoe ik met mijn

² Inmiddels is de verzuimaanpak in het VO aangescherpt en verbeterd. De incidenten waar deze leerlingen naar refereren vonden plaats in 2005 en 2006.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

paniekaanvallen om moet gaan. Bij de GGZ moest ik opeens in groepssessies. Toen ben ik gestopt.' (meisje, 19 jaar)

'Ik heb een gezinsvoogd gehad. Nou, mijn moeder vond dat ook tien keer niks. Een hele jonge vrouw die zelf geen kinderen had en die kwam mijn moeder vertellen hoe ze het moest doen. We gingen samen altijd lachen als ze weg ging.' (jongen, 19 jaar)

'Ik ben eerst een tijdje naar een psychiater geweest, maar dat hielp niet. Het was een hele jonge vent. Daarna ben ik naar de GGZ gegaan, maar daar konden ze me ook niet helpen. Ze hebben geen ervaring met allochtonen met een depressie. Ik heb ook een tijdje een coach gehad, maar dat was na 6 maanden weer afgelopen.' (jongen, 19 jaar)

'Ik ben een tijdje bij een schoolpsychologe geweest, maar dat hielp niets. Als ik daar kwam dan ging ze in het verleden graven en zei ze "wat voel je?". Dan dacht ik "Ja, dat probeer ik nou net op te lossen, doos".' (meisje, 19 jaar)

Er zijn twee jongeren die een tijdje op een internaat hebben gezeten. Beiden zijn ervan overtuigd dat zij door de hulpverlening nog verder in de problemen zijn geraakt.

'Ik heb aan al die hulpverlening niets gehad, eigenlijk ben ik er alleen maar slechter van geworden. Vooral van de crisisopvang. Dan kom je in aanraking met mensen die veel slechter zijn dan jij bent, drugsgebruikers of criminelen. Ik vind het ook niet echt een oplossing als het niet goed gaat op school en met je ouders, dat ze je in zo'n crisisopvang zetten.' (meisje, 18 jaar)

Echt contact is van belang

Jongeren die tijdens het voortgezet onderwijs een mentor hadden waar het goed mee klikte, zeggen daar veel baat bij gehad te hebben. Ook de jongeren die veel aandacht en begeleiding hebben gekregen in het speciaal onderwijs, hebben daar veel aan gehad. Voor een aantal jongeren was het goede contact met de mentor of het verblijf op het speciaal onderwijs te kort om ze op school te houden. Bij anderen heeft het wel degelijk geholpen. Meestal maar tijdelijk, omdat ze een andere mentor kregen of naar een andere school moesten.

Persoonlijke begeleiding van mentor of in vso

'In de Rebound ging het wel goed. Het was daar prettig en je kon met de leraren ergens over praten. Ze gaven ook een grote mond terug, van de leraren daar kon je het niet winnen. Dan ga je toch meer naar iemand luisteren dan naar iemand waar je over heen kunt lopen en die je zomaar de les uit stuurt. Toch waren ze niet streng, maar duidelijk.' (jongen, 19 jaar)

'Onze handenarbeidleraar was ook vertrouwenspersoon op school. Aan hem heb ik wel veel gehad. Hij zorgde dat ik me gewaardeerd voelde en niet zo gek als iedereen zegt. Hij gaf me vaak een schouderklopje en zei "kom op, het lukt wel". Bij hem kon ik altijd terecht.' (meisje, 19 jaar)

Meesten hebben een VMBO diploma

De meeste jongeren gaan van de basisschool naar het VMBO, één jongen start op het VWO en twee meisjes beginnen met HAVO. Meer dan de helft (14 van de 20) jongeren heeft uiteindelijk een vmbo-diploma gehaald (de meesten vmbo-kader). Twee daarvan hebben het diploma na veel omzwervingen en schoolwisselingen gehaald in het speciaal onderwijs. Zes van de twintig hebben geen diploma gehaald in het voortgezet onderwijs.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

1.1.4 Het MBO

MBO loopbaan voor velen maar kort

Meer dan de helft van de ondervraagde jongeren haakt binnen een jaar af op het MBO, een deel daarvan is hooguit een paar weken op school geweest. Van de andere helft zijn de meesten 1,5- tot 2,5 jaar ingeschreven op (vaak verschillende) MBO opleidingen. Vijf zijn nog steeds ingeschreven; 3 bij een nieuwe opleiding en 2 zijn teruggegaan naar de opleiding waarmee ze eerder stopten.

Verkeerde schoolkeuze vergaarbak voor meerdere problemen

Net als in het onderzoek van ROA (2010) noemen de jongeren ook in dit onderzoek in eerste instantie een verkeerde schoolkeuze (of: opleiding viel tegen) als belangrijke reden om met de MBO opleiding te stoppen. Bij doorvraag blijkt daar echter meer aan ten grondslag te liggen:

- de meeste jongeren die deelnemen aan dit onderzoek vallen in de eerste lichte leerlingen die te maken krijgen met Competentie Gericht Onderwijs (CGO). Op veel scholen betekent dat: zelfstandig en projectmatig werken. Voor veel jongeren is de stap van VMBO naar MBO hierdoor te groot; zij hebben het gevoel aan hun lot overgelaten te worden en missen structuur en begeleiding. De meeste gehoorde klacht is 'er waren helemaal geen lessen en er was geen rooster' en 'iedereen deed maar wat, want het was niet duidelijk wat je moest doen'.
- sommige leerlingen hadden geen goed beeld van de consequenties van hun keuze voor het dagelijks leven. Zo zijn sommige beroepen fysiek zwaar, moet je bij bepaalde beroepen in het weekend werken of altijd heel vroeg op. Op informatie- en voorlichtingsdagen wordt het allemaal verteld en vinden jongeren het geen probleem. In de praktijk valt het erg tegen als je 's morgens vroeg stalen uit moet mesten of in het weekend niet uit kunt.
- er zijn ook jongeren die zich te weinig realiseren dat zij voor sommige beroepen verschillende stages moeten lopen. Zo moeten jongeren die de opleiding Helpende Zorg en Welzijn volgen niet alleen in de kinderopvang, maar ook in de zorg een stage lopen. Veel jongeren willen maar in één aspect van het vakgebied stage lopen.
- een aantal jongeren geeft aan dat de opleiding te moeilijk was, vooral het theoretische gedeelte 'de praktijk gaat heel goed, maar de theorie dat wilde niet zo goed lukken'.
- jongeren hebben te hoge of irrealistische ambities. Een paar jongeren willen meer bereiken dan dat hun opleidingsniveau toelaat ('ik wil naar het HBO' of 'ik wil iets met theater') en hebben te weinig geduld (en soms ook niet de capaciteiten) om via niveau 2,3 en 4 naar het HBO door te stromen.
- een paar jongeren zeggen dat het moment van beroepskeuze te vroeg valt: op het VMBO moeten zij een richting kiezen en je kunt alleen in die richting verder 'maar toen had ik nog geen idee wat ik wilde gaan doen'.

Problemen op de stage of werkplek zijn vaak gezagsproblemen

Een reden die jongeren ook veel noemen voor uitval is: problemen bij de stage of op de leerwerkplekken. Een stage of leerwerkplek vinden is vaak niet het grootste probleem; veel scholen hebben afspraken hierover met bedrijven uit de omgeving. De meeste problemen op de stage- of leerwerkplekken zijn terug te voeren tot problemen met gezag of autoriteit. Vooral op tijd komen en aanwezig zijn leiden tot veel problemen en

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

frustraties: 'als ik daar 's ochtends zo vroeg moet zijn, dan moet ik wel heel vroeg op' en 'als ik er even niet ben omdat ik me niet lekker voel, krijg je meteen gezeur'. Maar ook opdrachten aanvaarden van anderen leidt tot problemen 'ik zie zelf heus wel wat ik moet doen'. Ook vinden sommige jongeren dat ze worden ingezet voor de 'rotklusjes' of voelen zij zich ondergewaardeerd. Een aantal jongeren denkt slachtoffer te zijn van de crisis.

Problemen op stage- of leerwerkplek

'Je kreeg zoveel gezeur als je te laat kwam op school. Als je staldienst hebt en de trein heeft vertraging dan kun je daar toch niets aan doen. Dan belden we ook nog dat we later kwamen en kregen we toch nog gezeur. De tweede keer zijn we gewoon omgedraaid en naar huis gegaan.' (meisje, 19 jaar)

'Ze behandelden me echt heel slecht. Spraken haast niet tegen me en wisten niet eens mijn achternaam. Ze zeiden ook dat ik de hele dag op een stoel zat en dat ik om de vijf minuten ging roken, maar dat was echt niet waar! Ik wou me echt bewijzen, maar kreeg de kans niet.' (meisje, 19 jaar)

'Ze zeiden dat ze nog zo'n winter niet zouden overleven. Nou, het bedrijf staat er nog, maar mij hebben ze eruit gegooid.' (jongen 19 jaar)

Leerplicht 'uitzitten'

Een paar van de ondervraagde jongeren is helemaal nooit van plan geweest een vervolgopleiding te doen na het VMBO, maar werd na afronding van het voortgezet onderwijs opeens geconfronteerd met de verlening van de leerplicht (kwalificatieplicht). Ze zijn dan 16 of 17 jaar en 'moeten nog een jaar'. Om dat jaar te overbruggen schrijven ze zich in op een MBO opleiding, maar zodra ze 18 jaar zijn verdwijnen ze van school.

Alleen een BOL opleiding voldoet

Er is één jongere die al drie jaar ingeschreven staat op het MBO (BOL 2) op twee verschillende locaties. Ze is door de verschillende opleidingen steeds uitgeschreven, maar zegt niet te begrijpen waarom. Haar verzuim heeft alleen met fysieke klachten te maken, zegt ze. Uit het gesprek met diverse scholen blijkt dat zij nooit op school is geweest en geen enkele vorm van hulp of begeleiding wil accepteren. Ook heeft de laatste opleiding haar een BBL traject aangeboden en dat weigert ze, ze wil alleen een BOL opleiding. Volgens de school schrijft zij zich alleen in om de studiefinanciering te incasseren.

1.1.5 De jongeren nu

Meeste jongeren werken incidenteel of structureel

De jongeren zijn inmiddels allemaal 18+ en hebben geen startkwalificatie. De helft van de jongeren zegt daar voorlopig zeker niet aan toe te komen. Ze moeten eerst schulden aflossen, bedenken wat ze willen of een kind baren. Van de 20 jongeren:

- werken er zes bij een werkgever of voor zichzelf. De meesten (5) daarvan wonen in West-Friesland: twee zijn voor zichzelf begonnen in de bouw, twee hebben een contract bij een werkgever en een jongere werkt sinds een paar maanden in een kledingzaak. Een jongere uit Amsterdam werkt in een bakkerij.
- doen vier jongeren zo nu en dan uitzendwerk, vaak schoonmaken of productiewerk. Eén van de jongere weet dat hij de komende jaren zal moeten werken om van een enorme schuld af te komen, de anderen weten nog niet wat zij moeten gaan doen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- hebben drie jongeren zich ingeschreven voor een nieuwe opleiding en zijn twee jongeren teruggegaan naar de opleiding waar ze mee waren gestopt;
- zijn twee meisjes zwanger. Eén daarvan wil in februari 2011 weer een BBL opleiding starten. De ander is uit de woonvoorziening gezet en is nu volledig buiten beeld van ouders en hulpverleners;
- zijn er drie die helemaal niets doen en die ook nog niet weten wat zij wel gaan doen. Alle drie wonen zij nog thuis.

'Nu ben ik ouder en wijzer'

Ongeveer de helft van de jongeren heeft spijt van het feit dat hij of zij geen diploma heeft. Ze merken dat collega's met een diploma meer verdienen. Bovendien zien ze dat de kansen op beter en leuker werk groter zijn met een diploma 'ik sta boodschappen in vakjes te doen in de supermarkt, dat wil ik niet tot mijn 65ste doen.' Daarnaast hebben sommige jongeren ook spijt van hun moeilijk gedrag tijdens de pubertijd. Bij een enkeling is het schuldbesef vooral sociaal wenselijk, zo zegt één meisje dat ze graag een diploma wil, maar is ze recent weggelopen uit de sociale woonvoorziening.

Spijt

'Op dat moment maakte het me niet zoveel uit, ik wilde werken. Nu ben ik ouder en wil ik wel graag een diploma, want dat is toch belangrijk voor mijn toekomst.' (jongen, 19 jaar)

'Als die kleine er is en die is wat ouder, dan wil ik toch wel graag in de avonduren een opleiding gaan doen. Met diploma verdien je toch meer, dat scheelt al gauw € 200 tot € 300 per maand.' (jongen, 18 jaar)

'Ik heb er vreselijk veel spijt van. Ik weet nu hoe zwaar het is als je geen papieren hebt en in aanraking bent geweest met de politie. Mijn naam is overal bekend.' (jongen, 22 jaar)

'Ik heb vooral spijt van het eerste jaar, toen had ik veel serieuzer moeten zijn. Dan had ik mijn diploma al gehad.' (jongen, 19 jaar)

De andere helft van de jongeren zegt geen spijt te hebben. Zij werken liever dan dat ze naar school gaan. Ook zijn er jongeren die de verkeerde opleiding hadden gekozen en graag nog een andere opleiding willen doen. Zij hebben geen spijt dat ze met de vorige opleiding zijn gestopt.

Geen spijt

Werken is zwaarder dan school, maar ik werk veel liever. Zo kan ik mijn eigen ding doen en ervaring opbouwen.' (meisje, 20 jaar)

'Ik vond het (een diploma) altijd wel hartstikke belangrijk, maar ik ben er al makkelijker in geworden eigenlijk. Het werken bevalt me veel meer.' (jongen, 20 jaar)

1.2 Ouders over de schoolloopbaan van hun kinderen

Van de meeste jongeren spraken wij de biologische ouder waar ze op dat moment wonen. Van acht jongeren spreken wij beide biologische ouders, van één ouderpaar spreken wij alleen de moeder (vader bemoeit zich niet met school) en van één jongere spreken wij de oudere zus (ouders spreken beiden geen Nederlands). Een Antilliaanse jongen is alleen overgekomen om een opleiding te volgen heeft hier geen directe familie. Hij heeft wel een

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

begeleider bij een stichting die Antillianen in Nederland helpt en ondersteunt. Ook deze begeleider hebben we gesproken.

1.2.1 Achtergrond en thuissituatie

Deel van de ouders is niet of laag opgeleid

De meeste ouders zijn zelf laag opgeleid, veel van de ondervraagden zijn naar eigen zeggen 'meer doeners dan denkers'. Er is ook een flink aantal ouders dat zelf geen diploma heeft gehaald en dat heel erg jammer vindt. Ze hadden graag gezien dat hun kinderen de kansen die zij krijgen wel verzilveren.

Achtergrond ouders

'Ik wilde ook wel verder leren, maar mijn ouders hadden een winkel. Toen ik zeventien was en klaar was met school was het hup, de winkel in. Er werd helemaal niet gevraagd wat ik wilde.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Zelf ben ik uitgetrouwde toen ik 16 was, ik had helemaal geen kansen. Nu werk ik in de schoonmaakbranche, dat is vervelend en zwaar werk. Ik werk veel, want het verdient slecht. Ik hoop dat mijn kinderen het beter doen en een diploma halen, want zelfs in mijn branche vragen ze om diploma's tegenwoordig.' (moeder van meisje van 18 jaar)

Diploma wel belangrijk, maar geld verdienen ook

De meeste ouders zeggen een diploma heel belangrijk te vinden 'zonder een diploma kun je niets in deze samenleving'. Tegelijkertijd snappen ze ook dat de jongeren soms niet willen en vinden ze dat je een kind niet kan dwingen een diploma te halen. Voor veel ouders is het vooral van belang dat de jongeren zichzelf kunnen onderhouden, met of zonder diploma. Financiële overwegingen spelen daarbij vaak een rol: de jongeren zijn vaak al meerderjarig en ouders zien graag dat zij dan zelf minimaal hun ziektekostenverzekering betalen, liefst ook een bijdrage in het huishouden. School kost geld en voor veel ouders zijn de schoolkosten een grote last.

Geld verdienen is ook belangrijk

'Ik ben er een beetje dubbel over. Aan de ene kant heb ik zoiets van; als ze gewoon haar geld kan verdienen hoeft ze van mij geen opleiding te doen. Ik vind het gewoon het belangrijkste dat ze zichzelf kan onderhouden. Aan de andere kant weet ik wel dat je tegenwoordig overal een diploma voor nodig hebt. Zelfs als je piep, piep, piep achter de kassa doet.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Op een gegeven moment was het eind oktober en toen moesten we lesgeld betalen. Toen moest ze van mij beslissen of ze doorging of niet, want dan kun je ze nog afmelden zonder lesgeld te betalen. Het is jammer dat ze is gestopt, maar ik ben eigenlijk wel heel blij dat ze een leuke baan heeft en wat centen verdient. Dat is ook belangrijk.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Ik had geld gekregen om haar lesgeld te betalen en de boeken. Bij elkaar 900 euro. Ik heb een deel van het lesgeld betaald en de boeken gekocht en van de rest van het geld heb ik andere rekeningen betaald. Toen stopte mevrouw er mee en nou zit ik met die boeken en moet ik al dat geld terugbetalen.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Een enkeling vindt een diploma helemaal niet zo belangrijk 'ik ben er toch ook zo gekomen?' Vooral in West Friesland is de mentaliteit: 'Als je niet naar school wilt, dan ga je maar lekker werken. Geen probleem'.

Gescheiden ouders missen soms stukjes van de schoolloopbaan

Bij een groot deel van de gescheiden ouderparen is het contact onderling helemaal verbroken. Ook over de kinderen of de school is geen enkel contact. Gevolg hiervan is dat deze ouders soms delen van de schoolloopbaan van hun kinderen missen, omdat de jongeren ook nog wel eens wisselen van woning (dan weer wonen ze bij moeder, dan weer bij vader). Sommige ouders (vaak de vaders waar de jongeren nu wonen) weten niet precies op welke scholen hun kind allemaal heeft gezeten.

Soms zijn ze even onder water

'Er is wel een moeder, maar ik heb gehoord dat die sinds een jaar een nieuwe vriend heeft. Toen kwamen de kinderen weer één voor één deze kant op. Daarna is mijn zoon weer een tijdje onder water geweest voor mij. Ik denk dat hij toen bij zijn neef zat, maar zeker weten doe ik dat niet. Op de middelbare school had ik er ook geen zicht op, toen woonde hij bij zijn moeder. Dus ik weet niet of hij spijbelde en of hij met leerplicht te maken heeft gehad.' (vader van jongen van 19 jaar)

Meeste ouders leggen zich neer bij de situatie

De houding van de ouders verschilt. De meeste ouders berusten in de situatie: bij een deel van de jongeren lijkt de rust nu min of meer weergekeerd en de ouders denken dat ze het ergste hebben gehad. Bij sommigen is nog hoop dat er ooit een diploma gehaald gaat worden. Een aantal ouders geeft ronduit toe de grip volledige kwijt geweest te zijn.

Geen grip

'Turkse meisjes lopen vaak weg van huis als ze het ergens niet mee eens zijn en trouwen dan jong. Dat wilde ik niet voor mijn dochter, dat heb ik zelf ook meegemaakt en dat is niet goed. "Als ik ruzie maak, dan loopt ze weg", dacht ik. Dus ik durfde haar op haar 15^e, 16^e niet streng aan te pakken.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Ze komt geen enkele afspraak na, is nergens op tijd, belt niet af als ze niet komt. Ik heb ook mijn ding, ik kan er niet altijd maar achteraan lopen. Dat heb ik lang gedaan, maar op gegeven moment is het op.' (moeder van meisje van 19 jaar)

Naarmate de jongeren ouder worden, herstelt bij sommigen het contact weer een beetje. Een paar ouders hebben nog steeds geen enkele grip 'maar ze is nu volwassen, dus ze moet het toch zelf doen'. Naast berusting is er bij een paar ouders ook woede: zij vinden dat het niet aan hun of hun kind ligt dat er geen diploma is gehaald. Het kind is niet goed begeleid of behandeld en zij leggen de schuld vooral bij anderen (vaak de school).

'Onze ouders voeden niet bewust op'

Van één van de allochtone jongeren die in dit onderzoek is betrokken, spreken wij een oudere zus. Zij is zeer kritisch over haar eigen ouders, ze hebben volgens haar te weinig gedaan om haar broertje te helpen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Ouders hebben niet ingegrepen

'Mijn ouders zijn gewoon getrouwd en hebben acht kinderen gekregen, omdat dat zo hoorde. Ze hebben helemaal niet nagedacht over opvoeden en wat ze van de kinderen verwachten. Acht kinderen vind ik gewoon ook te veel en ieder kind is anders. Dat hebben ze zich niet gerealiseerd. Ze waren ook helemaal niet betrokken bij school. Gesprekken met mentoren van mijn broertjes en zusjes heb ik altijd gevoerd.' (zus, 24 jaar)

1.2.2 De basisschool

Geen cognitieve problemen op de basisschool

Volgens de meeste ouders is de schoolloopbaan goed begonnen: op de basisschool was er nog niets aan de hand. Een paar jongeren hebben wel een extra jaartje gekleuterd, maar dat is niet noemenswaardig volgens de ouders. De meeste kinderen konden het niveau aan en hebben geen noemenswaardige leerproblemen op de lagere school. Eén ouderpaar is van mening dat de basis voor de gedragproblemen van de jongen op de basisschool is gelegd 'hij kon al lezen voordat hij naar school ging, hij was heel slim. Op de basisschool hebben ze daar niets mee gedaan, ze hebben hem niet gestimuleerd. Vind je het gek dat zo'n jongen dan gaat klieren, hij verveelde zich kapot.' Eén meisje is al heel vroeg getest op dyslexie, omdat haar zus dat ook had. Ze bleek licht dyslectisch, maar dit heeft volgens haar moeder haar schoolloopbaan niet in de weg gestaan.

Een paar jongeren maken hebben sociaal weinig aansluiting

De meeste jongeren hadden volgens de ouders genoeg aansluiting met andere kinderen op de basisschool. Drie ouders geven aan dat hun kinderen werden gepest op de basisschool en daar veel last van hadden. De ouders hebben dat met de betreffende scholen besproken, maar er werd niets aan gedaan, want 'op onze school wordt niet gepest'. Eén jongen heeft door het pesten een hele moeilijke tijd op de basisschool gehad en maakt nog steeds moeilijk contact met leeftijdgenoten.

Pesten

'Het is nooit een meidenmeid geweest, ze ging altijd meer met jongetjes om. Tot groep zeven ging dat goed, daarna werden het van die kliekjes meiden, van die tutjes. Mijn beide dochters vielen daar buiten en hoorden er niet bij. Daar hadden ze het wel moeilijk mee. Zelf vindt ze dat ze gepest is, maar ik denk meer dat het kwam doordat ze er niet bij hoorde.' (moeder van meisje van 20 jaar)

'Het was een heel lief kind, maar op school sneeuwde ze helemaal onder bij de andere kinderen. Ze werd vaak gepest en gaat snel in de slachtofferrol. In groep 3 is ze even overspannen thuis geweest. Ze zat alleen maar te huilen, vond het vreselijk op school. Toen zijn we bij de huisarts geweest en hebben we er op school over gepraat, maar er werd niets aan gedaan. In groep 8 is dat veranderd, toen kreeg ze een paardrijdongeluk. Opeens was er respect voor haar, voor wat ze had meegemaakt. Toen heeft ze een hele fijne groep 8 nog gehad.' (moeder van meisje van 18 jaar)

Overspannen moeder

Eén jongere (uit een probleemgezin met een depressieve moeder en drugsverslaafde vader) heeft volgens haar moeder last gehad van de thuissituatie: 'ik was overspannen en toen had ik het heel erg moeilijk met mezelf. Toen heeft ze wel eens naast mijn bed gestaan van "mam, moet jij er niet uit, ik moet naar school". Toen was ze 10 of 11 jaar.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Slechte aansluiting

De jongen uit Congo die op zijn twaalfde naar Nederland kwam, heeft in Congo slechts drie jaar basisonderwijs gehad. Na aankomst in Nederland is hij na een taal cursus in het reguliere voortgezet onderwijs terecht gekomen. Hij liep daar heel snel vast en is toen getest. De jongen bleek een heel laag IQ te hebben en is daarna naar het voortgezet speciaal onderwijs gegaan.

1.2.3 Het voortgezet onderwijs

Veel ouders raken hier de grip kwijt

Bij de meeste jongeren gaat het volgens de ouders mis op de middelbare school. Het begint met veel spijbelen. Veel van de jongeren in dit onderzoek beginnen zo rond hun 14^e, 15^e jaar met spijbelen. De ouders komen daar pas laat achter omdat de jongeren behendig zijn in het vervalsen van briefjes en verzinnen van smoezen, omdat de school niet altijd meldt of omdat de ouders zelf werken en het daardoor niet in de gaten hebben. Sinds 2007 is de verzuimaanpak in het voortgezet onderwijs en middelbaar en hoger beroepsonderwijs aangescherpt. De leerlingen in dit onderzoek vertoonden problematisch verzuimgedrag voordat de aanpak werd aangescherpt.

'Op een gegeven moment stond er een mentor voor de deur, want ze konden ons niet bereiken. Ze hadden blijkbaar verkeerde telefoonnummers. Toen bleek ze al tien dagen niet op school te zijn en dat was niet de eerste keer'. (vader van meisje van 19 jaar)

'Ik had pas laat in de gaten dat ze spijbelde, omdat ik zelf aan het werk was. Bleek dat ze heel lang niet op school geweest was. Toen heb ik afspraken met school gemaakt dat ze me moesten bellen.' (vader van meisje van 18 jaar)

'In de tweede ging het mis, ze ging spijbelen. Vrij snel al hele weken. Ik had het niet door, want ik was aan het werk en ze is heel goed in smoesjes en briefjes maken en zo.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Wij hebben helemaal geen leerplichtambtenaar of brief of iets gezien. De school meldt het niet, want dan is er niemand die het weet en dan blijven ze baas in eigen school.' (moeder van jongen van 19 jaar)

'Ik werk ook, ik kan niet iedere dag controleren of ze wel naar school gaat. Ik hoef toch niet alleen op te voeden, de school moet ook aan de bel trekken.' (moeder van meisje van 19 jaar)

Een aantal ouders heeft een gesprek met een leerplichtambtenaar en bij een enkeling krijgt dat een vervolg. De meeste scholen proberen het verzuim met de ouders aan te pakken en daardoor ziet een deel van de ouders geen leerplichtambtenaar. Volgens veel ouders komt de interventie van school of de leerplichtambtenaar te laat: de leerling heeft al zoveel verzuimd, dat er haast geen weg terug meer is.

Ouders zoeken oorzaak voor verzuim vaak buiten zichzelf

Als oorzaken voor het verzuim worden door de ouders genoemd:

- verkeerde vrienden.
- niveau is te laag: jongere verveelt zich en gaat klieren en spijbelen.
- niveau is te hoog: jongere raakt gefrustreerd en gaat niet meer naar school.
- te veel lesuitval: gaten in de roosters, zieke docenten worden niet vervangen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- schoolkeuze te vroeg: leerlingen moeten te vroeg een richting kiezen en kunnen dan moeilijk terug. Als die richting niet de goede blijkt dan raakt de leerling gedemotiveerd.
- conflicten met leraren (over problematisch gedrag, verzuim of cijfers).
- conflicten met medeleerlingen (pesten of ruzies die dusdanig uit de hand lopen dat leerlingen niet meer naar school durven).
- psychische problemen (de jongere is depressief, heeft heimwee naar land van herkomst of probeert op deze manier aandacht te krijgen).
- problemen thuis (ziekte, scheiding, problemen met één van de andere kinderen).

'Ik was zo druk met mijn stiefkinderen, die hadden veel problemen met drugs en zo. Mijn eigen kinderen gingen altijd goed, daar had ik helemaal geen oog voor. Zeker niet toen ik ook nog ziek werd en een paar maanden in het ziekenhuis terecht kwam. Mijn zoon kwam me helemaal niet opzoeken en toen pas ging er een belletje rinkelen. Toen ik hem weer zag was het te laat, hij was flink aan de drugs en ging hij al een tijdje niet meer naar school.' (moeder van jongen van 18 jaar)

Hulpverlening schiet te kort

Een deel van de jongeren raakt in deze periode in de problemen. Sommigen gebruiken drugs of handelen daarin, anderen komen in aanraking met politie of justitie en enkelen lopen weg van huis. Een aantal jongeren wordt doorverwezen naar maatschappelijk werk, een schoolpsycholoog of de crisisopvang. Ouders vinden dat de hulpverlening vaak te kort schiet: in veel gevallen zijn het maar een paar gesprekjes en het komt ook voor dat ouders niet bij de hulp worden betrokken. In twee gezinnen waar zich problemen op meerdere leefgebieden voordoen (schulden, bekenden van politie en justitie en drugsgebruik), geven de ondervraagden aan inmiddels allergisch te zijn voor hulpverleners. Zij hebben ook al veel mensen op hun pad gehad.

Ouders over de hulpverleners

'Dat heb ik altijd zo storend gevonden aan die instellingen, dan heb je een gezinscoach en dan wordt dat weer veranderd na een paar maanden. Ik weet al die namen niet meer, we hebben er nu zoveel gehad. Ik ben ook wel eens boos weggelopen, hadden ze zo'n jonge vrouw op me afgestuurd. Ze had zelf twee kleine kinderen, wat weet die er nou van? Waar was die ook weer van? Oh ja, de Kinderbescherming.' (moeder van meisje van 19 jaar)

'Bureau Jeugdzorg komt er bij ons niet meer in. Ik heb een enorm boekwerk over ze. Ze hebben onze oudste zoon begeleid toen hij in detentie zat. Nou, hij is daar nooit naar school geweest, heeft geen diploma of niets. Moeten wij eens proberen, om een kind zeven jaar niet naar school te sturen.' (vader van jongen van 19 jaar)

1.2.4 Het MBO

Veel ouders volgen beroepsopleiding bewust van een afstand

Een deel van de ouders bemoeit zich bewust niet zo erg met de keuze voor een beroepsopleiding en het verloop daarvan. In een enkel geval heeft dat te maken met gebrek aan interesse of preoccupatie met de eigen problemen. In de meeste gevallen echter blijkt het een min of meer bewuste keuze, omdat:

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- ouders een vervolgopleiding niet nodig vinden 'hij was 16 en had een vmbo-diploma, en wil gewoon gaan werken';
- ouders niet weten hoe het systeem werkt 'ze regelt dat zelf allemaal met die inschrijvingen en zo, ik heb geen idee hoe dat allemaal werkt';
- ouders vinden dat de jongeren het zelf moeten regelen 'hij is nu 18 jaar, dan moeten ze het onderhand wel zelf kunnen, vind ik'.

Sommige ouders willen juist betrokken worden bij opleiding

Twee ouderparen geven aan dat ze graag meer contact hadden gehad met de opleiding, om samen op te trekken om de jongere op school te houden. Beide ouders hadden het gevoel dat de school daar niet op zat te wachten 'ze hebben daar zoiets van; het zijn jong volwassenen, die moeten voor zichzelf zorgen'.

Ouders noemen vooral verkeerde schoolkeuze als oorzaak voor uitval

Op de vraag waarom de jongeren met de opleiding zijn gestopt, noemen ouders vooral de meest voor de hand liggende redenen:

- verkeerde opleidingskeuze. Jongeren hebben soms een heel ander beeld van de opleiding en zijn dan teleurgesteld in de werkelijkheid. Dit probleem kan bij de jongeren liggen 'ze wil niveau 4 gaan doen, maar realiseert zich niet dat ze dan toch eerst een paar tussenstappen moet maken', maar ook bij het systeem 'ze hebben nou eenmaal een richting gekozen, dus dan gaan ze daarin door. Ook als al duidelijk is dat het 'm eigenlijk niet is'. Ook kiezen sommige jongeren een opleiding waarvan de ouders al vinden dat die helemaal niet bij ze past.
- kwaliteit van de MBO opleiding. De ouders horen van de jongeren dat er haast geen lessen zijn en geen boeken en dat ze het helemaal zelf uit moeten zoeken. 'Vind je het gek dat ze dan niet meer gaan?'
- te weinig begeleiding. Jongeren worden aan hun lot overgelaten. Vooral jongeren die wat extra aandacht nodig hebben komen in de problemen, omdat daar geen ruimte voor is in het MBO.
- problemen bij het vinden van een stage of een leerwerkplek (alleen bij bepaalde opleidingen, vooral in de bouw, techniek en Mode en Uiterlijke verzorging). Bij de meeste opleidingen worden stageplaatsen aangeboden, bij sommige opleidingen moeten de jongeren zelf een plaats zoeken. Volgens de ouders is het in crisistijd heel moeilijk om een stageplaats te vinden.
- conflicten op de stage- of leerwerkplek waardoor de jongeren worden weggestuurd. Volgens sommige ouders ligt dat aan hun eigen kind, anderen vinden dat de school had moeten ingrijpen of helpen.
- conflicten met leraren of met andere jongeren.

1.3 De scholen over de uitvallers

Uit de gesprekken met de scholen komt naar voren dat er de afgelopen twee jaar veel veranderd is in de aanpak van verzuim. De ondervraagden van de MBO en de VSO scholen merken dat er binnen de eigen onderwijsinstelling en binnen het VO meer wordt gemeld. Zij hebben ook de indruk dat er meer met de meldingen wordt gedaan: er wordt eerder actie ondernomen om ervoor te zorgen dat een leerling een taakstraf of een boete opgelegd krijgt. Waar mentoren en begeleiders voorheen vaak zelf met de leerlingen aan

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

de slag gingen, wordt het verzuim nu veel meer gemeld. Op veel scholen (MBO en VO) is volgens de ondervraagden ook een verzuimcoördinator aanwezig die het verzuim bijhoudt en neemt de leerplichtambtenaar deel aan het ZAT-overleg. Daarnaast worden op veel MBO scholen nu maatregelen genomen om voortijdig schoolverlaten te voorkomen (meer hierover in 1.3.2). De leerlingen die aan ons onderzoek meewerkten vallen net daarbuiten, die zijn inmiddels 18 tot 21 jaar en in de tijd dat zij in het voortgezet onderwijs zaten was de verzuimaanpak nog niet aangescherpt.

1.3.1 Redenen voor uitval

Verkeerde opleidingskeuze

Ook de docenten, mentoren en zorgcoördinatoren van de MBO scholen noemen een verkeerde opleidingskeuze als belangrijke reden voor de uitval. Een deel van de jongeren kiest een opleiding die ze niet leuk vinden of die niet bij hen past. Een verkeerde opleidingskeuze wordt volgens deze ondervraagden veroorzaakt door:

- Beperkt beeld van het vak. Jongeren baseren hun keuze nog al eens op de leuke aspecten van een vak. In de voorlichting wordt er uitgebreid op gehamerd dat niet alles leuk is, maar dat besef dringt vaak pas echt door tijdens de stages.

De zware aspecten van het vak

'Onze werkplaats is heel erg schoon. Als die jongens dan stage gaan lopen, dan zien ze hoe het anders kan. Dan krijgen ze 's avonds de nagels niet schoon. En in de winterperiode, als ze drie keer per dag hun handen wassen met garagezeep, dan krijgen ze scheurtjes of kloofjes in de handen en dan doen je handen zeer. Maar wat denk je dan? Natuurlijk krijg je vieze handen! Zo hadden ze het nog niet bekeken. Werken met auto's is leuk, maar dit is dan toch net even te veel.' (mentor MBO autotechniek)

'Er zijn ook gewoon niet leuke kanten aan het vak. Stallen uitmesten is fysiek zwaar werk en het stinkt. Als het regent mennen we ook buiten. Iedere leerling zegt in het begin "maakt mij niet uit", totdat ze een week staldienst hebben en 's ochtend om zes uur hun bed uit moeten om om acht uur de stallen schoon te hebben. Dan realiseren ze zich pas dat dit ook bij het werken met paarden hoort.' (mentor MBO Paardenhouderij)

- Beperkt beeld van de opleiding. Jongeren zijn (ondanks de voorlichting en de open dagen) vaak niet goed bekend met de inhoud van de opleiding. De opleidingen zijn zo ingericht dat alle aspecten van het vak aan bod komen, ook aspecten waarvan de jongeren denken dat zij die later niet nodig hebben. Zo moeten er bij de opleiding 'Helpende Zorg en Welzijn' twee stages worden gelopen: één in de zorg en één op het gebied van welzijn. Meisjes die in de kinderopvang willen, willen vaak alleen de welzijnstages lopen en realiseren zich niet dat voor het diploma alle onderdelen moeten worden afgerond 'we geven immers een diploma Helpende Zorg en Welzijn af!'. Het komt ook voor dat jongeren uit gemakzucht kiezen voor een opleiding waar zij snel klaar mee denken te zijn. Ze laten zich dan niet goed informeren.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Slecht geïnformeerd

'Dat valt in de praktijk dan toch tegen. Zo hadden wij een leerling die dacht in twee jaar een diploma (MBO 4) te halen. Ze had op een website gelezen dat dit kon. Maar ze had niet goed gelezen, want dat geldt alleen voor de volwassenen met een vooropleiding. Voor haar duurde de opleiding vier jaar en dat was een tegenvaller.' (mentor MBO Informatiedienstverlening)

- Opleiding is theoretisch. Voor jongeren op MBO niveau 1 en 2 is de opleiding soms toch wat aan de zware kant. In de praktijklessen gaat het heel goed ('het zijn doeners, ze kunnen goed met de handen werken'), maar als het gaat om toetsen of verslagen dan komen ze soms capaciteit tekort. Volgens een aantal mentoren vragen we teveel van deze jongeren: ze moeten meer theorie doen dan ze aankunnen. Dat begint al op het VMBO.

Ze snappen het niet

'Doordat ze nu én een beetje theorie én een beetje praktijk krijgen op het VMBO, kunnen ze het allebei net niet. Vroeger had je LTS-jongens en die konden alles in elkaar zetten en MAVO-jongens konden sommetjes maken. Nu moeten ze het allebei kunnen, dat werkt niet.' (mentor MBO Motorvoertuigentechniek)

'We beginnen steeds meer opleidingen met intaketoetsen, want wij vinden dat veel jongens een diploma hebben waarvan we ons afvragen of ze het wel verdienen. Vroeger met LTS en MAVO/HAVO wist je waar je aan toe was. Technische tekeningen lezen konden mavo jongens. Nu kan geen van die jongens dat. Als je 2 breuken op het bord schrijft dan vallen de TL-bakken van het plafond, maar snappen doen ze het niet. Officieel hebben ze wel een VMBO-diploma, dus we mogen ze niet weigeren.' (mentor MBO Transport en Logistiek)

- Opleiding is te moeilijk of de vooropleiding sluit niet aan. Jongeren willen zichzelf ook nog wel eens overschatten. Ze hebben soms hoge ambities; willen een opleiding op een hoger niveau volgen, maar moeten 'onderaan beginnen'. Zo is er één jongen die binnenkomt op MBO 2 niveau en naar het HBO wil, maar zichzelf daarbij volgens de docent een beetje overschat.

Zelfoverschatting

'Hij kwam binnen en ik vond hem echt een MBO 2 jongen. Na 4 of 5 weken begon ik te twifelen. Hij komt heel slim over, brengt het goed en kan leuk praten, maar ik vroeg me af of hij het allemaal wel begreep. Dat heb ik aan mijn collega's voorgelegd en we hadden toch het idee dat hij het cognitief niet aankon. Toen hij stopte gaf hij aan dat de opleiding niet was wat hij er van had verwacht.' (mentor CIBAP)

Een andere ambitieuze jongen blijkt een vooropleiding te hebben gevolgd op de Nederlandse Antillen, en de vooropleiding sluit niet goed aan bij het onderwijs in Nederland.

Te hoge ambitie

'Ik merkte al vrij snel dat hij cognitief te zwak om MBO 3 of 4 te halen, maar hij was zo ambitieus en wilde zo graag. In het tweede jaar ging de theorie niet goed, toen heb ik hem op stage gestuurd. Het idee was dat hij de theorie in die praktijk verder uit zou werken en

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

met die kennis een herexamen zou doen. Mijn hoop was dat hij dan aan het einde van het tweede jaar zou slagen. Vervolgens stapelden de problemen zich op, vooral bij de stages. Hij kon de stages ook niet aan, was te onzeker. Op een gegeven moment heeft hij zoveel stageplekken versleten dat ik dacht, waar ik hem ook ga plaatsen, hij gaat het gewoon niet afronden. Zijn stress en zijn onzekerheid werden steeds erger. Toen hebben we voorgesteld om hem een niveau 2 diploma te geven. Dat wilde hij niet, dat vond hij onder zijn niveau.' (mentor MBO Toerisme)

Stap van VMBO naar MBO is te groot

De overgang van het voortgezet onderwijs naar het MBO is voor een aantal jongeren te groot, vooral op MBO niveau 1 en 2. De invoering van het competentiegericht onderwijs heeft de stap voor een aantal leerlingen nog groter gemaakt, omdat er bij de invoering van het CGO ook een flink beroep werd gedaan op het zelfstandig leren. De leerlingen uit dit onderzoek hebben de invoering van het CGO allemaal meegemaakt en volgens een aantal mentoren heeft dit tot extra uitval geleid. Veel mentoren hebben daar ook wel begrip voor: deelnemers op niveau 1 en 2 hebben gewoon te veel structuur en begeleiding nodig om volledig competentiegericht te kunnen werken. Scholen hebben naar eigen zeggen 'erg moeten zoeken naar een goede vorm hiervoor'. De meeste scholen hebben daarom nu gekozen voor een aangepaste vorm van competentiegericht onderwijs op niveau 1 en 2.

Aanpassingen van het CGO

'In het begin hadden we nog het echte competentiegerichte leren, dus: hier heb je lesstof, daar kun je informatie vinden, daar is de practicumruimte en ga maar kijken wanneer je waar wat gaat doen. Dat is niets voor die jongens op niveau 1 en 2, die hebben veel meer sturing en harde afspraken nodig. We hebben het nu veel strakker ingericht voor niveau 1 en 2: gewoon duidelijke kaders en de vakleer hebben we teruggehaald naar klassikaal les. De competenties waaraan ze moeten werken hebben we verplaatst naar de praktijklessen: omgaan met mensen, communicatie, afspraken maken en nakomen, etc.' (mentor MBO Autotechniek)

'We proberen het CGO op een leuke manier vorm te geven, maar zijn nog steeds zoekende. Wat opvalt is dat dingen als CGO, dat wordt ontwikkeld op academisch niveau en sijpelt dan zo langzaam door naar niveau 1 en 2. Daar moeten wij wel enorme aanpassingen in de uitgangspunten en principes doen, want een niveau 4 student is een hele andere dan een niveau 1 en 2 student. Op niveau 1 en 2 hebben wij er veel van los moeten laten, ze zitten gewoon in vaste groepen met vaste structuren.' (mentor MBO Helpende Zorg en Welzijn)

Docenten, met name bij de technische opleidingen, hebben ook kritiek op het CGO 'Leerlingen zijn meer bezig met het schrijven van verslagen en verantwoordingen, dan met het werk zelf.'

Jongeren kampen met gezagsproblemen

Een groot deel van de jongeren haalt volgens de docenten en mentoren de eindstreep niet omdat zij zich niet aan afspraken en regels kunnen houden. Soms is dit gebrek aan motivatie, maar vaker komt het doordat de jongeren van huis uit niet hebben meegekregen dat ze zich aan regels en afspraken moeten houden. Ze komen vaak te laat of helemaal niet opdagen. Vooral bij stages is dit een groot probleem, ook omdat veel

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

scholen stageovereenkomsten hebben met bedrijven en dus zuinig zijn op die stageplaatsen. Als een leerling de relatie met het bedrijf dreigt te verstoren, dan wordt hij of zij van de stageplaats gehaald.

Gezagsproblemen

'Ze kwam nooit en als ik zei "kom na de les even bij me" dan was ze alweer gevlogen. Vader had er ook helemaal geen grip op. Ze was ook nooit op haar stageplaats. Ik ergerde mij daar dood aan, want op een gegeven moment kostte mij dat bijna een stageplaats.' (mentor MBO Helpende Zorg en Welzijn)

'We zijn niet eens aan inhoudelijke gesprekken toegekomen, het ging alleen maar over het nakomen van afspraken, aanwezig zijn en op tijd komen. Steeds weer allemaal smoezen en telefonisch onbereikbaar. Moeder was wel bezorgd, maar die had er geen enkele grip op.' (mentor MBO Informatiedienstverlening)

'Ik had het echt te doen met vader, hij wilde zo graag dat ze een diploma zou halen. Maar hij had geen enkele grip op haar. Het was gewoon sneu.' (mentor MBO Helpende Zorg en Welzijn)

Extreem verzuim door 'gezondheidsklachten'

Sommige jongeren, vaak meisjes, melden zich continu ziek. In gesprekken met mentoren en studiebegeleiders geven zij aan wel voor de opleiding te gaan, maar na een week of een paar dagen verdwijnen zij toch weer uit beeld. Vaak is er iets anders aan de hand, maar in sommige gevallen gaat het volgens de mentoren ook om MBO-hoppers (zie hieronder)

Ziekteverzuim loopt soms de spuigaten uit

'Een waslijst aan lichamelijke klachten, ik heb het hier staan. Gaatjes in het hart, maag-darm en leverklachten, blinde darm en weet ik allemaal niet wat. Joost mag weten wat er van waar is. Wat ik wel weet is dat ze in drie maanden tijd maar twee dagen op school was.' (mentor MBO Helpende Zorg en Welzijn)

'Steeds was er wel wat, keelpijn, keelontsteking of allerlei vage ziektes. Wij kunnen dat niet checken en mogen geen doktersverklaringen vragen in verband met de privacy.' (zorgcoördinator MBO Mode en Uiterlijke verzorging)

'Ze meldt zich constant ziek. Is hier nu voor het derde jaar en de vorige mentor wou haar al uitschrijven. Toen hebben we met haar gepraat en besloten om haar toch nog een kans te geven. Begin van het nieuwe jaar meldt ze zich weer ziek. Wij kunnen dat op geen enkele manier controleren, maar ik weet dat er ook andere dingen spelen. Vader heeft ernstige schulden en kan soms de boeken niet betalen. Maar we weten dus niet of dat het is. Eigenlijk zouden we een schoolarts moeten hebben, dan weet je wat er echt aan de hand is.' (mentor MBO Zakelijke Dienstverlening & ICT)

Overbelaste jongeren hebben geen ruimte voor school

Sommige jongeren hebben te veel problemen die niets met school te maken hebben (ruzie thuis, problemen met huisvesting, schulden, problemen met politie of justitie). Deze jongeren hebben helemaal geen ruimte voor school en school verwijst ze vaak door naar de hulpverlening of externe coaches. Volgens de mentoren is er daarna geen terugkoppeling, terwijl dat eigenlijk wel nodig is. Als jongeren al in de hulpverlening zitten als ze op school komen, dan kan het voorkomen dat een school dat niet weet.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Hulpverlening staat op afstand

'Ik heb een meisje aangemeld bij een assertiviteitstraining, haar moeder treiterde haar heel erg en daar leed zij zichtbaar onder. Bleek ze later nooit naar die training geweest te zijn, terwijl ik dacht dat ze daar zat.' (mentor MBO Mode en Uiterlijke verzorging)

'Ze heeft hier anderhalf jaar op school gezeten en pas bij het exitgesprek zagen we voor het eerst haar reclasseringsambtenaar. Die hadden we al veel eerder moeten zien. Die ambtenaar had contact met ons op moeten nemen.' (mentor MBO Mode en Uiterlijke verzorging)

'Wij hebben als school geen contact met hulpverleners. Als jongeren daar niet open in zijn, dan weet ik helemaal niets van voogden of psychologen. Het wordt wel gevraagd bij de intake, maar als ze het niet willen vertellen dan weten we het niet. Het staat niet in de overdracht.' (mentor MBO Mode en Uiterlijke verzorging)

Overdracht van VO naar MBO te beperkt

De 'warme overdracht' van het VMBO naar het MBO is vaak beperkt. Dat heeft te maken met tijdgebrek ('die mentoren hebben zoveel leerlingen') of met de gedachte dat een leerling beter met een schone lei kan beginnen op een nieuwe school. Er staat veel niet op de formulieren volgens de mentoren: 'In het VMBO hebben ze van die standaard-formulieren, die vullen ze in zoals je een online - enquête invult'. Hoewel veel ondervraagden begrip hebben voor het feit dat scholen jongeren een schone lei gunnen, leidt het in de praktijk toch vaak tot problemen. Zo kunnen MBO scholen rekening houden met het type stage of leerwerkplek als zij de geschiedenis van de jongeren beter kennen. Overigens zijn er ook mentoren die liever de voorgeschiedenis van de jongeren niet weten 'want zo kan ik hem een eerlijke kans geven'. Dat hoeft niet altijd in het voordeel van de jongere te werken. Zo denkt een mentor dat hij te maken heeft met een Antilliaan en vanuit die vooronderstelling verklaart hij het onvermogen van de jongen om zich aan afspraken te houden. De mentor weet niet dat hij te maken heeft met een Congolese jongen met een cognitieve beperking en een oorlogstrauma.

Sommigen maken misbruik van de studiefinanciering

Een klein deel van de uitval wordt veroorzaakt door wat docenten 'MBO-hoppers' noemen. Dat zijn jongeren op niveau 1 en 2 die eigenlijk geen enkele motivatie hebben om een diploma te halen, maar alleen komen om de studiefinanciering op te strijken. Dat komt volgens een paar docenten omdat de studiefinanciering op dit niveau een gift is 'daar hoeven ze helemaal niets voor te doen. Dan kan je het toch leuk een paar jaartjes uitzingen'. Deze uitvallers schrijven zich steeds opnieuw in, maar verschijnen niet in de lessen. Ze zijn onder meer te herkennen aan het feit dat ze zich steeds weer opnieuw voor BOL opleidingen inschrijven en BBL opleidingen weigeren.

1.3.2 Maatregelen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan

Scholen hebben start gemaakt met maatregelen

Op de meeste mbo scholen zijn de laatste twee jaar flink wat maatregelen getroffen om te voorkomen dat jongeren zonder startkwalificatie de school verlaten. De ene school heeft meer instrumenten ontwikkeld dan de ander, maar in alle bezochte scholen worden inmiddels één of meer van de volgende maatregelen ingezet:

- vaste mentoren of coaches voor de duur van de opleiding van de deelnemer. Voor zover mogelijk houden deelnemers de hele opleiding dezelfde coach of mentor.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- intaketoetsen en assessments waarmee de school het niveau van de leerling beter in kan schatten en eventuele problemen in de leefsfeer van de jongeren bij aanvang van de opleiding in beeld heeft.
- een intern Trajectbureau dat deelnemers test (beroepskeuzetest), eventueel doorverwijst naar hulpverlenende instanties of de leerlingen begeleidt naar een andere opleiding of werk.
- meerdere instroommomenten per jaar, waardoor leerlingen kunnen overstappen tijdens het studiejaar.
- een oriëntatieklas, waarin leerlingen die nog niet goed weten wat ze willen zich op verschillende vakken kunnen oriënteren.
- een doorstroomklas waarin leerlingen ook halverwege het jaar alvast vakken van een nieuwe opleiding kunnen volgen zodat zij geen tijd verliezen.
- pluscoaches. Aparte functionarissen in de school die werken vanuit hun kennis en ervaring met REC 4 leerlingen³. Zij werken samen met leerlingen aan oplossingen voor concrete problemen op school.

Wat doet een pluscoach?

'De pluscoach gaat niet net als alle andere hulpverleners op zoek naar het probleem, want 9 van de 10 keer weten we wel wat er aan de hand is. De pluscoach werkt vanuit een oplossingsgerichte benadering: hoe gaan we er nou voor zorgen dat je wel komt. Hij zorgt voor de verbinding met de school. We hebben er heel bewust voor gekozen om hiervoor géén docenten in te zetten, maar mensen met kennis en ervaring met de doelgroep en met het oplossingsgerichte werken. Aan het begin van het schooljaar krijgen zij een aantal leerlingen toegewezen. Als er problemen zijn dan zetten zij een KOT in (Kort Oplossinggericht Traject). Daarbij kijken ze naar het onderdeel op school: het kan zijn dat er van alles aan de hand is, maar op school is het probleem dat je altijd te laat komt. Dan gaan ze daar aan werken. Zo bouwen ze een band op met die jongeren, door ze te helpen. We zien al resultaat: de jongeren maken uit zichzelf afspraken en komen deze na. Ik herken dat ook wel: de verbintenis is zo belangrijk. Zelf sta ik voor niveau 1 en als je een verbinding met ze aangaat, dan gaan ze dingen voor je doen. Ze leren hun toets ook nog voor mij, dan zeggen ze "juf, ik heb heel goed voor u geleerd". Beter zou het zijn als het intrinsieke motivatie was, maar ze leren in ieder geval en ze zijn er.' (zorgcoördinator MBO Mode en Uiterlijke verzorging).

Mentoren doen ook individueel veel om jongeren 'binnen te houden'

De mentoren die wij spreken zijn erg betrokken bij hun leerlingen en spannen zich in om de leerlingen een passend alternatief te bieden. Daarin gaan ze ver en zijn ze soms heel creatief. Zo vertelt één van de mentoren dat zij een meisje begeleidde dat door haar slordige en onverzorgde uiterlijk geen stage in een kapsalon kon krijgen. Omdat het meisje graag met oudere mensen werkt heeft de mentor veel moeite gedaan om een

³ In Nederland is het speciaal onderwijs opgedeeld in vier clusters: 1. onderwijs voor kinderen met een visuele belemmering, 2. onderwijs voor kinderen met een auditieve beperking en voor kinderen met een ernstige spraak/taalbelemmering, 3. onderwijs voor kinderen met een lichamelijke beperking, een geestelijke beperking of een meervoudige en 4. onderwijs voor kinderen met ernstige sociaal-emotionele problematiek en/of psychiatrische problematiek. Kinderen die in aanmerking komen voor speciaal onderwijs krijgen daarvoor een indicatie van het Regionaal Expertise Centrum (REC). REC 4 kinderen zijn kinderen een indicatie hebben voor speciaal onderwijs in cluster 4.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

stageplaats te vinden in een salon in een verzorgingstehuis. De mentoren trekken wel *ergens* een grens 'wij hadden soms de indruk, wij zijn als begeleiders harder aan het werk dan jij. Toen hebben we ook gezegd: we stoppen er mee. We hebben zoveel tijd en energie in dat meisje gestoken'.

Ouders/verzorgers vaak niet zo betrokken

Over de ouderbetrokkenheid op het MBO zijn de mentoren een beetje verdeeld. De meeste mentoren zijn van mening dat jongeren van 18 jaar en ouder oud en wijs genoeg zijn om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de opleiding. Deze mentoren nemen bij structureel verzuim of andere problemen in principe geen contact op met de ouders, tenzij de ouders daarom hebben gevraagd. Wel vinden ze het van belang dat ouders op ouderavonden verschijnen, dat zij weten hoe de opleiding in elkaar zit en wat er van de jongeren wordt verwacht qua stages en aanwezigheid op school. Bijna alle mentoren merken op dat de betrokkenheid van ouders heel beperkt is, vooral op niveau 1 en 2.

Weinig ouders op informatieavonden

'Goede contacten beginnen al bij de ouderinformatieavonden. Van iedere nieuwe deelnemer nodigen we de ouders uit voor een ouderinformatieavond. Die avonden worden slecht bezocht. Als ouder wil je toch weten hoe zo'n opleiding in elkaar zit? Zelf ga ik altijd, mijn kind zit ook op het MBO. Wat we zien is dat minder dan 30% van de ouders komt, dat betekent dat er veel jongeren aan hun lot worden overgelaten. Op niveau 1 is het nog erger dan op niveau 2: dit jaar kwamen op de avond voor niveau 1 vier van de twaalf ouders, op niveau 2 waren dat er zes van de twaalf. Ouders waar ik contact mee heb, zijn meestal de ouders die op zo'n ouderinformatieavond ook komen. Dat zijn niet de ouders van leerlingen waar je problemen mee krijgt, deze ouders weten wel hoe de opleiding in elkaar zit en waar en wanneer hun kinderen ze aanwezig moeten zijn. Met deze ouders is contact ook verder helemaal niet meer nodig.' (mentor MBO Bouw en Infra)

Er zijn ook mentoren die bij problemen wel graag meer contact met ouders zouden willen hebben, maar die eenvoudigweg geen contactgegevens van de ouders hebben (en ook niet van de jongeren krijgen).

Andere mogelijke maatregelen

Mentoren en zorgcoördinatoren noemen ook nog andere potentiële maatregelen die zouden kunnen helpen in de aanpak van voortijdig schoolverlaten. Eén daarvan is een schoolarts voor kinderen zie zich veelvuldig ziek melden. Scholen krijgen dan een beter beeld van het probleem: is de jongere echt ziek of is er iets anders aan de hand. Een andere veel gehoorde maatregel is het aanstellen van speciaal opgeleide mentoren en coaches (zoals de pluscoach). Deze coaches moeten vooral kunnen signaleren en het gesprek aan kunnen gaan; het moeten geen hulpverleners zijn en zich ook zo min mogelijk met de hulpverlening bemoeien. Zij zijn binnen de school wel het aanspreekpunt voor deze leerlingen, dus het is wel van belang dat zij contact hebben met andere partners in de keten. Eén van de mentoren merkt op dat dit wel consequenties moet hebben voor de samenstelling van de ZAT teams, want er moet niet nog een extra schakel bij. Over de precieze uitwerking hiervan moet volgens de mentor 'nog eens heel goed worden nagedacht'. Overigens heeft een enkele mentor kritiek op het functioneren van de ZAT teams: 'we zitten hier soms met zeven man over één leerling te praten.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Allemaal vanuit onze eigen kennis en expertise en we maken onderling geen contact. Maar wat nog veel erger is: niemand van ons zevenen is in staat om die verbinding tussen de leerling en de school te leggen'.

Het blijft een moeilijke doelgroep

De mentoren en zorgcoördinatoren merken op dat zij veel doen om de uitval terug te dringen, maar dat ze wel met een lastige doelgroep te maken hebben. Ten eerste omdat de instroom op niveau 1 en 2 drempelloos is, dat betekent dat er veel jongeren binnenkomen die op andere plaatsen in het VMBO of MBO al zijn vastgelopen. Voor overbelaste jongeren zonder diploma of vooropleiding is dit de enige mogelijkheid om nog een startkwalificatie te halen. Daar komt nog bij dat de doelgroep vaak 18 jaar of ouder is, waardoor scholen geen wettelijke stok meer achter de deur hebben om de jongeren op school te houden. Bij praktijkopleidingen is die stok er wel, een werkgever kan loon of een vakantiedag inhouden als jongeren niet op komen dagen. Voor de meeste praktijkopleidingen werkt dat prima, maar in de bouw is ook die stok niet stevig genoeg 'die jongens verdienen zoveel zwart bij, het zal ze worst wezen of er 50 euro wordt ingehouden op hun loon'.

Probleemleerlingen zijn zichtbaarder geworden

Sommige mentoren merken op dat er nu meer probleemleerlingen lijken te zijn dan tien jaar geleden. Volgens één mentor zijn er niet meer probleemleerlingen, maar zijn ze nu zichtbaarder: 'we hebben er alleen meer oog voor nu. Tien jaar geleden was er geen leerplicht in het MBO, als je niet kwam dan werd je uitgeschreven en weg was je.'

Niet alle uitval is slecht

Uitval hoeft niet altijd slecht te zijn, volgens een paar mentoren: sommige leerlingen hebben gewoon een jaartje nodig om te bedenken wat ze willen. 'Na een jaar werken zien we ze vaak wel weer terug, dan blijkt dat ze toch verder willen komen en dat het geld niet zaligmakend is.' Jongeren moeten die tijd ook kunnen nemen 'we moeten ze er niet altijd aan de haren bij slepen. Als ze vanzelf terugkomen zijn ze wel gemotiveerd'. Vooral leerlingen van niveau 3 en 4 kunnen zelf de weg terug naar school heel goed vinden volgens de ondervraagden. Dat geldt in mindere mate voor leerlingen van niveau 1 en 2, daar is uitval wel reden voor zorg.

1.4 Leerplicht/RMC over de uitval

Werkwijze leerplicht en RMC laatste jaren gewijzigd

De afgelopen twee jaar is er veel veranderd in de werkwijze van scholen, leerplicht en RMC. De verzuimaanpak is aangescherpt en de leerplichtambtenaar onderneemt sneller en consequenter actie. Ook is er in veel regio's een spijbelrechter waar jongeren binnen zes weken na de melding voorgeleid kunnen worden. Leerlingen krijgen bij herhaling sneller een taakstraf of een boete opgelegd dan een paar jaar geleden. De verzuimaanpak van leerplicht en RMC verschillen wel enigszins per regio (zie kader 1).

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Kader 1 Leerplicht en RMC in de verschillende regio's

West Friesland.

De leerplicht tot 16 jaar doen de gemeenten in West Friesland lokaal. Kwalificatieplicht 16-18 jarigen doet RMC en een andere unit binnen RMC doet de 18-23 jarigen. De verzuimaanpak op het RMC is als volgt: de mentor moet leerlingen bellen als ze niet op school zijn. In de praktijk blijkt dit moeizaam te werken: 750 mentoren die elke dag moeten bellen omdat de leerlingen niet op school zijn. Als een jongere ouder is dan 18 jaar dan kan de school niks doen na het bellen. Voor jongeren onder de 18 jaar is er de bekende formule (melding, leerplichtambtenaar aan de slag, bij herhaling naar OM voor taakstraf/proces verbaal). Jongeren die worden uitgeschreven bij een MBO of die tussen VO en MBO 'kwijtraken', krijgen snel een brief van het RMC met de vraag op gesprek te komen. Dan is er een intake gesprek van 1 uur: twee sporen, zoektocht naar juiste hulp en zoektocht scholing/werk. Jaarlijks wordt er opnieuw een brief gestuurd. Deze aanpak gebeurt vanuit Hoorn, voor de hele regio.

Midden Brabant.

De leerplicht tot 16 jaar doen de gemeenten lokaal. Tilburg is verantwoordelijk voor alle leerlingen op het ROC in de regio (12.000 tot 13.000 leerlingen). Het team focust op de leer- en kwalificatieplicht tot 18 jaar. De verzuimaanpak is als volgt: een school in Tilburg moet een leerling die 16 uur in een jaar verzuimt melden (dit is dus eerder, want nationaal is het 16 uur in 4 weken). Bij een melding worden leerling en ouders uitgenodigd op het stadhuis. Hier wordt uitgezocht of er een probleem speelt waar zorg voor nodig is. Zo niet, dan start het volgende traject: 1^e keer: - mondelinge waarschuwing ("vreemde ogen dwingen"), 2^e keer: -leer/werk straf van bureau halt, 3^e keer: -proces verbaal (dit kalenderjaar in 6 maanden 100pv's). Op elke school is een leerplichtambtenaar een halve dag per 2 weken aanwezig, de LPA zit in de ZAT's op school en werken nauw samen met justitie, veiligheidsoverleg, 'uit detentieoverleg', etc. Hier worden wekelijks individuele casussen behandeld. In ROC's wordt voorlichting over de verzuimaanpak gegeven, ook administratiecontroles, veel wordt niet gemeld. Ze spreken scholen aan, het (niet) melden verschilt erg per school. Elke school heeft een verzuimcoördinator. Met jongeren tussen de 18 en 23 jaar doet RMC niets, vanwege gebrek aan mankracht om deze groep aan te schrijven en te begeleiden.

Twente.

In Twente zijn vier subregio's (Enschede, Almelo, Hengelo en Oldenzaal). Binnen elke subregio vallen meerdere gemeentes, de gemeentes doen de leerplicht tot 16 jaar lokaal. In Enschede zijn de meeste medewerkers actief voor RMC (12 mensen). In andere regio's zijn dat er iets minder, daar zijn ook iets minder meldingen. Bij een melding gebeurt het volgende: de meldingen komen op een lijst en worden de eerstvolgende dinsdag besproken. Wat zijn de mogelijkheden: eerst startkwalificatie, dan werk, dan uitkering. Gekeken in welk traject jongere past (bijvoorbeeld Jarabee, ATC re-integratiebedrijf of 1000 jongerenplan). Er wordt een probleemeigenaar benoemd die contact opneemt met jongere (brief, telefoon, huisbezoek). Ze blijven proberen tot de jongere 27 is. Er is goed contact met OM (1 keer in de maand leerplichtzittingen, 7-8 leerlingen per keer, zowel in Almelo als Enschede). Er zijn kleine verschillen tussen de regio's, zo doet Almelo veel aan preventie en richt Enschede zich meer op de handhaving.

Meeste jongeren hebben hooguit één keer een leerplichtambtenaar gezien

De meeste jongeren in dit onderzoek die aangeven dat zij hebben verzuimd, hebben hooguit één keer een leerplichtambtenaar gezien. Een deel heeft ook helemaal geen contact gehad met leerplicht. De leerplichtdossiers die voor dit onderzoek worden bestudeerd, voegen weinig nieuws toe aan de informatie die jongeren, ouders en school verstrekken. Leerplicht functioneert in de periode dat deze jongeren veel verzuimden een beetje op de achtergrond: scholen en mentoren proberen problemen eerst zelf of met de

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

ouders op te lossen, voordat zij leerlingen melden. Alleen die gevallen waarbij het uit de hand liep, zijn gemeld en uiteindelijk ook voor de rechter verschenen. Vaak erg laat: bij één meisje zat 2,5 jaar tussen de melding en het verschijnen voor de rechter.

Optreden niet altijd consequent en consistent

Uit de paar gesprekken die we met leerplichtambtenaren voeren (vaak opvolgers omdat sommige leerplichtambtenaren van baan zijn gewisseld) blijkt dat er niet altijd consistent en consequent werd opgetreden. Zo is er in één van de extreme gevallen (moeder heeft geen grip meer en het meisje verschijnt niet op school of bij de reclassering), besloten om geen proces verbaal op te leggen.

Geen proces verbaal

'Een jongere die niet ingeschreven staat op een school kunnen we geen proces verbaal geven. In dat geval kun je alleen moeder een proces verbaal geven en we vroegen ons af in hoeverre moeder in staat was om haar dochter van 17 naar school te sturen. Je hebt er dan de leerling niet mee, maar moeder. Dat is het lastige van de wet: het gaat vaak om gezinnen waar de kinderen het voor het zeggen hebben en die kinderen besluiten zelf om niet naar school te gaan. Moet je de ouders daarvoor straffen?' (leerplichtambtenaar)

In een ander geval zijn wel twee straffen opgelegd (een taakstraf en later een proces verbaal), maar deze straffen zijn weer ingetrokken. Het is de huidige leerplichtambtenaar niet duidelijk waarom haar voorganger deze beslissing heeft genomen.

Straf ingetrokken

'Ik heb het dossier van mijn voorganger bestudeerd, maar snap er helemaal niets van. Het is erg vaag. Zo zijn er veel gesprekken geweest voordat er eindelijk eens actie werd ondernomen. De leerling is na veel waarschuwingen en gesprekken uiteindelijk voor de kinderrechter verschenen en heeft een voorwaardelijke straf opgelegd gekregen. Deze straf is vervolgens om onduidelijke redenen weer ingetrokken en ook een later opgelegde geldboete is weer ingetrokken, zonder opgaaf van redenen. Onbegrijpelijk, we zijn nu veel strakker.' (leerplichtambtenaar)

De betreffende leerplichtambtenaar wijst ook op het belang van de handhaving op de basisschool. Zij vindt het belangrijk om al vroeg in de schoolloopbaan zichtbaar te zijn en in te grijpen waar dat nodig is: 'je moet de piketpaaltjes vroeg neerzetten. Dan weten ze meteen wat de afspraken zijn en waar ze aan toe zijn. Anders ben je er te laat bij'.

Regionale verschillen verwarrend voor MBO scholen

MBO docenten merken verschillen tussen de regio's waaronder hun leerlingen vallen.

Docenten merken verschil in aanpak

'In de ene regio is er een strak regime: gesprek, straf bij bureau Halt en dan de jeugdrechter. Dat maakt indruk op de jongeren. Maar bij een klasgenoot die onder een andere gemeente valt zie je dat ze gewoon afrekenen bij de leerplichtambtenaar en klaar. Dat doet ze helemaal niets. Dan verandert er ook niets in hun gedrag, te laat komen of iets dergelijks. De ene coördinator zit hier elke twee weken om alle gevallen door te nemen, van de ander hoor je niks.' (mentor MBO Motorvoertuigtechniek)

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

1.5 Hulpverleners en andere betrokkenen

Over acht jongeren is nog doorgepraat met hulpverleners (reclassering, coaches, jongerenwerkers van de gemeente) of begeleiders van het speciaal onderwijs (time out, rebound).

Bij sommigen is de interventie te laat gekomen

Bij vier van de acht jongeren gaat het om 'ernstige gezagsproblemen'. De ouders hebben op geen enkele manier grip meer op deze jongeren omdat ze zelf veel problemen hebben of, in het geval van een allochtoon meisje, taal- of integratieproblemen hebben. Het komt erop neer dat deze jongeren volledig hun eigen gang gaan en compleet niet meer gevoelig zijn voor autoriteit of gezag. De hulpverleners en begeleiders zien het bij deze jongeren ook niet meer goed komen, omdat er veel te laat is ingegrepen.

Veel te laat

'Soms duurt het te lang voordat duidelijk is wat precies het probleem is. Uiteindelijk is het meisje opgepakt voor diefstal, volgens haar moeder is ze kleptomaan. Toen werd er een vormfout in de beschikking gemaakt en stopte de jeugdreclasseringbegeleiding na een jaar. Ze is een jaar lang uit mijn gezichtsveld verdwenen. Uiteindelijk was ze 17 op het moment dat OTS werd uitgesproken. Dat is echt te oud, dit meisje moest nog worden opgevoed en dan ben je met 17 jaar echt te laat.' (reclasseringsambtenaar)

'Eind 2006 heeft een college 6 maanden geprobeerd contact met haar te leggen. Na 6 maanden is ze teruggemeld aan de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad stuurt het vervolgens naar de kantonrechter. Het jaar daarop, 2007, besloot de kantonrechter dat ze begeleid moest worden via de Krim-methode: de reclassering moet dan minimaal 2 contacten per week met dat meisje hebben. Dat heeft ook niet gewerkt, het meisje kwam gewoon niet opdagen. Eind 2007 wordt ze teruggemeld en in april 2008 en was een zitting gepland om dat te behandelen. Op die zitting komt ze ook niet. Vervolgens is ze aangehouden, we schrijven dan eind mei 2009. Het meisje is dan bijna 18, krijgt een taakstraf en twee jaar begeleiding. Maar ze heeft dan al 2,5 jaar geen ritme meer en geen schop onder haar kont gekregen. Dan kun je toch ook niet verwachten dat zo'n meisje nog functioneert op school?' (reclasseringsambtenaar)

Jongeren functioneren goed in het special onderwijs of op Rebound

Drie jongeren hebben tijdelijk op het VSO gezeten (cluster 4, gedragproblemen). Deze jongeren hebben het op die school heel goed gedaan, volgens de mentoren en begeleiders omdat ze structuur en aandacht nodig hadden. 'Ze willen gehoord worden.' Eén heeft een VMBO diploma gehaald, de andere twee zaten op een school waar geen eindonderwijs werd geboden. Dat was voor hen waarschijnlijk wel een kans geweest 'hij had hier wel een diploma gehaald als hij had kunnen blijven, maar wij bieden geen eindonderwijs'. Toen de jongeren weer werden teruggeplaatst in het reguliere onderwijs, zijn ze alle drie weer in de problemen geraakt.

Structuur en begeleiding helpt

'Toen hij binnenkwam was hij heel erg onverschillig en onverzorgd. Compleet ongevoelig voor gezag. We geven ze heel veel structuur, duidelijkheid en vertrouwen. Zo 'vangen' we

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

ze. Met deze jongen ging het heel goed, maar ze mogen hier maar zes maanden blijven. We bieden geen eindonderwijs. Toen moest hij het weer zelf doen en dan is er geen rugdekking van huis. Dan gaat het toch weer mis.' (docent Rebound)

'Het is een hele gevoelige jongen die erg gebaat is bij kleinschaligheid, duidelijkheid en met respect behandeld worden. Hij kwam hier omdat hij op het vmbo agressief was en steeds conflicten had. Hij ging hier heel goed met de begeleiding om, had goede en normale contacten met medeleerlingen. Nooit een conflict. Wat wij hier doen; je moet er iedere dag zijn, op tijd en je moet normaal met elkaar omgaan. Dat kon hij heel goed allemaal. Toen ging hij terug naar het reguliere onderwijs en zei een docent: "Goh, ben jij er weer? Ik dacht dat we van jou af waren". Binnen twee dagen was hij weer gestopt met school.' (mentor VSO)

'Zij had het gevoel eindelijk serieus genomen te worden en had echt een plek in de klas veroverd. Ik had haar graag meer nazorg geleverd, omdat ik denk dat het voor die jongeren heel erg hard nodig is om goed begeleid te worden als ze de stap terug maken.' (mentor VSO)

'Wat wij heel vaak van leerlingen horen is: jullie zijn niet van die standaard hulpverleners die willen weten hoe je je voelt en zo.' (docent Rebound)

Voorwaarde is wel dat een jongere 'ergens' de wil heeft om een diploma te halen:

'Een Reboundleerling wil wel, maar het lukt niet door omstandigheden (thuis, school, drugs, geen structuur). Ergens moeten ze de wil hebben om een diploma te halen. Als een leerling echt niet wil, dan kunnen wij er ook niets mee.' (docent Rebound)

Samenwerking en uitwisseling in de keten ontbreekt

Hulpverleners, begeleiders en coaches zijn het erover eens dat de samenwerking in de keten rondom de moeilijke jongeren (school, leerplicht, maatschappelijke hulpverlening, jongerenwerk, reclassering, politie, justitie) niet goed verloopt. Informatie wordt niet uitgewisseld en als een ketenpartner een actie onderneemt, dan weten anderen daar niet altijd van en resultaten worden niet gedeeld of teruggekoppeld. Jongeren kunnen hierdoor makkelijk 'ontsnappen' en uit beeld verdwijnen.

Mazen in het net

'De LP ambtenaar, school en ik hadden afgesproken nauw contact te onderhouden. Ze moest stoppen met blowen en urinecontroles doen. Moeder zou duidelijke en eenduidige huisregels hanteren en ondersteund worden in de opvoeding. Uiteindelijk heeft ze een of twee keer een urinecontrole gehad om iedereen zoet te houden. Het duurde weet ik niet hoe lang voordat ik er achter kwam, dat ze niet meer kwam en dat ze zelfs al was uitgeschreven. Ze heeft geluk gehad, dat de instanties niet werken zoals ze zouden moeten. Dus daar is ze een beetje doorheen gefietst.' (Reclasseringsambtenaar)

'Er hangt zoveel om die jongeren heen, dan zien ze weer die en dan komt die weer vragen stellen. Die jongeren weten ook precies wat ze moeten antwoorden om van al die lastige mensen af te komen. Het gaat vaak om maar om 5 of 10 gesprekjes, dat weten ze ook.' (mentor MBO Haar en Verzorging)

2 Knelpunten in de schoolloopbaan

Waar gaat het mis? Waar raken de jongeren en hun omgeving elkaar kwijt? In deze paragraaf geven we per onderwijssector en voor overige betrokken partijen aan waar de knelpunten zitten in de schoolloopbaan. In paragraaf 2.1 doen we dat voor de basisschool, in 2.2 voor het voortgezet (speciaal) onderwijs en in 2.3 voor het MBO. In paragraaf 2.4 geven we aan waar het volgens de overige betrokkenen mis gaat en in de laatste paragraaf staat een schematisch overzicht van signalen en indicaties die tot voortijdig schoolverlaten kunnen leiden.

2.1 De basisschool

Signalen worden niet altijd opgepakt

In het primair onderwijs zijn er volgens mentoren en hulpverleners al signalen die wijzen op mogelijke problemen verder in de schoolloopbaan. Ook in onze casussen zijn een aantal vroege signalen te vinden, waar bij deze jongeren geen actie op is ondernomen:

- Broertjes en zusjes vertonen problematisch gedrag. Een paar jongeren hebben op het moment dat zij op de basisschool zitten broertjes of zusjes die op dat moment problematisch gedrag vertonen in het voortgezet onderwijs. Zo wordt van één jongen de broer voor 7 jaar in detentie gezet, terwijl zijn oudere zus ook al niet meer naar school gaat. Een ander meisje heeft een oudere zus die onder toezicht van Jeugdzorg staat omdat moeder depressief is en niet voor de kinderen kan zorgen. Het meisje zelf (dat overigens ook vaak te laat op school komt omdat het moeder niet lukt om uit bed te komen) wordt door niemand gezien of in de gaten gehouden.
- Sommige kinderen wisselen meer dan één keer van basisschool. Twee jongeren wisselen drie keer van basisschool; één omdat ouders door financiële problemen worden achtervolgd en één meisje vertoont gedragsproblemen.
- Weinig aansluiting met andere kinderen. Voor een deel van de ondervraagde jongeren geldt dat zij moeite hebben met het aangaan van vriendschappen en relaties. Op de basisschool zijn ze stil en timide en hebben ze weinig aansluiting met andere kinderen. Dit kan een indicatie zijn dat zij bepaalde sociale vaardigheden missen.

Pesten wordt niet altijd aangepakt

Twee van de door ons ondervraagde jongeren zijn ernstig gepest op de basisschool en hebben daar de rest van hun verdere schoolloopbaan last van. Ze zijn angstig en onzeker, voelen zich snel aangevallen, hebben veel conflicten met leraren en medeleerlingen en worden steeds weer bevestigd in het gevoel dat ze er niet bijhoren. De leerlingen en hun ouders hebben het pesten meederde malen op school besproken, maar de school heeft er niets mee gedaan 'het werd gewoon ontkend met de mededeling 'op onze school wordt niet gepest'.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Leerplicht (toen) niet zichtbaar op school

Volgens een ondervraagde leerplichtambtenaar is het van belang om de strijd tegen verzuim en te laat komen al op de basisschool in gang te zetten. Het is volgens de leerplichtambtenaar nodig om ouders en jongeren al in een heel vroeg stadium aan te spreken op elementaire regels als op tijd komen en aanwezig zijn. Op het moment dat de leerlingen uit dit onderzoek naar school gingen, werden ouders en leerlingen in deze fase hier nog niet op aangesproken.

2.2 Het voortgezet onderwijs

Niet op het juiste niveau ingestapt

Zeven jongeren zijn op z'n minst één niveau gezakt na het eerste jaar op de middelbare school. Drie daarvan starten op HAVO/VWO niveau en halen uiteindelijk een vmbo-k diploma. De jongeren vinden het frustrerend om een niveau te zakken (sommigen generen zich daar voor) en geven aan dat het de motivatie niet ten goede komt. Eén jongen zegt op een te laag niveau ingestapt te zijn en verklaart daarmee zijn gedrag 'ik verveelde me kapot en ja, dan ga je lopen klieren'.

Motivatie vaak afhankelijk van de mentor

Voor kwetsbare jongeren, die moeilijk aansluiting met anderen hebben en van huis weinig ondersteuning krijgen, is de middelbare school redelijk anoniem. De jongeren zijn op zoek naar erkenning en waardering en een deel van de jongeren vindt dat bij een mentor. Voor deze jongeren is de mentor dan de band met school; als ze een klik hebben met een mentor dan hebben ze soms een goede reden om naar school te gaan en hun best te doen. Als ze het jaar daarop een andere mentor krijgen waar het niet of minder mee klikt, dan kan dat een breekpunt zijn. De mentor krijgt zo een extra taak, waar de meeste mentoren volgens de scholen helemaal niet op voorbereid en toegerust zijn.

Ouders schuiven verantwoordelijkheid af op de school

Een deel van de ouders van kwetsbare leerlingen vindt dat de school een grote verantwoordelijkheid heeft in de opvoeding van kinderen. Zij verwachten meer van school dan een school kan en wil bieden. Consequentie is soms dat niemand het kind opvoedt: ouders denken dat de school corrigeert en scholen verwachten dat van de ouders. Jongeren maken hier soms dankbaar gebruik van; ze vervalsen briefjes en geven hun eigen telefoonnummer op voor een sms-alert. Dat kan omdat er geen contact is tussen ouder en school.

Verzuim niet snel en consequent aangepakt

Voor de jongeren in dit onderzoek geldt dat veel problemen voorkomen hadden kunnen worden als het verzuim op tijd en consequent was aangepakt. Veel jongeren hebben langdurig structureel verzuimd, zonder dat zij op dat gedrag werden aangesproken. Scholen meldden niet bij leerplicht, mentoren probeerden er zelf met de jongeren uit te komen en ouders werden niet of te laat ingelicht. Als leerplicht wel werd ingelicht, werd er niet altijd adequaat opgetreden. Uit de verhalen blijkt dat het per gemeente verschilt of en hoe leerplicht optreedt. In veel gevallen is het bij een aantal waarschuwingen gebeven, waardoor de jongeren uit het schoolritme raakten en een deel op straat in de problemen kwam.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Alleen straffen helpt niet

Een groot deel van de jongeren in dit onderzoek heeft thuis te maken met een verstoorde gezagsverhouding. Het gedrag dat daar bij hoort vertonen zij vaak ook op school. Naast te laat komen en veel verzuimen uit zich dat in veel conflicten met leraren (en soms medeleerlingen), niets doen en op geen enkele maatregel of straf reageren. Scholen stapelen vaak straf op straf maar merken dat dit geen effect heeft. De jongeren geven aan dat duidelijkheid en regels helpen, maar zoeken daarnaast naar erkenning en waardering 'er werd echt naar mij geluisterd, ik had het gevoel dat ik er wel toe deed'. Naast straffen is structurele begeleiding van kwetsbare jongeren nodig om de gezagsverhouding op school weer op orde te krijgen.

VSO helpt, maar stopt ook

Uit een flink aantal verhalen van jongeren, ouders, mentoren en hulpverleners blijkt dat de combinatie van structuur (onder andere door regels en handhaving daarvan) en intensieve begeleiding voor een heleboel kwetsbare jongeren goed werkt. Vooral de jongeren die in het speciaal onderwijs (cluster 4) terecht zijn gekomen hebben veel baat gehad bij deze aanpak. De jongeren moeten echter na verloop van tijd toch weer terug in het reguliere onderwijs waar zij niet zo intensief worden begeleid. Voor veel jongeren is dat het moment waarop zij dan toch afhaken. Eén VSO instelling in dit onderzoek begeleidt de jongeren nog een jaar lang in het reguliere onderwijs om de overgang soepel te laten verlopen. De ervaringen zijn positief.

Beroepskeuze te vroeg

Veel jongeren en mentoren geven aan dat het moment waarop de leerlingen in het vmbo een richting moeten kiezen veel te vroeg is. Veel jongeren weten nog niet wat zij willen, maar moeten noodgedwongen wel een keuze maken. Die keuze is voor een groot deel bepalend voor de mogelijkheden in het beroepsonderwijs en als ze in VMBO-3 verkeerd hebben gekozen, bestaat de kans dat zij slecht gemotiveerd aan een MBO opleiding beginnen.

Beroepskeuze gebaseerd op leuke aspecten

Jongeren op het vmbo kiezen een richting op basis van een paar aspecten van een bepaald vak. Dat zijn vanzelfsprekend de aspecten die zij aantrekkelijk vinden zoals 'werken met kinderen' of 'lekker veel buiten zijn'. Als zij in het eerste of tweede jaar van het MBO stage gaan lopen, maken zij pas kennis met alle andere aspecten van het beroep waar zij voor hebben gekozen. Vaak vallen die andere aspecten (waarover ze vaak wel mondeling zijn voorgelicht) in de praktijk toch tegen.

2.3 Het MBO

Overdracht naar MBO beperkt

Als leerlingen overstappen van het VO naar het MBO dan vult de middelbare school een overdrachtsformulier in met zoveel mogelijk relevante informatie over de leerling. Deze 'warme overdracht' is volgens docenten in het MBO zeer beperkt. VO scholen nemen te weinig tijd om de formulieren volledig in te vullen, waardoor veel informatie ontbreekt. Ook komt het voor dat VO scholen de overdrachtsformulieren expres niet volledig invullen, om een leerling met een moeilijke geschiedenis de kans te geven met een 'schone lei' te

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

beginnen. Volgens mentoren in het MBO keert een beperkte overdracht zich altijd tegen de leerling: leerlingen worden hierdoor op een verkeerde manier benaderd, op een verkeerd niveau ingeschat of op een stage- of leerwerkplek geplaatst waar zij niet thuishoren. MBO scholen hebben de informatie over de leerlingen nodig om het niveau en de motivatie in te kunnen schatten en een passende stage of werkplek aan te kunnen bieden. Aan de andere kant ontstaan er ook problemen doordat sommige MBO-docenten helemaal niets willen weten van de problemen van jongeren.

Overgang van VO naar MBO voor sommigen te groot

De stap van VO naar MBO is voor veel leerlingen groot. Dit is zeker het geval voor de MBO 1 en MBO 2 leerlingen, maar ook de ondervraagden op MBO niveau 3 en 4 vonden de mate van zelfstandigheid in het MBO erg groot. Belangrijke oorzaak daarvoor is dat deze leerlingen de overstap maakte toen in het MBO het competentiegerichte onderwijs (CGO) werd ingevoerd. Vooral voor jongeren die behoefte hebben aan structuur (afspraken, roosters, boeken) en begeleiding was de stap naar CGO te groot.

MBO heeft weinig mogelijkheden om verzuim aan te pakken

Veel leerlingen op het MBO zijn 18+, wat betekent dat de opleiding nauwelijks een stok achter de deur heeft als jongeren structureel verzuimen. Het protocol is meestal: waarschuwing, gesprek met leerling, gesprek met ouders en leerling en na de volgende overtreding een exit gesprek. Als jongeren 16 zijn dan kan de leerplichtambtenaar nog ingrijpen, maar bij 17 jaar heeft dat vaak al geen zin meer. Tegen de tijd dat alle stappen van de verzuimaanpak doorlopen zijn, is de leerling al (bijna) niet meer leerplichtig.

Beeld van de opleiding klopt niet

Jongeren noemen vaak als oorzaak voor de uitval dat de opleiding niet helemaal was wat ze ervan verwachtten. Dat kan de volgende oorzaken hebben:

- sommige jongeren verdiepen zich van te voren niet in de inhoud van de opleiding en zijn vervolgens bijvoorbeeld verrast over de duur van de opleiding;
- voor sommigen is het niveau te hoog; het zijn doeners en die vinden de opleiding te theoretisch;
- voor anderen is het niveau te laag. Dit zijn vaak leerlingen die op vmbo-t niveau zijn begonnen, maar geen diploma hebben gehaald en instromen op niveau 2. Voor deze jongeren is de opleiding niet uitdagend genoeg;
- de opleiding is te breed: in de opleiding zitten aspecten die de jongeren niet aanspreken en die zij 'niet nodig' denken te hebben.

Contact met omgeving jongeren is beperkt

MBO scholen hebben alleen contact met de sociale omgeving van de jongeren als er iets aan de hand is. Het is van de jongeren, de ouders en (eventueel) de hulpverlening afhankelijk wat de opleiding aan informatie krijgt en of er sprake is van contact. Ouders zijn vaak nauwelijks bij de opleiding betrokken en jongeren geven weinig informatie over de thuissituatie of de hulpverlening.

Aantal jongeren uit schoolritme

Op MBO niveau 1 en 2 komen veel jongeren die op andere scholen averij op hebben gelopen. Veel jongeren gaan al een tijdje niet meer naar school en hebben ook andere zorgen (werken, zwangerschappen, schulden, drugsverslaving, problemen met politie en

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

justitie, huisvesting, etc.). Ze zijn uit het schoolritme en het MBO heeft weinig mogelijkheden om ze daar weer in te krijgen.

Een enkeling maakt misbruik van de studiefinanciering

Het komt soms voor dat een jongere volgens de mentoren helemaal niet de intentie heeft om een diploma te halen, maar alleen ingeschreven staat bij een opleiding om studiefinanciering te incasseren.

2.4 Overige betrokkenen

Jongeren zien te veel gezichten

Jongerenwerkers, leerplichtambtenaren en reclasseringsambtenaren (maar ook de mentoren op de scholen) wijzen er op dat de kwetsbare jongeren vaak met veel verschillende mensen te maken krijgen. Het gaat vaak om kortere periodes van interventie 'dan weer 5 gesprekken met de maatschappelijk werker, dan weer 10 met een psycholoog'. Jongeren zijn juist op zoek naar een vaste vertrouwenspersoon, dus laten kortstondige interventies vaak niet meer toe.

Keten sluit niet

De informatie-uitwisseling en interactie tussen de verschillende hulpverlenende organisaties en instanties verloopt volgens de ondervraagden niet goed 'de keten sluit niet'. Zo vertelt een casemanager jeugd en gezin die twee probleemjongeren uit verschillende gemeenten onder haar hoede heeft, dat zij niet weet (en ook niet mag weten) wat er in de ZAT teams op school wordt besproken 'ik heb dus geen enkel idee wat er op school gebeurt en moet volledig afgaan op wat de jongeren mij vertellen'.

2.5 Redenen voor voortijdig schoolverlaten

Uit de gesprekken destilleren wij de volgende kenmerken die (meestal in combinatie, maar soms ook op zichzelf) een reden kunnen zijn om de school voortijdig te verlaten (zie figuur 1).

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Figuur 1 Kenmerken die kunnen leiden tot voortijdig schoolverlaten

Gezinskenmerken	Persoonskenmerken	Schoolkenmerken VMBO	Schoolkenmerken MBO
Laag opleidingsniveau Ouders	Sociaal niet vaardig (weinig aansluiting, gepest worden)	Onderwijsniveau te laag, te hoog of niet aansluitend op vooropleiding	Overgang VO naar MBO te groot (grootschalig, anoniem). Overdracht soms te beperkt
Verstoorde gezagsverhouding ouder/kind	Ongevoelig voor gezag	Verzuim wordt niet aangepakt, jongere verliest band met school	Competentiegericht leren biedt deel jongeren te weinig structuur en houvast
Lage betrokkenheid opleiding	Gezondheidsklachten (fysiek of mentaal, depressiviteit)	Richtingkeuze te vroeg. Jongeren moeten te vroeg al richting bepalen.	Opleiding voldoet inhoudelijk niet aan verwachtingen (te theoretisch, te zwaar werk)
Problemen op meerdere vlakken (financiën, gezondheid, relaties)	Financiële problemen (schulden of weinig steun van thuis)	Weinig binding met mentor of leraar. 'Veilige haven' nodig.	Opleiding is te breed. Jongeren moeten stages lopen in disciplines die zij niet ambiëren.
Weinig communicatie onderling en met anderen	Gebrek aan ambitie (ongemotiveerde houding)	Beroepskeuze te abstract: jongeren hebben geen beeld van de praktijk	Onderwijsniveau te laag, te hoog of niet aansluitend op vooropleiding

Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek is vanuit verschillende perspectieven gekeken naar de schoolloopbaan van jongeren om na te gaan wat er ten grondslag ligt aan de redenen die jongeren vaak zelf noemen voor voortijdig schoolverlaten (zie voor deze redenen o.m. ROA 2010). Waar zitten de knelpunten in de schoolloopbaan, wat zijn signalen die tot uitval kunnen leiden, waar raken de jongeren en hun omgeving elkaar kwijt en wat kan een bijdrage leveren aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten?

Conclusies

Deel van de jongeren loopt al eerder 'averij' op

Een deel van de jongeren die uitvallen in het MBO heeft al eerder in de schoolloopbaan problemen gekend. Lang niet alle ondervraagden zijn klassieke risicoleerlingen (met een flinke probleemgeschiedenis), maar bij de meeste leerlingen in dit onderzoek was sprake van een cumulatie van één of meer problemen. Dat hoeven niet allemaal zware problemen te zijn, soms kan een kleine (extra) tegenvaller net de druppel zijn om toch te stoppen.

Behoeft aan structuur, waardering en vertrouwen

Kern van veel problemen is dat de jongeren niet gehoord of gezien worden. Zij worden door ouders of begeleiders (te) weinig gestimuleerd en gewaardeerd. In veel gevallen is sprake van verstoorde gezagsverhoudingen binnen het gezin: een deel van de jongeren staat er 'alleen' voor. Ouders willen wel, maar kunnen vaak niet de juiste begeleiding geven.

Problemen worden te laat gesignaleerd

Op het emotionele, het sociale en het cognitieve vlak vertonen veel jongeren in dit onderzoek kenmerken die er (meestal in samenhang, maar soms ook op zichzelf) op kunnen duiden dat er problemen kunnen ontstaan in de schoolloopbaan. De eerste signalen zijn soms al zichtbaar in het primair onderwijs. In het voortgezet onderwijs is structureel verzuim een hele goede indicator voor schooluitval.

Hulpverlening schiet soms doel voorbij

Het aanbod aan hulpverlening is breed en complex. Jongeren zijn vooral op zoek naar vaste begeleiders en vertrouwenspersonen, maar worden door veel verschillende personen en instanties benaderd.

Het net sluit niet goed

Het is niet altijd duidelijk wie de regie heeft in de keten. Eén van de consequenties daarvan is dat ketenpartners elkaar niet altijd vinden in de informatie-uitwisseling over jongeren. Sommige jongeren glijpen daardoor 'door de mazen van het net'. Ze worden

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

doorverwezen maar er is geen terugkoppeling, waardoor de jongeren uit beeld verdwijnen.

Niveau 1 en 2 kampt met ander soort problematiek niveau 3 en 4

Jongeren die uitvallen in niveau 1 en 2 kunnen minder makkelijk zelf de weg naar school terug vinden dan jongeren die uitvallen op niveau 3 of 4. De jongeren op de laagste twee niveaus hebben bijna altijd intensieve hulp of begeleiding nodig, terwijl de oplossingen die het MBO zelf aanreikt (beroepskeuzetesten, oriëntatieklassen, vaste coaches, etc.) voor niveau 3 en 4 jongeren in de meeste gevallen toereikend zullen zijn om de jongeren binnenboord te houden of verder te helpen.

'Verkeerde opleidingskeuze' is vaak maar klein deel van het probleem

Jongeren noemen verkeerde opleidingskeuze of 'opleiding viel tegen' vaak als belangrijkste reden, maar daar ligt meestal meer aan ten grondslag. Sommigen hebben inderdaad beperkt beeld van vak, maar geregeld blijkt ook de opleiding te moeilijk, hebben zij teveel moeite met gezag en afspraken nakomen of zijn zij helemaal niet gemotiveerd. Bovendien is de stap van VO naar MBO voor veel jongeren te groot: een deel van de uitval in 2008 en 2009 is ook nog eens te verklaren door de invoering van competentiegericht onderwijs.

Binding met school kan het verschil maken

Daar waar mentoren of docenten er in slagen een band met de jongeren op te bouwen, neemt de kans op voortijdig schoolverlaten af. Continuïteit van die band is wel cruciaal.

Aanbevelingen

Net als ROA zijn wij van mening dat de voorgeschiedenis van schooluitval (of het proces dat leidt tot schooluitval) ruimte biedt voor interventies. Omdat vooral binding met de school een cruciale factor is, pleiten wij ervoor die interventie zo dicht mogelijk bij of in samenwerking met de school te plegen. Daarbij moeten de werkerreinen wel worden afgebakend: de school kan signaleren en structuur bieden, maar voor de begeleiding van kwetsbare leerlingen is een plusvoorziening (pluscoach of mentor plus) nodig. Deze begeleiding moet in ieder geval niet bij docenten en mentoren terecht komen. Tegelijkertijd zou het aanbod aan hulpverlening en begeleiding van jongeren herzien moeten worden, om te voorkomen dat er nog meer personen en instanties met de jongeren bezig zijn. Waar wij voor pleiten als het gaat om kwetsbare leerlingen (vooral MBO niveau 1 en 2): meer begeleiding door minder mensen die specifiek voor deze doelgroep gekwalificeerd zijn.

Concreet richten onze aanbevelingen zich op drie niveaus

- algemene aanbevelingen
- aanbevelingen voor het PO en VO
- aanbevelingen toegespitst op het MBO.

Algemeen

- Signalen kunnen al eerder opgevangen worden, op alle plaatsen waar ouders met kinderen komen (school, OKC, schoolartsen, etc.).

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- De samenwerking in de keten kan beter als het gaat om informatie-uitwisseling en terugkoppeling. Jongeren zouden niet de kans moeten krijgen om 'uit beeld' te verdwijnen. Een vast aanspreekpunt kan de informatie-uitwisseling ten goede komen. Daarnaast zou de keten ook eerder in moeten kunnen grijpen bij ernstige signalen.

Aanbevelingen PO en VO

- De verzuimaanpak in het primair en voortgezet onderwijs is al aangescherpt en deze lijn moet worden voortgezet. Daarbij is de samenwerking met de keten van groot belang.
- Het is belangrijk dat jongeren vaste aanspreekpunten hebben (vaste coaches of mentoren). Vaste aanspreekpunten kunnen zorgen voor binding met de school. Voor kwetsbare leerlingen zou een plusvoorziening (zoals een pluscoach) ingezet moeten worden, in plaats van veel verschillende instanties.
- De warme overdracht naar het MBO zou daar waar het kwetsbare of moeilijke leerlingen (vaak MBO niveau 1 en 2) betreft meer aandacht moeten krijgen.
- Jongeren uit speciaal onderwijs hebben begeleiding nodig bij terugkeer naar het reguliere onderwijs.
- Snuffelstages of meeloopdagen kunnen ervoor zorgen dat jongeren een beter beeld hebben van het vak waar zij voor kiezen als zij voor de beroepskeuze staan.

Aanbevelingen MBO

- Op MBO wordt al gewerkt aan passend onderwijs en binding met de school. Deze instrumenten zouden verder ontwikkeld in geïmplementeerd moeten worden. Daarbij zou ook onderzocht kunnen worden wat er minder kan: jongeren moeten niet vanuit verschillende andere organisaties ook nog hulp en begeleiding aangeboden krijgen. De volgende maatregelen lijken in de praktijk te werken:
 - intakevragenlijsten en assessments (niveau en motivatie vaststellen)
 - beroepskeuzetesten
 - meerdere instroommomenten (minder lange wachttijd)
 - doorstroomklassen: opleidingswisselaars kunnen halverwege het jaar beginnen met onderdelen van de nieuwe opleiding
 - interne trajectbegeleiding (naar andere opleiding of leerwerktraject)
 - oriëntatieklassen: verschillende onderdelen van opleidingen volgen om na te gaan waar de interesses ligt
 - pluscoaches
- Ook in het MBO zijn vaste coaches en begeleiders belangrijk om de band met school te behouden.
- Voor niveau 1 en 2 leerlingen is het volledig competentiegerichte onderwijs niet geschikt. Het CGO zou voor deze groepen apart vormgegeven moeten worden. In de praktijk wordt hier al hard aan gewerkt, maar scholen zijn nog zoekende.
- Ook in het MBO (ook al is de leerling 17) de verzuimaanpak handhaven (binnen de mogelijkheden).

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Bijlage 1 Casussen jongeren

In deze bijlage komen de jongeren en de mensen in hun omgeving zelf aan het woord. Daarnaast schetsen we van alle jongeren heel kort de schoolloopbaan.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Marco
Leeftijd:	18 jaar
Status:	Werkt fulltime, wordt binnenkort vader.
Woonsituatie:	Woont samen met zijn vriendin (18) in een huisje in de tuin van zijn schoonouders. Eigen ouders zijn uit elkaar, opgegroeid bij moeder en stiefvader.
Opleidingen en diploma's:	Geen, uitgevallen in 4 VMBO. Op MBO-2 ingeschreven, binnen een maand uitgeschreven.
Struikelt over:	Weinig aandacht van ouders, kon zijn eigen gang gaan, via stiefbroer verslaafd geraakt aan harddrugs.
Moeder zegt over hem:	Ik dacht dat het goed met hem ging en had meer aandacht voor zijn stiefbroer. Totdat ik op school kwam en zag hoeveel uren hij gemist had. Daarna kwam ik erachter dat hij aan de harddrugs was.
Mentor zegt over hem:	Marco is op het MBO nooit verschenen, allerlei trajecten zijn in gang gezet, maar hij is nooit komen opdagen.
Leerplicht zegt over hem:	Dat hij eigenlijk veel te laat is gemeld. Hij was ruim zestien toen hij bij leerplicht kwam en werd doorverwezen naar zorg en hulp, maar er veranderde niets. Tijdens een gesprek met de leerplicht en politie heeft hij een serieuze waarschuwing gekregen en daar was hij van onder de indruk. Daarna niet meer gezien, toen is hij achttien geworden.
Zelf zegt hij:	Ik ben gewoon een rotjoch geweest, heb harddrugs gebruikt, was een heel erge puber. Ze hebben van alles geprobeerd, maar ik was niet bereikbaar. Sinds Sandra zwanger is ben ik clean. Ik heb nu een baan en wil wel mijn diploma's halen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ik dacht dat het wel goed ging met mijn kinderen'

'Sinds de eerste dag dat ik weet dat Sandra zwanger is, ben ik clean en nuchter.' Marco, 18 jaar, geeft toe dat het helemaal uit de hand was gelopen: 'Ik ben gewoon een rotjoch geweest, heb harddrugs gebruikt, was een heel erge puber. Ze hebben van alles geprobeerd, maar ik was niet bereikbaar.'

Marco heeft een bewogen leven. Zijn ouders scheiden als hij in groep 5 zit en niet lang daarna trekt hij met zijn moeder en broertjes in bij zijn stiefvader. Het gezin telt dan vijf kinderen, zijn stiefvader heeft een zoon en een dochter. Hoewel het goed klikt met zijn stiefvader, is het gezinsleven niet makkelijk: zijn nieuwe broer en zus hebben het heel moeilijk met de dood van hun eigen moeder en één van de twee (de broer) blijkt verslaafd aan harddrugs met alle gevolgen van dien. Marco's moeder ontfermt zich over hem: 'Mijn eigen kinderen gingen wel goed, dus ik hield me vooral met die jongen van mijn (inmiddels ex-) man bezig.'

Marco gaat na de basisschool naar het VMBO en volgt daar de theoretische leerweg. Tot de derde klas gaat het goed: 'Toen kreeg ik een verkeerde vrienden en daar ging ik helemaal in mee. Veel spijbelen, niet op komen dagen als je straf krijgt; we kwamen er allemaal mee weg. Volgens mij had de school op een gegeven moment zoiets van: jullie zoeken het maar zelf uit'. Moeder heeft het verzuim pas laat in de gaten, op het moment dat school het meldt is Marco al heel vaak niet geweest. 'Toen wij op een gegeven moment op school kwamen, zagen wij hoeveel uren hij gemist had; we schrokken ons echt dood.' Marco moet zich een paar keer melden bij de leerplichtambtenaar, maar dit maakt volgens hem geen indruk. Niet veel later blijkt volgens zijn moeder dat er meer aan de hand is: 'Marco was heel afstandelijk. Ik lag in het ziekenhuis en hij kwam niet eens. Uiteindelijk heeft zijn stiefbroer hem verlinkt: hij was aan de harddrugs.'

Ondanks de ruzies en problemen die zijn gedrag met zich meebrengen (Marco snijdt onder invloed van drugs ook een keer zijn polsen door), gaat hij toch over naar de vierde klas. Het lijkt dan even beter te gaan, hij krijgt een tijdelijke coach (een project van de Rabobank) en wil zijn leven beteren. Maar hij blijkt meer achter te lopen met zijn werk dan hij dacht, haalt het eindexamen niet en moet van school. Zijn moeder vindt met veel moeite een nieuwe school voor hem, maar het mag niet meer baten: 'Hij was weer aan de drugs, toen ging het echt bergafwaarts.'

Marco komt in het hulpverleningscircuit terecht, in de crisisopvang. Zelf vindt hij dat hij daar niet beter van is geworden: 'Je komt daar met jongeren in aanraking die nog erger zijn dan jij.' Bij zijn eerste baantje wordt hij ontslagen omdat hij steelt. 'Dat is het ergste van die verslaving, ze willen er wel vanaf, maar op een gegeven moment zitten ze er met schulden en al zo diep in, dan komen ze er niet meer uit', zegt zijn moeder.

De omslag vindt onverwacht toch in de crisisopvang plaats. Daar ontmoet Marco Sandra, die meteen zwanger van hem raakt. Zijn moeder schrikt eerst heel erg, maar zegt nu: 'Die zwangerschap is uiteindelijk een zegen.' Marco is per direct gestopt met de drugs en heeft nu een baan.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Ilse
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkt vijf dagen in de week, heeft een vast contract.
Woonsituatie:	Woont bij haar ouders, heeft plannen om op korte termijn te gaan samenwonen.
Opleidingen en diploma's:	VMBO kader opleiding Paardenhouderij na vier maanden gestaakt.
Struikelt over:	Gebrek aan waardering van thuis voor de opleiding. Moeder vindt de opleiding maar niets en ziet liever dat haar dochter gaat werken.
Mentoren zeggen over haar:	Ze wil wel, maar krijgt geen steun van haar ouders. Die zouden liever zien dat ze werkt en haar eigen geld verdient.
Moeder zegt over haar:	Ik ben blij dat Ilse leuk werk heeft en dat ze zelf ook heel gelukkig is met haar baan. De paardenwereld zie ik niet zo zitten voor Ilse, bovendien heeft ze moeite met leren. Als de tijd rijp is, dan gaat ze wel weer naar school.
Leerplicht zegt over haar:	Niets, ze is nooit met een leerplichtambtenaar in aanraking geweest. Geen verzuimverleden.
Zelf zegt zij:	Ik ben met de opleiding gestopt omdat ik niet met de docent overweg kon. Bovendien kan ik niet zoveel met de opleiding, want ik heb geen paard. Ik ben heel gelukkig in mijn huidige baan, daar krijgt ik veel kansen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ze kan toch ook gewoon gaan werken'

De negentienjarige Ilse werkt al een jaar naar volle tevredenheid bij een beautygroothandel in de buurt. Haar oudere zus (21, geen diploma) werkt daar ook. Ilse is met school gestopt omdat ze steeds botste met één van de twee docenten van de opleiding. 'Ze had gewoon de pik op mij en kon mij niet motiveren, terwijl ik graag die opleiding wilde doen' zegt de verlegen Ilse. Ze volgde die opleiding tegen de zin van haar moeder, die wel erkent dat Ilse graag wilde: 'Ilse is helemaal weg van paarden en staarde zich blind op die opleiding, terwijl je daar in deze buurt helemaal niets mee kunt. Ik ben blij dat ze met die paarden is gestopt.' De opleiding zelf liet volgens moeder ook te wensen over: 'Ze moesten elkaar dingen leren en de docenten deden niets.'

Zowel moeder als dochter zeggen een opleiding belangrijk te vinden, maar voor Ilse is geld verdienen nu iets belangrijker. Ze heeft een auto en wil gaan samenwonen. Moeder vindt het prima zo, ze heeft zich vroeger veel bemoeid met de opleidingen van haar dochters: beide meisjes zijn dyslectisch en leren was niet makkelijk voor ze. Ilse heeft een VMBO-diploma en de rest kan later. 'Ze kan altijd nog een diploma halen, als ze dat nodig heeft.' De moeder van Ilse werkt zelf in de kinderopvang en ziet het vaak gebeuren: 'Dan zien ze dat mensen mét diploma verder komen, dus dan gaan ze vanzelf weer naar school.'

De mentor van de MBO-opleiding bevestigt dat Ilse er echt voor ging. 'Ilse was heel gemotiveerd, maar kreeg weinig stimulans van thuis. Als ik met haar had gesproken dan was ze altijd heel enthousiast, maar als ze dan thuis was geweest dan was dat weer weg', vertelt ze. Dat er wel eens confrontaties waren erkent de mentor. 'Als je met paarden wilt werken, dan moet je stevig in je schoenen staan. Sociale weerbaarheid is onderdeel van de opleiding. Ilse was bedeesd, maar werd gaandeweg wat brutaler. Dat is prima, maar wij geven wel tegengas.' Volgens de mentor is dat ook niet de reden dat Ilse is gestopt. 'Haar moeder vond het niks en toen ontstond er discussie over de stageplaats. Moeder vond het niet nodig dat Ilse naar een andere stageplaats zou gaan, want als ze achttien was zou ze toch stoppen. Dat was volgens mij het probleem, moeder baalde gewoon van het optrekken van die leerplichtleeftijd.'

In haar huidige baan kan Ilse zich volop ontwikkelen, vindt ze. Ze heeft ook al een paar certificaten gehaald binnen het bedrijf. Of die certificaten erkend zijn heeft zij zich eigenlijk nog nooit afgevraagd, maar ze denkt van wel. 'Op de deur hangt een sticker dat het een leerbedrijf is. Dan zal het wel MBO 2 of 3 zijn', zegt ze. Eén blik op de certificaten leert dat het niet meer is dan een geplastificeerde blijk van waardering van de werkgever. Moeder vindt het niet zo belangrijk: 'Die certificaten zullen toch wel iets voorstellen? Denkt u van niet? Eigenlijk maakt het niet uit, ze heeft een leuke baan en heeft het naar haar zin.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Jordy
Leeftijd:	18 jaar
Status:	Zit momenteel thuis omdat hij een scooterongeluk heeft gehad. Weet nog niet wat hij gaat doen als hij is hersteld, maar hij denkt aan uitzendwerk.
Woonsituatie:	Woont samen met zijn oudste broer en jongste zus bij zijn ouders. Zijn oudere zus is al het huis uit.
Opleidingen en diploma's:	Certificaat van het praktijkonderwijs. BBL opleiding tot stratenmaker gestaakt.
Struikelt over:	Gebrek aan aandacht en structuur. Jordy komt uit een probleemgezin dat geen grenzen en structuur kent.
Mentor zegt over hem:	Hij wil wel, maar krijgt totaal geen steun van thuis. Hij heeft last van de thuissituatie, want werken en goed voor jezelf zorgen past niet in het gezin.
Rebound zegt over hem:	Het is een lieve jongen en hij zou VMBO cognitief wel aan kunnen. Alleen gedragsmatig is het heel moeilijk, het is een straatkind, hij kent geen regels. Bij ons doet hij het prima, maar wij bieden geen eindonderwijs. Als hij teruggaat naar het reguliere onderwijs moet er wel back-up van thuis zijn. Anders moet hij het helemaal alleen doen en dat is te moeilijk. Bij hem was geen back-up.
Ouders zeggen over hem:	Het is eigenlijk een hele intelligente jongen, maar scholen hebben dat nooit willen zien. Het is de schuld van school dat hij is gaan klieren 'hij verveelde zich rot op school'.
Zelf zegt hij:	Ik verveelde me op school en ben erg klierig geweest. Op de Rebound ging het wel goed, daar had ik hele fijne docenten waar ik goed mee overweg kon. Na de Rebound heb ik het zelf verpest op de nieuwe school, dat had ik niet moeten doen. Dat ik met de BBL opleiding gestopt ben, komt door mijn baas. Niets was goed wat ik deed, hij had de pik op mij. Nu wil ik uitzendwerk gaan doen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Wij zijn uitschot hier'

Jordy (18) is het derde kind in een gezin met vier kinderen. Zijn oudere broer heeft van zijn twaalfde tot zijn negentiende in detentie gezeten en zijn uitwonende zus heeft twee kinderen, beiden hebben geen diploma. Zijn jongste zus (14) zit nog op het VMBO 'maar ze heeft het moeilijk, want onze achternaam is besmet'. Zelf is hij gestopt met zijn BBL opleiding tot stratenmaker, omdat hij ruzie kreeg met zijn baas. Volgens zijn ouders (beiden ook geen diploma) kleineerde de baas hem.

De schoolloopbaan van Jordy verloopt heel rommelig. Het begint ermee dat zijn ouders grote financiële problemen hebben. 'Ik kwam zonder werk en toen moesten we het huis in Amsterdam uit. We verhuisden met vier kinderen naar een caravan in Landsmeer, maar die vloog in de fik. Toen moesten we weer verhuizen en kort daarop weer. Jordy heeft op drie verschillende basisscholen gezeten', vertelt zijn vader. Volgens zijn ouders is Jordy heel slim, maar werd dat niet erkend: 'Hij kon al lezen voordat hij naar school ging, dus we wilden dat hij een klas oversloeg. Dat mocht niet. Toen ging hij zich vervelen, dan ga je klieren hè. Toen hebben we hem op advies van school ook nog op het VMBO gezet, terwijl hij vwo kon.'

Jordy ziet ook verveling als belangrijkste oorzaak van alle problemen. 'Ik was op het VMBO altijd aan het klieren in de klas, had mijn werk af en haalde goede cijfers. Ik gooide ook wel dingen door de klas en zo. Op een gegeven moment had ik zoveel rode kaarten dat ze vonden dat ik naar de Rebound moest.' Op de Rebound gaat het heel goed, volgens de docenten kan hij het VMBO cognitief wel aan, maar is het gedragsmatig te moeilijk voor hem. 'Jordy is een straatkind, hij is erg verwaarloosd en onverzorgd', vertelt één van de docenten. 'Hij heeft ook een onverschillige houding, waarschijnlijk door gebruik van softdrugs. Zijn ouders ontkennen dat, maar de wietplanten staan door het hele huis. Jordy heeft moeite met gezag: thuis is geen structuur en zijn geen grenzen. Als er thuis helemaal geen back-up is, dan wordt het lastig. Dan vallen ze terug als wij ze terugplaatsen in het reguliere onderwijs. Eigenlijk hadden we hem hier moeten houden tot aan zijn diploma, maar wij bieden geen eindonderwijs.' Na de Rebound gaat Jordy terug naar zijn oude school. Daar grijpen ze volgens Jordy onterecht een incident met een gestolen mobiele telefoon aan om hem van school te verwijderen. Op een andere school krijgt hij nog één kans die hij zelf verprutst: 'We waren melig tijdens een dropping op de werkweek en toen hebben we even een brommer "geleend".' Uiteindelijk haalt hij een certificaat op een praktijkschool.

Tijdens een vakantiebaantje leert hij straten maken en hij wil daarin verder. Hij besluit een BBL-opleiding te doen en dat gaat een tijdje goed, maar hij maakt die niet af. De docent wijt dat aan de thuissituatie: 'Het is fysiek zwaar werk, je moet wel voor jezelf zorgen. Goed eten, veel slapen. Hij kwam uit een slechte thuissituatie. Het was heel erg onverzorgd en zijn broer zat tot 4 uur 's nachts bier te drinken te feesten op de bank. Terwijl Jordy moest slapen, hij moest om 6 uur weer op. Dan is het wel heel erg moeilijk voor zo'n jongen, zeker als je broer je dan ook nog voor mietje uitmaakt. Hij trok het gewoon niet.'

Momenteel zit Jordy even thuis, want hij is geopereerd aan zijn knie na een scooterongeluk. Als hij hersteld is, wil hij uitzendwerk gaan doen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Cynthia
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkt bij een kledingwinkel, heeft een tijdelijk contract.
Woonsituatie:	Woont bij vader, heeft veel geswitcht tussen vader en moeder. Zusje woont bij moeder.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-b. MBO-2 Helpende, na een jaar gestopt.
Struikelt over:	De overgang van VMBO naar MBO. Ze verdringt in het MBO. Daarnaast heeft ze last van een depressie.
Mentoren zeggen over haar:	Het is een beetje een stil, somber meisje. Beetje ongelukkig, met een negatief zelfbeeld. Ze had hier op school een wat passieve, ongeïnteresseerde houding. Voor een meisje met zoveel problemen is zo'n opleiding misschien wel te zwaar.
Vader zegt over haar:	Ze zat niet op haar plek op het MBO, het was te groot, ze had veel tussenuren en weinig begeleiding, het was net een 'moderne gevangenis'. Daarnaast had ze psychische problemen.
Leerplicht zegt over haar:	Niets, ze is nooit met leerplicht in aanraking geweest, ondanks veelvuldig verzuim.
Zelf zegt zij:	Ik kan best goed leren, ik vond school helemaal niet zwaar, maar werk toch liever. De opleiding vond ik heel slecht, er was geen begeleiding. Daarnaast had ik last van een depressie.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ze is wat moeilijk in de omgang'

'Ik kan best goed leren, ik vond school helemaal niet zwaar. Werken is zwaarder dan school, maar ik werk toch liever. Zo bouw ik tenminste ervaring op'. Cynthia (19 jaar) wil niet alleen liever werken, maar is ook teleurgesteld in de opleiding. 'Ik vond de school heel erg slecht. Er was helemaal geen begeleiding, het was van: dit is de opdracht en zoek het zelf maar uit. Ja, kom nou.' Ook haar vader is teleurgesteld in de school: 'Het is zo'n fabriek, het is bijna een moderne gevangenis. De opleiding en de school stonden haar niet aan.' Cynthia stopt uiteindelijk met school om in de kledingwinkel van haar tante te gaan werken.

De schoolloopbaan van Cynthia is niet makkelijk geweest. Op de basisschool gaat het wel goed. Ze wordt af en toe wel gepest, maar zegt daar niet zo veel last van gehad te hebben. Als ze twaalf is scheiden haar ouders. Tegelijkertijd moet ze de overstap maken van de basisschool naar het VMBO. Die overgang is lastig, zegt haar vader. 'Cynthia werd een beetje gepest met haar lengte en ging daar niet zo handig mee om. Ze kan moeilijk omgaan met kritiek en ze neemt alles heel serieus.' Haar ouders vragen overplaatsing aan naar een andere brugklas en dat werkt: 'Daar had ze een heel fijne mentor, daar kon ze veel mee bespreken.' In de derde gaat het toch weer wat minder, ze gaat van VMBO-k naar VMBO-b en begint met spijbelen.

Het duurt even voordat het spijbelen wordt opgemerkt, want Cynthia is aan het 'hoppen': 'Mijn moeder is veel strenger dan mijn vader. Als het fout ging bij mijn moeder, ging ik terug naar mijn vader. Ik heb toen wel een beetje misbruik van de situatie gemaakt.' Vooral bij vader was spijbelen makkelijk. 'Ik werkte, dus wist niet wat ze overdag deed', zegt hij, 'tot opeens de mentor voor de deur stond. Cynthia was al 10 dagen niet op school geweest'. Ze moet weer terug naar moeder en die treedt streng op: aan het einde van het jaar haalt Cynthia haar VMBO-b diploma.

Al tijdens de middelbare school heeft Cynthia last van een depressie. Via school komt ze terecht bij een maatschappelijk werker maar dat helpt niet echt: 'Af en toe een gesprekje en dan zette ze je weer op een ander pad.' Op het MBO gaat het volgens Cynthia echt mis. 'Ik had last van paniekaanvallen en hartkloppingen, dacht steeds dat ik dood ging. Wat zal er gebeuren als ik een heel doosje paracetamol inslik, dacht ik soms. De huisarts stuurde me naar de GGZ en daar heb ik wel iets aan gehad.' Cynthia krijgt handvatten om met de paniekaanvallen om te gaan, maar haakt af als ze in groepstherapie moet: 'Als ik me al zo rot voel, wil ik niet ook nog de ellende van een ander horen.' Ze komt uiteindelijk zelf uit haar depressie. Zelf denkt ze dat het door haar werk in de winkel en op de kermis komt: 'Door dat werk sta ik veel steviger in mijn schoenen, het maakt me niet meer uit wat mensen van mij denken.' Nu werkt Cynthia in een kledingzaak en hoopt ze verder te kunnen in de kledingbranche. Uiteindelijk wil ze een eigen winkel beginnen en vader denkt dat het haar wel zal lukken: 'Het komt uiteindelijk wel goed, maar ze moet nog veel leren over het leven. Vooral in de omgang is ze soms nog wat moeilijk voor zichzelf en anderen.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Tim
Leeftijd:	20 jaar
Status:	Werkt zes dagen per week als ZZP-er in de bouw.
Woonsituatie:	Woont bij zijn vader, samen met zijn pleegzusjes. Heeft geen contact met moeder.
Opleidingen en diploma's:	VMBO theoretische leerweg, opleiding tot middenkaderfunctionaris bouw na een jaar gestaakt.
Struikelt over:	De invoering van het Competentie Gericht Onderwijs.
Mentoren zeggen over hem:	Het is een slimme en gemotiveerde jongen, maar wel met problemen thuis. Tim had terechte klachten over de kwaliteit van het onderwijs. Uiteindelijk is Tim gestopt omdat hij er geen zin meer in had.
Vader zegt over hem:	Tim is een slimme jongen, die het wel redt. Hij is met de opleiding gestopt omdat hij geen les kreeg en het niet goed geregeld was.
Leerplicht zegt over hem:	Niets, Tim heeft geen verzuimverleden.
Zelf zegt hij:	Ik was zo gedemotiveerd na dat eerste jaar, dat ik die ene dag school daarna niet meer op kon brengen. Er was een knop om gegaan: ik merkte tijdens die BBL opleiding dat ik werken echt veel leuker vond.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Het was zó slecht geregeld allemaal'

Tim (20) is geen prater en ziet weinig problemen. Hij woont sinds een jaar weer bij zijn vader, samen met zijn twee pleegzusjes. Zijn moeder heeft een nieuwe partner en die kan niet met de kinderen overweg, dus zijn ze alle drie weer bij vader gaan wonen. Tussendoor heeft Tim nog een half jaar ergens anders gewoond, vertelt zijn vader: 'Maar ik weet eigenlijk niet waar. Ik denk bij een neef van hem, maar hij was toen onder water voor mij.' De drie kinderen hebben helemaal geen contact meer met hun moeder. 'Het is heel apart allemaal, ze heeft ze gewoon uit huis gestuurd', zegt vader. Vader en moeder hebben al tien jaar geen enkel contact meer met elkaar.

Voor Tim is het geen probleem, hij vindt het prima zo. Op school gaat het allemaal goed, op de basisschool heeft hij het naar zijn zin en hij haalt zonder problemen zijn VMBO-t diploma. Omdat hij aannemer wil worden, schrijft hij zich in voor de opleiding middenkaderfunctionaris bouw op het MBO (niveau 4). Daar gaat het mis. 'We hadden vijf vakken, maar geen leraar. We moesten een plan van aanpak schrijven in het Open Leer Centrum. We zaten daar een beetje te bedenken wat we moesten doen, maar we kwamen er niet uit. Leraren wisten ook niet wat ze ermee aan moesten. Als zij het al niet weten, hoe moeten wij het dan weten? We moesten ook Autocad tekenen, maar de school had de software daar niet voor. Dus daar kon je helemaal niets mee. Het was echt allemaal heel slecht geregeld', vertelt Tim.

'Dat klopt', zegt de mentor van Tim, 'de invoering van het CGO is hier heel stroef verlopen. Veel lesuitval, computers en software die niet capabel waren en conservatieve leraren die moeite hadden met de overgang'. Samen met twee vrienden kaart Tim de kwaliteit van het onderwijs aan en de school geeft ze gelijk. De drie vrienden stappen in overleg met de school over op een BBL opleiding, om zo min mogelijk tijd te verliezen. Maar Tim haakt na een paar weken al weer af. De mentor: 'Ik hoorde van de andere jongens dat hij thuis wat problemen had en dat hij flink dronk, ook buiten het weekend. Het ging even niet goed met hem, maar wij hadden geen telefoonnummer dus dan houdt het op. Toen we hem uiteindelijk weer spraken, was hij al gestopt. Hij had er gewoon geen zin meer in.'

Die ene schooldag in de week is voor Tim uiteindelijk toch teveel. Ondanks de gunstige perspectieven bij het leerbedrijf. 'Ze wilden me daar graag houden, maar dan moest ik mijn school afmaken. Bij mij was er inmiddels een knop om, werken beviel me veel beter. School stond me zo tegen. Als ik meteen naar de BBL was gegaan, was het misschien anders gelopen.' Echt erg vindt hij het niet: 'Ik werk nu voor mezelf in de bouw en heb zes dagen per week werk. Het gaat prima zo. Uiteindelijk wil ik nog wel verder leren om verder te komen. Als het zover is, dan ga ik weer naar school.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Destiny
Leeftijd:	20 jaar
Status:	Onduidelijk. Ze staat nog ingeschreven op school, maar is al een tijdje niet meer geweest ondanks een laatste waarschuwing. Als zij niet meer komt, dan zal zij van school worden verwijderd.
Woonsituatie:	Woont bij haar vader, heeft een slechte verstandhouding met moeder.
Opleidingen en diploma's:	Diploma VMBO-k. Heeft met het ROC afspraken gemaakt om een laatste poging te doen om de opleiding ICT (MBO-3) af te maken (examenjaar). Het lijkt er op dat ze zich niet aan de afspraken houdt en alsnog uitvalt.
Struikelt over:	Een opeenstapeling van privéproblemen.
Mentor zegt over haar:	Het is een aardig meisje dat zeker wel wil, maar dat veel last heeft van haar omgeving. Moeder zit haar dwars, vader heeft schulden en zelf heeft Destiny steeds fysieke problemen. Ondanks haar lastige situatie weigert Destiny hulp.
Vader zegt over haar:	Ze is vaak echt ziek en ze is heel slim. Ik vertrouw erop dat het goed komt met Destiny. Ik stel geen hoge eisen aan mijn kinderen.
Leerplicht zegt over haar:	Zij is meerdere malen opgeroepen en uiteindelijk is er een gesprek geweest met vader en dochter. Er is een laatste waarschuwing gegeven, de volgende stap is een boete. Na die waarschuwing is er geen contact meer met Destiny geweest.
Zelf zegt zij:	Ik wil de opleiding afmaken en wil verder leren. De problemen zijn allemaal niet mijn schuld. Ik wil graag dat school me helpt door mijn problemen te erkennen en mij een beetje met rust te laten (en niet steeds moeilijk te doen over verzuim).

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ik was echt ziek'

'Ik word waarschijnlijk van school verwijderd, maar dat is niet mijn schuld. Ze hebben hun dingen gewoon niet goed op orde.' Destiny (20) is heel boos op de school. Ze heeft heel veel verzuimd, maar dat komt door de omstandigheden. Ze vindt dat de school daar te weinig begrip voor heeft. 'Nu hebben ze ook nog een fout gemaakt bij de administratie, waardoor ik in de problemen kom.'

De verzuimcoördinator erkent dat er een foutje is gemaakt, maar dat is inmiddels hersteld. Destiny had zich niet ziek gemeld en was lang niet op school geweest, maar blijkt dit keer echt in het ziekenhuis gelegen te hebben. Voor dit incident meldde ze zich ook om de haverklap ziek, dus de school weet inmiddels niet meer wat echt is en wat niet. Omdat ze dit keer echt ziek was, heeft ze nog één kans gekregen. Op voorwaarde dat ze zich aan de afspraken houdt en daar zit de zorg van de verzuimcoördinator. 'Het is een aardig meisje dat echt wel haar best wil doen, maar steeds afwezig is door problemen thuis en door ziekte. Er is veel aan de hand, scheiding, schulden, verstoorde verhoudingen en ze heeft pas ook nog eens een miskraam gehad. Ik heb haar al vaker doorverwezen naar de zorg, maar daar komt ze niet opdagen', vertelt de verzuimcoördinator. 'Dat klopt', zegt Destiny, 'school is school en mijn privéleven is privé'. Ze wil geen hulp, alleen erkenning voor haar problemen 'en dat ze me dan door die school heen helpen zonder steeds over verzuim praten'.

Haar problemen hebben vooral met haar moeder te maken. Vader en moeder scheiden als zij jong is en als moeder niet goed voor de kinderen zorgt, laat vader ze via de rechter uit huis plaatsen. 'Mijn moeder mishandelde ons' zegt Destiny. Volgens haar vader ging het vooral om emotionele verwaarlozing: 'Als mijn ex boodschappen ging doen, sloot ze de kinderen gewoon op in een kamer. Ze waren toen drie en een jaar.' Vanaf haar vierde woont Destiny bij haar vader, die inmiddels zes kinderen heeft. Ze kan het goed vinden met haar vader. Tot haar spijt hebben haar ouders nog wel contact. 'Doordat mijn vader nog wel met mijn moeder omgaat, moet ik helaas ook met haar omgaan.' Haar moeder claimt haar volgens de verzuimcoördinator op een hele vervelende manier. 'Moeder heeft een moeilijke nieuwe vriend, met wie zij ook weer een aantal kinderen heeft. Als ze ruzie heeft met haar vriend, dan belt ze Destiny om over die vriend te klagen. Soms belt die vriend dan ook nog een paar keer. Dat is echt veel te veel voor zo'n meisje en soms duikt ze daarom even onder.'

Het verzuimverleden van Destiny begint als zij na één jaar HAVO naar het VMBO moet. 'Dat VMBO was echt verschrikkelijk en het ging toen ook heel slecht thuis', zegt ze. Samen met haar vader wordt ze opgeroepen door de leerplichtambtenaar en er komt een regeling. 'Als ik niet naar school zou gaan, dan zou ik een boete krijgen.' Het helpt, vader heeft al zoveel schulden dat Destiny weet dat hij een boete niet kan betalen. Met veel moeite (ze spreekt bijna wekelijks de zorgcoördinator) haalt ze een VMBO-k diploma. Daarna volgt ze de opleiding ICT aan het ROC, waar ze in het derde en laatste jaar bijna van school wordt verwijderd.

Destiny heeft een laatste kans gekregen om het derde en laatste jaar alsnog af te maken, maar is al een tijdje niet meer op school gesignaleerd. 'Ik weet even niet wat de status op dit moment is', zegt de verzuimcoördinator, 'maar het ziet er niet goed uit'.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Marcel
Leeftijd:	20 jaar
Status:	Begint in het nieuwe schooljaar opnieuw met MBO-2 autotechniek.
Woonsituatie:	Woont bij ouders met zijn broer.
Opleidingen en diploma's:	Heeft een VMBO diploma, is na drie jaar uitgeschreven bij de tweejarige MBO-2 opleiding bedrijfsautotechniek.
Struikelt over:	Heeft weinig motivatie om zijn opleiding te doen, hoopte met ijshockey geld te kunnen verdienen.
Ouders zeggen over hem:	Hij werd heel slecht begeleid op het MBO.
Mentor zegt over hem:	Het is een 'lamzak', hij houdt zich niet aan zijn afspraken en doet te weinig. CGO was niks voor Marcel. Zijn hart lag bij ijshockey, dat ging altijd voor.
Leerplicht zegt over hem:	Niets, Marcel heeft geen contact gehad met leerplicht, nooit verzuimd.
Zelf zegt hij:	Ik was mijn stageplek kwijtgeraakt en kon daardoor mijn BBL opleiding niet afmaken. De begeleiding op school bij het vinden van een nieuwe stage plek kon beter. Ik begin nu, per toeval via een nieuw baantje, weer opnieuw met de opleiding autotechniek.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Het liefst ben ik bezig met ijshockey'

'Ik ben al mijn hele leven bezig met ijshockey, het liefst zou ik prof worden. Na de basisschool heb ik daarom een speciale sportopleiding gedaan, maar in drie VMBO ben ik overgestapt een gewone school. Een profcarrière zat er niet in en ik wilde geen sportinstructeur worden. Omdat autotechniek vol zat, ben ik maar logistiek gaan doen.' De middelbare schooltijd van Marcel (20) verloopt verder soepel, de problemen komen op het MBO pas.

In het MBO is ook geen plaats bij de autotechniek. Hij krijgt het advies bedrijfsautotechniek te gaan doen. Marcel vindt een leerwerkplek en het werk bevalt. Op school gaat het wat minder: 'Ik zat in een volle rommelige klas, met veertig man of zo. Iedereen deed maar wat. Zelf had ik ook al snel een achterstand.' Zijn mentor denkt dat vooral het competentiegericht onderwijs voor Marcel erg moeilijk was. 'In het begin was het echt zo van hier heb je lesstof, daar kun je informatie vinden, dat is de practicumruimte en regel het verder zelf. Dat is niets voor Marcel, die gaat alleen wat doen bij veel directe sturing en harde afspraken met consequenties.' Volgens de ouders van Marcel hadden de problemen meer te maken met de kwaliteit van het onderwijs: 'Ze hadden een slechte voortgangscntrole, weinig contactonderwijs, geen contacten met bedrijven met leerwerkplaatsen en ook de betrokkenheid van de mentoren vond ik niks.' Aan het einde van het tweede jaar gaat het ook op het werk van Marcel niet goed: 'Ik kreeg ruzie met collega's, want ik deed blijkbaar niet goed mijn best. Toen werd mijn contract niet verlengd en moest ik weg.'

Omdat hij ondertussen op school ook te veel achterstand op heeft gelopen, moet hij daar aan het begin van het derde jaar helemaal opnieuw beginnen met de opleiding. Dit komt voor Marcel als een verrassing, maar volgens de mentor is dat onmogelijk. 'Marcel kwam zijn afspraken nooit na, daar hebben we hem vaak uitgebreid op aangesproken. Na die twee jaar is hij uitgeschreven, daar heeft hij zelf voor moeten tekenen. Veel duidelijker kan het niet. Toen is hij opnieuw aangemeld en mocht hij opnieuw starten', zegt zijn mentor.

In het nieuwe schooljaar lukt het Marcel niet een nieuwe leerwerkplek te vinden. Zijn ouders vinden dat hij zijn best heeft gedaan. 'Ik heb zelden iemand gezien die zoveel sollicitaties heeft gedaan, maar overal nul op het rekest', zegt zijn vader. De mentor weet wel hoe dit komt: 'De bedrijfsautotechniek is een klein wereldje, bedrijven bellen elkaar en de school. Wij vertellen eerlijk hoe hij er voor staat.' Op school doet hij in dit nieuwe jaar iets beter zijn best, maar volgens de mentor blijft ijshockey zijn eerste prioriteit: 'Hij zat heel dicht tegen het professionele aan en hij had duidelijk zijn pijlen daarop gezet, niet op zijn toekomst als monteur. Hij wil alleen monteur worden als hij er maar zo min mogelijk voor hoeft te doen.' Als Marcel na ruim tien weken solliciteren geen werk vindt, stopt hij met de opleiding.

Marcel solliciteert zich wederom suf voor een baantje in de zomer. Uiteindelijk wordt hij aangenomen bij een autozaak, op voorwaarde dat hij wel een diploma haalt. Daarom gaat hij in het nieuwe jaar weer beginnen met een opleiding aan het MBO, dit keer dan echt autotechniek. 'Ik wil nu van het ROC afgaan met diploma, dan pas vind ik het goed.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Susan
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkt in een cafetaria, wil een horecaopleiding gaan volgen.
Woonsituatie:	Woont sinds kort samen met haar vriend, na een conflict met moeder.
Opleidingen en diploma's:	VMBO theoretische leerweg, twee keer MBO-4 opleiding gestaakt; één keer mode en één keer informatie- en dienstverlening.
Struikelt over:	Haar motivatie. Ze wil wel graag een diploma halen, maar weet niet goed waarin. Als het maar 'makkelijk en snel' kan.
Mentor zegt over haar:	Het is een slimme en leuke meid, die er alleen voor staat. De relatie tussen moeder en dochter is verstoord en complex. Maar de belangrijkste reden voor schooluitval is de verkeerde motivatie voor de opleiding.
Moeder zegt over haar:	Ze heeft een lastig leven gehad. Ze heeft het hart wel op de juiste plaats, maar is lui en laat kansen liggen.
Leerplicht zegt over haar:	Niets, er is geen contact geweest met een leerplichtambtenaar, ondanks veelvuldig verzuim.
Zelf zegt zij:	Ik wil heel graag een diploma want alleen VMBO dat staat niet goed. Ik weet alleen niet zo goed wat ik precies wil. Ik wil vooral gewaardeerd worden; ik heb het gevoel dat iedereen me 'gek' vindt. Een opleiding moet alleen niet te veel moeite kosten en snel afgerond kunnen worden. Momenteel zie ik die kansen in een horecaopleiding.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Zo snel en gemakkelijk mogelijk een diploma'

'Het is een beetje onverwacht gegaan, we hadden ruzie en toen heb ik mijn spullen gepakt', zegt Susan (19). Volgens haar moeder heeft zij Susan op advies van de huisarts het huis uitgezet. Hoe dan ook, Susan is voor de tweede keer het huis uitgegaan. Toch hebben moeder en dochter een hechte band. 'Ik was eigenlijk een soort vriendin voor mijn moeder, wij deelden alles', vertelt Susan. Haar vader woont in Griekenland en al vroeg verhuisde ze met haar moeder van Amsterdam naar Brabant, naar de nieuwe man van haar moeder. Susan heeft een halfzusje. Met haar (inmiddels ex-) stiefvader, boterde het helemaal niet: 'Mijn moeder was heel ongelukkig en werd steeds botter.'

Op school gaat alles goed, tot de derde klas van het VMBO. 'Ik had een alternatief stijltje, een beetje gothic, een beetje punk en skater. Daarbij was de school heel groot, ik vond het onprettig en onveilig. Ik ben ook wel een beetje gepest. Er was maar één persoon die ik vertrouwde, de leraar handenarbeid. Hij zorgde ervoor dat ik me gewaardeerd voelde en niet zo gek als iedereen zei.' Omdat de spanning thuis en op school te groot wordt, gaat ze spijbelen. Niemand merkt het op, haar moeder werkt en de school meldt het verzuim niet bij de leerplicht. Uiteindelijk moet Susan met haar moeder komen praten op school. Dit maakt indruk en haar moeder houdt haar daarna scherp in de gaten: met gemak haalt Susan een VMBO-t diploma.

Na het VMBO begint ze met een opleiding Mode en Uiterlijke Verzorging. Die keuze blijkt verkeerd 'er zaten allemaal tutjes en ik vond er niets aan'. Op internet vindt ze een andere opleiding: 'iets over informatie en dienstverlening. Ik hou wel van feitjes en dat leek me leuk. Bovendien was het maar twee jaar en ik wilde eigenlijk zo snel en zo makkelijk mogelijk een diploma halen.' Ze blijkt zich te vergissen; de korte opleiding is voor volwassenen. De opleiding waar Susan vol enthousiasme aan begint, duurt vier jaar. Pas als de opleiding is gestart, komt ze hierachter.

Haar mentor heeft haar echte motivatie niet meteen door: 'Ik vond haar geknipt voor de opleiding. Een hele positieve, vlotte, leuke meid, die makkelijk contact legt. Geknipt voor het klantgerichte werk in de openbare bibliotheek.' Het positieve beeld kantelt in een rap tempo, vooral door de grote mate van ongeoorloofde afwezigheid van Susan. Er volgt een flink aantal gesprekken en de mentor constateert samen met Susan dat dit niet de goede opleiding is voor haar. 'Wat ze eigenlijk wilde is zo snel en zo makkelijk mogelijk een diploma, zodat ze op eigen benen kon staan. Deze opleiding was te lang en te saai. Het duurde even voordat ze dat toe wilde geven, omdat ze aan haar moeder wilde bewijzen dat ze van goede wil was', zegt haar mentor. Daar twijfelt moeder inderdaad aan: 'Ze deugt wel, maar ze is gewoon lui. Ik vind het zo vreselijk jammer, ze heeft een goed stel hersens en krijgt zoveel kansen. Maar ze laat het gewoon liggen. Susan begint van alles, maar maakt niets af. En ik maar betalen.' Moeder snapt niet hoe het komt dat Susan nooit iets afmaakt, zelf werkt ze veel en hard: 'Als ik nou zelf niets zou doen, maar ik werk altijd. Ik woon hier nu twaalf jaar en heb al zestien verschillende banen gehad.'

Intussen heeft Susan zich voor een horecaopleiding (BBL) ingeschreven en werkt zij daarvoor ook in een cafetaria. Zij hoopt op deze manier snel en makkelijk alsnog een diploma te halen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Kevin
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Heeft uitzendbaantjes en gaat weer beginnen met de BBL opleiding stratenmaker.
Woonsituatie:	Woont bij ouders, samen met broertje.
Opleidingen en diploma's:	Geen diploma's. Na ongeveer twee jaar gestopt met BBL stratenmaker, ontslagen bij zijn leerwerkbedrijf.
Struikelt over:	Is vroeger veel gepest en gaat op elke school met ruzie weg.
Ouders zeggen over hem:	Hij werd op de basisschool erg gepest en heeft daarna een hele moeilijke pubertijd gehad. Speciaal onderwijs was goed voor hem. Jammer dat het op de stageplaats is misgegaan, soms wordt het 'zwart voor zijn ogen'.
Mentor zegt over hem:	Een timide jongen die is ontslagen bij zijn werkplek. Ik dacht dat we volgende zomer weer een nieuwe plek voor hem zouden vinden en dat hij zijn diploma nog wel zou halen. Ik wist niet dat hij is uitgeschreven.
SO zegt over hem:	Wij dachten dat hij geen cluster-4 kind was, totdat hij ook bij ons moeilijk gedrag ging vertonen (niet naar school komen). Toen is hij gekoppeld aan een stratenmaker en wonder boven wonder klikte dat enorm. Hij veranderde als een blad aan een boom.
Leerplicht zegt over hem:	Dat een huisbezoek uitliep in een vervelend incident. Omdat Kevin alle oproepen had genegeerd is de leerplichtambtenaar met de politie op huisbezoek gegaan. Er ontstond een 'wild west situatie', waarbij Kevin vluchtte en de politie hem oppakte. Hij is toen meegenomen naar het bureau. Het incident heeft veel indruk gemaakt, Kevin is daarna niet meer gemeld bij de leerplichtambtenaar.
Zelf zegt hij:	Ze moeten altijd mij hebben, ik heb veel ruzie gehad op school, omdat ik werd gepest. Ik was ook geen lieverdje, maar op een gegeven moment maakte het niet meer uit wat ik deed, het was nooit goed. Van het akkefietje op mijn stageplek heb ik echt spijt, stratenmaken vind ik leuk. Je bent zo vrij als een vogeltje, je kan doen en laten wat je wil, als je het werk maar afmaakt. Ik hoop volgend jaar mijn diploma te halen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Vandaag of morgen pakt hij er één'

'Ik zit nogal snel op de kast, daardoor ben ik veel gepest op de basisschool. Ik durfde vaak niet meer naar school.' Kevin (19) woont nog thuis bij zijn ouders. Ook voor hun was het zwaar. 'Toen hij 8 jaar was zei hij al dat hij dood wilde. We zijn vaak gaan praten, maar de school ontkende het. Op deze school wordt niet gepest, zeiden ze en ze deden er niets aan. Toen hebben we gezegd: vandaag of morgen pakt hij er één. Dat is in groep 8 gebeurd en toen was het pesten ook meteen afgelopen', vertelt zijn moeder.

Na de basisschool gaat hij naar het VMBO. Hij kan beginnen op een kleine locatie met alleen onderbouw (eerste en tweede klassen). Dat gaat in eerste instantie goed, hij voelt zich veilig en kan goed meekomen. Toch belandt hij in het tweede jaar ook hier in conflicten: 'Ik was zeker geen lieverdje, maar wat ik ook deed, het was toch nooit goed.' Hij wordt veel uit de klas gestuurd en gaat dan 'gewoon' naar huis. 'De leerplicht is een paar keer langs geweest. Eén keer liep dat uit de hand, toen kwamen ze met de politie en toen werd ik boos. Toen moest ik mee naar het bureau. Daar ben ik heel erg van geschrokken', zegt hij. Zijn ouders zien met lede ogen aan hoe het mis gaat in de tweede klas. 'Kevin wordt geslagen door een medewerker van school en slaat terug. Hierna loopt het helemaal uit de hand.' Hij wordt van school verwijderd en maakt op een andere locatie in een motivatieklas (vijf leerlingen) het tweede jaar af. Als hij terug gaat naar zijn oude school voor het derde jaar, gaat het weer mis: 'Ik ging op de vuist met een klasgenoot die mijn moeder had uitgescholden.'

Omdat hij niet meer welkom is op school, gaat hij naar het speciaal onderwijs (ZMOK, cluster vier). Daar gaat het heel goed, hij gedraagt zich keurig en vertoont geen extreme gedragsproblemen. 'We dachten: hij is veel te goed voor onze school', zegt zijn mentor. Kevin wordt teruggeplaatst naar het reguliere onderwijs, naar zijn oude school. Hij ziet het wel zitten, is rustig en heeft wat meer zelfvertrouwen. Totdat een leraar hem verwelkomt met de woorden: 'Wat doe jij hier? Ik dacht dat we van je af waren.' Kevin voelt zich meteen afgeserveerd en wederom niet geaccepteerd. Na twee dagen mag hij weer terug naar het speciaal onderwijs.

Het gaat slecht met Kevin, thuis en op school. Hij woont in een tentje in de tuin en is nauwelijks meer aanspreekbaar. Totdat zijn mentor hem koppelt aan een stratenmaker, in een leermeester en leergezel relatie. 'Wonder boven wonder klikte dat enorm, Kevin slaat om als een blad aan de boom', zegt de mentor. Tot grote opluchting van zijn ouders is Kevin enthousiast. Via de school vindt hij een plek bij een bedrijf om daar vier dagen te werken en een BBL opleiding (niveau 2) te gaan doen. Ook daar gaat alles in eerste instantie goed, maar ook daar krijgt hij toch weer ruzie. Hij schrijft zich uit zonder medeweten van zijn coach die heel verbaasd is als hij er achter komt: 'Die jongens hebben wel vaker een conflict, dat is geen reden om te stoppen.' De coach zoekt naar aanleiding van het interview contact met Kevin en sluit opnieuw een onderwijsovereenkomst met hem af. Kevin gaat toch verder met de opleiding.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Jessica
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkte bij een bakker. Laatste verhaal is dat ze zwanger is en kwijt voor alle hulpverlening.
Woonsituatie:	Laatste moment in traject begeleidt wonen. Ouders gescheiden, heeft 'dubieuze' (ex)-vriend.
Opleidingen en diploma's:	Van VMBO afgestuurd, VMBO-k diploma gehaald op speciaal onderwijs, MBO horeca een maand gedaan.
Struikelt over:	Spijbelen, niet aan afspraken houden, drugsgebruik, verkeerde vrienden.
Mentor SO zegt over haar:	Een lustgevoelig meisje met problemen dat zich goed inzette op school, maar dat veel begeleiding nodig had. Ik had haar graag later, tijdens het MBO-traject ook willen begeleiden.
Reclassering zegt over haar:	Veel problemen thuis, die ze goed verborgen kon houden. Op haar zeventiende onder toezicht gesteld, dat was veel te laat. Het meisje moest nog worden opgevoed, dan is zeventien te laat.
Moeder zegt over haar:	Jessica heeft moeilijk jeugd gehad, ik was depressief na scheiding van haar vader. Op een gegeven moment luisterde ze niet meer naar mij.
Leerplicht zegt over haar:	Jessica trok haar eigen plan, wou niet naar school en ging dus niet. Wij konden geen straf geven omdat ze niet ingeschreven stond op een school.
Zelf zegt zij:	Ik luisterde gewoon naar niemand meer, niet naar mijn moeder en niet naar de hulpverlening. Ik heb het verpest voor mezelf.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Lustgevoelig'

'Toen kwam ik niet op school. En als ze mij straf gaven, dan kwam ik ook niet op die straf.' Jessica (19 jaar) vertelt dat ze op het VMBO is begonnen met spijbelen. 'Toen ik bleef zitten in de derde ging ik weken niet, dan ging ik met mijn vrienden naar de stad. Ik kon mijn moeders handtekening heel goed namaken. En toen de school begon met spijbel sms'jes heb ik mijn eigen 06-nummer gegeven.'

De moeder van Jessica heeft het heel moeilijk gehad, vooral na de scheiding van haar laatste ex. 'Ik was overspannen en kon niet voor Jessica zorgen. Ze stond soms ochtenden aan mijn om mij eruit te krijgen. Ze moest naar school. Toen was ze tien, elf.' Jessica heeft ook een tijdje bij haar vader gewoond, maar daar werd de elektriciteit afgesloten. 'Ik heb toen drie weken mijn huiswerk met kaarsjes moeten maken', vertelt ze. De jeugdreclassering ziet ook veel problemen thuis: 'Moeder heeft veel eigen problemen en vader woont in een andere stad en is verslaafd aan harddrugs. Er zijn ook nog twee halfzussen die zelf al moeder zijn. Jessica's moeder heeft een enorm gezagsprobleem.' Het verzorgingsniveau thuis is heel laag. 'Er is bijvoorbeeld nooit voor die kinderen gekookt', zegt de reclasseringsambtenaar. Toen ze vijftien was, ging Jessica het huis uit. 'Ze is toen bij een heel dubieus vriendje gaan wonen en ruilde dat daarna in voor een ander dubieus vriendje', vertelt de reclasseringsambtenaar. 'Jessica had behoefte aan spanning, was lustgevoelig. Als een meisje van vijftien niet meer bij haar moeder woont, maar bij haar vriendje, dan vind ik dat er een heleboel alarmbellen af moeten gaan', zegt een mentor.

Jessica vertelt dat de school veel heeft geprobeerd om haar toch aan een diploma te helpen. 'Ik kreeg extra stof voor thuis, maar ook dat deed ik niet. Toen moest ik naar een school voor moeilijk opvoedbare kinderen om daar mijn diploma te halen. Ik dacht dat dit echt mijn laatste kans was. Dus ja, toen ben ik er echt gewoon voor gegaan.' Uiteindelijk haalt ze op deze school haar VMBO-k diploma. De mentor ziet haar weer wegzakken: 'Ze is hier heel gedreven begonnen, was een positieve kracht in de klas. Maar aan het einde kon ze het positieve gevoel niet vasthouden.'

Vervolgens verdwijnt Jessica voor iedereen uit beeld, ze is dan zestien. 'Ze schrijft zich niet in voor het MBO en reageerde niet op onze oproepen', zegt de leerplichtambtenaar. 'Omdat ze niet op een school ingeschreven stond, konden we haar vanuit leerplicht ook geen proces verbaal geven.' De reclassering krijgt pas weer contact met haar als zeventien is: 'Ze is toen onder toezicht van de reclassering gesteld, maar dat was te laat. Toen konden we niets meer, je moet veel eerder ingrijpen. Dit meisje moest nog worden opgevoed en dan ben je met zeventien jaar te laat.' Jessica doet op haar achttiende nog een poging om naar school te gaan, schrijft zich in, laat haar moeder boeken kopen maar verdwijnt weer uit beeld. Naast de schulden die ze al had, heeft ze er nu nog meer bij.

En nu? Op het moment van het interview werkt Jessica bij een bakker. Ze zegt: 'Ik vind een diploma belangrijk, want zonder dat geen werk, geen inkomen, geen huis.' De dag er na zou ze begeleid gaan wonen. En paar dagen later is iedereen haar weer kwijt. 'In het geruchtencircuit hoor ik dat ze zwanger is', zegt de reclasseringsambtenaar.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Youssef
Leeftijd:	18 jaar
Status:	Zit momenteel werkloos thuis en heeft last van psychische problemen.
Woonsituatie:	Volgens zijn zus woont hij thuis bij zijn ouders (acht broers en zussen, niet allemaal thuiswonend). Volgens Youssef zelf is hij het huis uitgezet en woont hij overal en nergens.
Opleidingen en diploma's:	Uitgevallen na 3 HAVO, geen diploma. Heeft een tijdje MBO-2 logistiek geprobeerd.
Struikelt over:	Psychische problemen.
Zus zegt over hem:	Youssef heeft last van psychische problemen, maar gebruikt ze soms ook als smoes. Mijn ouders hebben weinig aandacht voor ons gehad, ze hebben acht kinderen gekregen omdat dat zo hoorde. Ze hebben helemaal niet nagedacht over opvoeden en waren niet betrokken bij school.
Leerplicht zegt over hem:	Soms vraag ik me af of hij niet acteert, maar ik heb hem wel doorgestuurd naar de GGZ. Hij ziet nu al anderhalf jaar dezelfde psychiater. In het leerplichtdossier staat dat Youssef misschien ADHD heeft maar of die diagnose juist is, is onduidelijk: Youssef wil niet dat er ook met zijn psychiater wordt gesproken.
Zelf zegt hij:	Ik heb serieuze psychische problemen die moeten worden opgelost, de onrust in mijn hoofd moet weg. Ook heb ik een woning nodig om er weer bovenop te komen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ze kregen gewoon acht kinderen, omdat dat zo hoort'

Het verhaal dat Youssef (18) over zichzelf vertelt, wijkt iets af van dat van zijn oudere zus (23). Waar ze het over eens zijn, is dat hij problemen heeft. Over de ernst van de problemen verschillen ze van mening. Youssef vindt dat hij met een serieuze psychische stoornis te maken heeft en zijn zus relativeert dat: 'Ik denk dat heimwee naar Marokko wel een rol speelt en dat hij het echt wel moeilijk heeft. Maar het is soms ook een smoes.' Ook hebben zij een verschillende kijk op de manier waarop hij leeft: Youssef zegt dat hij het huis uit is gezet en geen adres heeft, volgens zijn zus woont hij nog gewoon thuis.

Het gezin (vader, moeder, acht kinderen) komt naar Nederland als Youssef elf jaar is. Na twee jaar spreekt hij de taal, hij kan goed leren en gaat naar het VWO. Tot 3 VWO gaat goed, daarna begint hij te verzuimen. 'Ik had veel problemen, vooral heimwee en depressie', zegt hij. 'Maar omdat ze op school niet wisten wat ze ermee aan moesten, lieten ze mij met rust.' Zijn ouders begrijpen hem niet en denken dat hij de problemen als excuus aanvoert om niet naar school te gaan. Ook de gesprekken met een psychiater, bij wie hij via een mentor terecht komt, helpen volgens Youssef niet. 'Ze hadden geen ervaring met allochtone jongeren die zo in de war zijn en die psychiater was heel jong. Ik wilde gewoon medicijnen, maar die hebben ze niet gegeven omdat ik pas vijftien was. Toen ben ik gestopt met de psychiater.'

Hij besluit naar een andere school te gaan, om daar 3 HAVO te gaan doen. Ook daar voelt hij zich niet goed en verzuimt hij vaak. Op deze school krijgt hij veel met de leerplichtambtenaar te maken. Hoewel de leerplichtambtenaar zich soms afvraagt of hij niet acteert, stuurt ze hem wel door naar de GGZ. Daar ziet hij nu al anderhalf jaar dezelfde psychiater. In het leerplichtdossier staat dat Youssef misschien ADHD heeft maar of die diagnose juist is, is onduidelijk: Youssef wil niet dat er ook door derden met zijn psychiater wordt gesproken. Thuis praat hij ook met niemand over zijn problemen, het is voor de familie niet duidelijk of hij nog in therapie is. 'Ik denk dat hij nog in behandeling is. Maar het is iemand die niet veel zegt, dus ik weet niet zeker of dat zo is', zegt zijn zus.

Ondertussen stopt Youssef ook met de HAVO en krijgt hij via leerplicht een coach voor zes maanden. De coach stelt hem voor de keuze: werken of leren. Onder druk van de coach schrijft hij zich in voor een opleiding logistiek (MBO-2). Hij haakt snel weer af. 'Het was voor mij te makkelijk, bovendien heb ik nog steeds die onrust in mijn hoofd.' Ook een baantje lukt niet. 'Ik lig vaak hele nachten te piekeren en val dan pas om 06.00 uur in slaap. Dan kan ik niet om 09.00 uur op mijn werk zijn.' En nu? 'Ik wil er zelf weer bovenop komen, maar heb eerst een woning nodig. Zonder vast adres kan ik me nergens inschrijven.'

Zijn zus maakt zich zorgen om haar broertje, dat als enige van de acht geen diploma heeft. Ze neemt het haar ouders een beetje kwalijk, er was te weinig aandacht voor de kinderen. 'Mijn ouders zijn getrouwd en hebben acht kinderen gekregen, omdat dat zo hoorde. Ze hebben helemaal niet nagedacht over opvoeden of wat ze van de kinderen verwachten. Ieder kind is anders en dat hebben ze zich niet gerealiseerd. Ze waren ook helemaal niet betrokken bij school. Gesprekken met mentoren van mijn broertjes en zusjes heb ik altijd gevoerd.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Josette
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Zit thuis zonder werk of opleiding.
Woonsituatie:	Woont bij haar vader, ouders gescheiden, heeft oudere vriend met twee kinderen.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-b, twee keer MBO Helpende Zorg en Welzijn gestaakt.
Struikelt over:	Hardnekkig verzuim. Voor het laatst in verband met een blindedarmonsteking.
Mentoren zeggen over haar:	Het is een ongemotiveerd meisje. Ze is niet vooruit te branden, maar wel slim genoeg. We krijgen er geen vat op. Ze komt nooit op school.
Vader zegt over haar:	Ik heb geen grip op haar. Ze gaat helemaal haar eigen gang. Maar school geeft haar ook geen kans.
Leerplicht zegt over haar:	Ze heeft teveel verzuimd, maar opgelegde straffen zijn om onduidelijke redenen ingetrokken.
Zelf zegt zij:	Ik wil heel graag naar school en begrijp niet waarom dat niet lukt. Los van verzuim rondom mijn gezondheid ben ik bijna altijd op school geweest.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Volkomen ongrijpbaar'

'Ik snap er ook helemaal niets van.' Josette weet niet hoe het kan, maar het is haar op twee verschillende scholen niet gelukt om een diploma Helpende Zorg en Welzijn (niveau 2) te halen. 'Op de eerste school trokken ze slimme leerlingen voor', zegt ze. 'Daardoor had ik een slechte relatie met mijn mentor. Toen ik op de tweede school zat, kreeg ik een blindedarmontsteking. Ik heb even in het ziekenhuis gelegen en daarna kon ik heel lang niet naar school. Toen kreeg ik een brief dat ik te lang afwezig was geweest. Heel raar.' Josette zit al een jaar thuis, maar wil heel graag haar diploma halen. Ook haar vader snapt er niets van. 'Ze was echt ziek, ze wilden haar gewoon geen kans meer geven. En op de eerste school heeft ze de extra aandacht die ze nodig heeft, niet gekregen.' Hij wil graag dat zijn dochter een diploma haalt, maar is ten einde raad. Hij staat er alleen voor sinds hij gescheiden is van Josettes moeder, met wie hij geen contact meer heeft. Hij betaalt alles voor zijn dochter.

Volgens de mentoren op het MBO is Josette helemaal niet zo gemotiveerd als ze zelf zegt. 'Het is een extreem laks meisje, ze heeft een ongemotiveerde en ongeïnteresseerde houding. Ze is slim genoeg, maar komt nooit opdagen. Als we haar uitnodigen voor gesprekken komt ze niet, of ze belt op het laatste moment af. Op aangetekende brieven reageert ze niet en ze weigert iedere vorm van begeleiding of hulp. Ze is ontoegankelijk, op het agressieve af.' Als excuus voor het overdadig verzuim voert Josette op beide scholen gezondheidsklachten aan. 'In het dossier is een waslijst aan medische klachten te vinden, van een gaatje in het hart tot ernstige maag-, darm-, en leverklachten. Wat er van waar is mag Joost weten', zegt een mentor. Op een zeker moment heeft Josette ook aangegeven eigenlijk een andere opleiding te willen doen, maar haar vader wil dat ze eerst deze opleiding af maakt. 'Bovendien zegt ze tegelijkertijd dat ze graag in de zorg wil werken', voegt een mentor daar aan toe. .

De mentoren vinden de leerling manipulatief. 'Vader is heel erg betrokken en heeft het beste met haar voor, maar heeft helemaal geen vat op haar. Als Josette er zelf niet meer uitkomt dan laat ze haar moeder naar school bellen. Die is altijd maar half geïnformeerd en scheldt alleen maar op de school, of op de vader van Josette. Heel af en toe laat Josette haar vriend bellen, die doet dan ook zijn beklag over de manier waarop we met haar omgaan.' Mentoren, coaches en loopbaanbegeleiders op beide scholen zeggen alles te hebben geprobeerd 'maar ze is volkomen ongrijpbaar'. Dat blijkt ook uit het dossier van leerplicht, want de straffen die de rechter en de leerplichtambtenaren haar geven op het VMBO (een PV en een taakstraf) worden om onduidelijke redenen weer ingetrokken. De huidige leerplichtambtenaar vindt dit een rare gang van zaken en kan het niet verklaren.

Dat Josette toch steeds naar school wil heeft volgens één van de mentoren met de studiefinanciering te maken. 'Bij een BOL opleiding niveau 1 en 2 ontvangt de student studiefinanciering zonder dat daar een prestatie tegenover staat. Ze heeft nu drie jaar BOL en dus ook studiefinanciering gehad. Dat werkt niet. Daarom hebben wij haar nu BBL aangeboden. Dat is goed voor haar, misschien merkt ze dan dat het leuk is om te werken en te leren. Maar dat heeft zij geweigerd, ze wil per se BOL. Ze is bij ons welkom voor een BBL.' Overigens hebben ze in de regio wel vaker met dit type leerlingen te maken. 'Ze komen vaak uit die hele kleine dorpen, zijn passief en afwachtend en hebben een onprettige manier van communiceren, op het agressieve af.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Mosi
Leeftijd:	22 jaar
Status:	Heeft een uitkering, zoekt naar werk, heeft een schuld van €12.000.
Woonsituatie:	Woont begeleid zelfstandig.
Opleidingen en diploma's:	Praktijkonderwijs en MBO-1 diploma, gestopt met MBO-2 opleiding tot kok. In Congo amper basisonderwijs gehad.
Struikelt over:	Zwakbegaafdheid, slechte hulpverlening, ingewikkelde relatie met ouders, discriminatie, schulden, een oorlogsverleden en slechte vrienden.
Ouders zeggen over hem:	Hij heeft een laag IQ, hulpverlening heeft nooit goed geholpen, slechte onderlinge communicatie. Hij is alleen maar slechter geworden van het internaat.
Mentor zegt over hem:	Koken kan hij wel, maar afspraken nakomen, op tijd komen, toetsen maken; dat lukt niet. Het is een typische Antilliaan.
Begeleider zegt over hem:	Hij heeft moeite met gezag en doet niet wat hem gevraagd wordt. Daarnaast heeft hij een ingewikkelde thuissituatie, een moeilijke relatie met vader. Ouders vinden het ook moeilijk te accepteren dat hun zoon zwakbegaafd is.
Zelf zegt hij:	Ik had moeite om in huis niet meer de baas te zijn en te luisteren naar mijn vader. Ook op school kreeg ik verkeerde vrienden. Na het internaat ging het helemaal verkeerd, daar leerde ik criminele mensen kennen en ik ben snel beïnvloedbaar. Ik ben gaan blowen. Ik moest naar een BBL opleiding om mijn schulden af te betalen. Ik vond school moeilijk en vond het moeilijk om naast het werken te leren. Ik wil nog steeds dolgraag naar school, of werken om mijn schulden af te betalen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Heel beïnvloedbaar'

'Als ik 's ochtends wakker word, dan denk ik meteen aan die €12.000 schuld. Ik kan nu helaas niet meer naar school, want ik moet eerst uit de problemen komen.' Mosi (22) is geboren in Congo en komt op zijn twaalfde naar Nederland voor de gezinshereniging. Samen met zijn moeder en zijn zusjes gaat hij bij zijn vader wonen. Dat was heel erg wennen. 'Ik was altijd de baas geweest in Congo en nu moest ik opeens naar mijn vader luisteren. Er was heel veel ruzie thuis.' Het is niet de schuld van zijn vader, vindt hij. 'Ik heb zelf ook fouten gemaakt. In Afrika kon ik niet spelen en hier leerde ik vrienden kennen en wilde ik ook alles doen wat zij deden.'

In Afrika is Mosi nauwelijks naar school geweest en daarom gaat hij, nadat hij Nederlands heeft geleerd, naar het praktijkonderwijs. Thuis is hij moeilijk te handhaven en zijn ouders zoeken hulp. Na een test blijkt dat Mosi licht verstandelijk beperkt is, hij heeft een IQ van 56. 'Hij is heel lief, maar beperkt', zegt zijn moeder. Op aandringen van de hulpverlening wordt Mosi tijdelijk uit huis geplaatst. Hij komt terecht in een internaat voor moeilijk opvoedbare kinderen en dat pakt niet goed uit. 'Het internaat heeft mij alleen maar slechter gemaakt. Binnen de kortste keren rookte ik joints en dronk ik bier terwijl ik helemaal niet rookte of dronk. Ik ben makkelijk te beïnvloeden.' Zijn ouders beamen dit: 'Op het internaat ging het echt slechter. Hij raakt aan de drugs, gaat stelen en luistert helemaal niet meer.' Hij komt een paar keer in de gevangenis terecht voor diefstal en bouwt een enorme schuld op aan leningen en boetes (onder meer voor rijden zonder rijbewijs). Volgens Mosi moet de politie altijd hem hebben: 'Ik ben de enige neger hier.' Een woordvoerder van MEE, die hem heeft begeleid, zegt dat dit wel klopt, maar dat hij ook altijd daar is waar iets gebeurt: 'Hij doet zelf meestal niets, maar staat er bij en kijkt er naar. Dat is eigenlijk vooral dommigheid, want het is geen slechte jongen.'

Na het internaat gaat hij een koksopleiding doen, want hij kan volgens zijn ouders heel goed koken. 'Hij kan inderdaad goed koken', zegt de mentor van het MBO. 'Maar wat hij niet kan is afspraken nakomen en op tijd komen. Daar loopt alles op stuk, want in dit vak is dat heel erg belangrijk.' Zijn mentor weet weinig over hem en wil dat graag zo houden: 'Op het moment dat ik veel dingen weet van leerlingen, dan kan ik ze niet meer neutraal tegemoet treden.' De mentor wijt het feit dat Mosi zich niet aan afspraken houdt aan zijn herkomst: 'Dat hebben al die Antillianen, daar is geen afspraak mee te maken.' Zo zijn er meer mensen die niet goed geïnformeerd zijn over de achtergrond en beperkingen van Mosi, waardoor er soms dingen misgaan, bij het aanvragen van een uitkering en de aanmelding bij de reclassering bijvoorbeeld. Zijn huidige begeleider heeft ook niet zijn hele dossier, maar weet wel veel: 'Ik weet dat hij zwakbegaafd is, een enorme schuld heeft en moeite heeft met gezag. Maar ik weet niet waar hij allemaal heeft gezeten de afgelopen jaren.'

En Mosi? Die zoekt werk, om zijn schulden af te betalen. Hij vertrouwt zijn nieuwe begeleider en hoopt dat die hem weer op het recht pad krijgt: 'Hij is heel goed voor mij, ik ben blij dat hij me nu helpt.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Sandra
Leeftijd:	18 jaar
Status:	Is hoogzwanger, wil een baantje gaan zoeken als de baby er is.
Woonsituatie:	Woont samen met vriend (18) in een huisje in de tuin van haar ouders.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-b diploma, in de eerste maand gestopt met MBO-2 Helpende Zorg en Welzijn.
Struikelt over:	Is sociaal niet vaardig, heeft problemen met ouders en moeite om aansluiting te vinden.
Mentor zegt over haar:	Wij kennen haar alleen van naam, ze is niet of nauwelijks op school geweest.
Ouders zegen over haar:	Ze heeft veel aandacht nodig en vraagt dat op een rare manier. Ze liegt en was niet te vertrouwen. Nadat de problemen hoog opliepen hebben we hulp bij Jeugdzorg gezocht. Dat is niet goed bevallen, dat maakte de situatie alleen nog maar erger.
Leerplicht zegt over haar:	Ze had te veel psychische problemen om op school nog te kunnen functioneren. De leerplichtwet heeft een uitzondering voor dit soort kinderen; ze heeft een ontheffing gekregen.
Zelf zegt zij:	Toen ik op mijn zestiende in de crisisopvang kwam ging het fout. Ik moest daarheen omdat ik problemen had thuis en op school. Ik kwam daar in aanraking met verkeerde mensen. Als mijn zoontje is geboren wil ik wel weer gaan werken en misschien in de avonduren een opleiding doen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Een rare manier van aandacht vragen'

Een afgebrand huis, oma die omkomt bij een verkeersongeval, een vriendinnetje dat overlijdt, conflicten thuis, crisisopvang, een drugsverslaving en een zwangerschap. Sandra (18) heeft veel meegemaakt de afgelopen acht jaar. Ze is zestien als ze in de crisisopvang terecht komt en daar gaat het volgens haar mis: 'Je komt daar in aanraking met kinderen die nog veel erger zijn dan jij. Echte criminelen, die hun ouders neergestoken hebben en zo. Daar word je niet beter van, dat is geen oplossing.'

'Het was een heel lief kind, alleen had ze een hele aparte manier van aandacht vragen', zegt haar moeder. Dat begint op de lagere school, waar ze regelmatig wordt gepest. In groep 3 is ze overspannen thuis en wisselt ze van school. Daar gaat het niet veel beter, totdat ze in groep 8 van haar paard valt en op de intensive care belandt. Eenmaal terug op school staat ze in het middelpunt van de belangstelling. 'Ze kreeg opeens heel veel respect van de andere kinderen, om wat ze had meegemaakt. Dat heeft haar op een idee gebracht, want toen ze op de middelbare school weer moeite had met contact leggen, nam ze steeds haar "ziekenhuisalbum" mee naar school', aldus haar moeder.

Sandra begint op de HAVO, maar blijft zitten en moet naar het VMBO. Een uur nadat ze dit hoort gebeurt er volgens Sandra iets raars op school. 'Ik liep door de aula en ben in mijn rug gestoken met een injectienaald.' Achteraf gezien heeft haar moeder bedenkingen bij dit verhaal: 'Waarschijnlijk een leugen ter afleiding, zodat ze niet op school hoefde te vertellen dat ze niet over ging. Typisch Sandra.' Ze gaat naar een andere school, stroomt in op VMBO-t maar komt al snel op VMBO-k uit. 'Ik spijbelde veel, want ik zat onder mijn niveau', zegt ze zelf. Pas als het eigenlijk te laat is, worden de ouders door school ingelicht. 'Dan krijg je pas na een hele tijd te horen dat je dochter twintig keer verzuimd heeft, hoe kan dat nou?'

Omdat Sandra veel spijbelt, thuis ruzie maakt en steeds van huis wegloopt, besluiten haar ouders hulp te zoeken. Ze komen uit bij jeugdzorg en hebben daar achteraf enorme spijt van. 'Vanaf het moment dat ze bij jeugdzorg in behandeling komt, wordt ze bij ons weggehouden', zegt haar moeder. 'Ze praatten helemaal niet met ons, alleen met haar. En ze is heel goed in het verzinnen van verhalen. Dat was ook het probleem, ze liegt en is niet te vertrouwen. Op een gegeven moment hoorden we dat ze daar vertelde dat haar vader haar mishandelde.' In dezelfde periode belandt Sandra in het ziekenhuis, omdat ze te veel paracetamol heeft geslikt. Omdat de situatie thuis volgens de kinderarts escaleert, mag Sandra niet meer naar huis. Ze wordt doorverwezen naar de crisisopvang, om zowel ouders als Sandra een beetje rust te geven.

Op de crisisopvang komt Sandra met verkeerde mensen in aanraking. Er volgt een periode van ruzie, drugs en diefstallen. Ondanks alles haalt ze wel haar VMBO-k diploma en meldt ze zich aan op het MBO. Maar in de drugsscene ontmoet ze haar huidige vriend van wie ze nu zwanger is. Het MBO moet even wachten. Samen met haar vriend en haar ouders heeft ze haar leven wel weer een beetje op orde: ze wonen in een aparte woning naast haar ouders. 'Het gaat hartstikke goed', zegt ze. De ouders zijn opgelucht: 'Die zwangerschap zou wel eens haar redding kunnen zijn.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Timon
Leeftijd:	22 jaar
Status:	Werkt als orderpicker bij Aldi. Volgt daarnaast een LOI cursus magazijnmedewerker.
Woonsituatie:	Woont samen met zijn vriendin, is net verhuisd naar een grotere en duurdere woning.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-k, afgerond. Daarna gaan werken.
Struikelt over:	Een combinatie van niet weten wat hij wil en financiële verplichtingen. Omdat de huur betaald moet worden en hij nog niet weet wat hij wil, gaat hij na het VMBO werken.
Moeder zegt over hem:	Er zijn thuis veel nare dingen gebeurd, maar hij is daar goed doorheen gekomen. Het is een leuke, slimme en lieve jongen. Ik vind het jammer dat hij geen diploma heeft, maar ik wil mijn kinderen niet pushen. Het is een hele harde werker.
Zijn vriendin zegt over hem:	Hij weet niet wat hij wil. De ene dag wil hij piloot worden, de andere dag stratenmaker. Ik vind het allemaal best, maar het kost wel geld en de huur moet ook betaald worden.
Zelf zegt hij:	Het is moeilijk om weer naar school te gaan, maar ik wil wel een diploma wil halen. Ik zie nu in dat een diploma me verder kan helpen. Ik weet nog steeds niet goed wat ik wil, behalve dat ik wel hogerop wil. Ik vind het jammer dat ik geen steun heb gehad van thuis of school bij het kiezen van een vervolgopleiding.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Ik wil uiteindelijk toch hogerop'

Timon (22) is de laatste maanden druk geweest met verhuizen. Hij woont al langer samen met zijn vriendin, maar ze zijn net verhuisd van een klein appartement naar een rijtjeshuis en hij heeft heel veel zelf gedaan. 'Nog een paar dozen en dan is het klaar', zegt hij. Het was best pittig, om naast zijn werk als orderpicker het huis op orde te krijgen. Zijn vriendin werkt ook fulltime, in de horeca.

De laatste maanden heeft hij zijn LOI-map dan ook niet meer in kunnen kijken, maar dat gaat hij wel weer doen. Na vier jaar met veel verschillende baantjes zijn hem een paar dingen duidelijk geworden: 'Ik zie nu de voordelen van een diploma, zonder diploma kom je moeilijker hogerop en je salaris blijft laag. Ik wil wel papieren hebben voordat ik dertig of veertig ben.'

Nadat hij zijn VMBO-kader heeft afgerond, is Timon gestopt met school omdat hij niet precies wist wat hij wilde. Hij heeft veel geprobeerd, maar dat was het allemaal toch net niet. Voor datgene dat hij echt graag wilde, het leger in, werd hij afgewezen omdat hij nog 'te onvolwassen' was. Daarna volgt een periode met veel baantjes en pogingen om certificaten te halen, maar Timon haakt steeds af omdat het toch niet is wat hij zoekt. 'Zolang ik hem ken, weet hij niet wat hij wil gaan doen', zegt zijn vriendin. 'De ene dag wil hij piloot worden, de andere dag automonteur of stratenmaker. Hij begint ook aan van alles, maar maakt het dan niet af. Ik vind het allemaal prima, maar de huur moet ook betaald worden.' Financiële verplichtingen waren voor Timon trouwens ook een hele belangrijke reden om niet meer naar school te gaan. 'Op een gegeven moment krijg je rekeningen, we hebben een auto en een huis, en dan wordt het wel moeilijk als je weer naar school gaat.' Vanuit dezelfde overweging (meer geld verdienen) wil hij nu toch wel een certificaat of diploma gaan halen.

Hoewel Timon vindt dat hij zelf moet bedenken wat hij wil, was 'een beetje support' aan het einde van de middelbare school welkom geweest. Zijn schoolcarrière verloopt hobbelig. Hij wisselt een paar keer van school, spijbelt veel vanaf 3-VMBO en er zijn veel problemen thuis. Zijn ouders scheiden als hij heel jong is en Timon heeft het daar moeilijk mee. 'Het is een jongen die zich heel moeilijk uit, dus hij kwam in de knoop. Toen heeft hij een tijdje op het Boddaertcentrum gelopen en dat was heel goed voor hem', zegt zijn moeder. Toch heeft Timon het thuis wel moeilijk: 'Mijn moeder koos heel duidelijk meer voor mijn stiefvader dan voor mijn zusjes en mij. Het contact was niet altijd goed.' Daarnaast is moeder erg bezig met de oudere zus van Timon, die 'zwaar aan de harddrugs is en allemaal rottigheid uithaalt'. De ongemakkelijke thuissituatie is een belangrijke reden voor Timon om zo snel mogelijk het huis uit te gaan. Hij had het achteraf gezien misschien anders moeten doen, werkend leren bijvoorbeeld, maar wist hij veel: 'Mijn moeder en stiefvader waren ook nog eens net een eigen zaak begonnen, dus die hadden het te druk. Op school kreeg ik ook geen support. Dus toen dacht ik: ik ga maar gewoon werken.' Nu krijgt hij vaak brieven van het RMC, maar hij is een beetje dubbel over de aangeboden hulp. 'Ze hebben best wel wat dingen voor me uitgezocht en dat is fijn, maar aan de andere kant denk ik: dat hadden jullie veel eerder moeten doen. Toen ik nog op school zat bijvoorbeeld. Want als je eenmaal werkt, dan is de stap terug naar school best groot.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Marlies
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkt in een servicecentrum voor bejaarden in de schoonmaak en de horeca. Vindt het erg leuk om in de zorg te werken en wil daar in verder.
Woonsituatie:	Woont thuis bij haar moeder, heeft een vriend.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-b diploma. Staakt de opleiding Uiterlijke Verzorging op het ROC.
Struikelt over:	Verkeerde opleidingskeuze.
Mentor zegt over haar:	Het is een meisje met een rugzak, een zielig hoopje mens soms. Ik had al heel snel door dat Marlies niet geschikt is voor de opleiding. Ze ziet er zelf slordig uit en heeft niet de juiste uitstraling voor het vak.
Moeder zegt over haar:	Ik wist vanaf het begin af aan dat dit niet de goede opleiding voor haar was. Ze is er helemaal niet het type voor en heeft niets met uiterlijk. Bovendien vind ik het wel fijn als ze haar eigen geld gaat verdienen.
Leerplicht zegt over haar:	Weinig, er is één keer contact geweest omdat ze veel verzuimde in verband met de ziekte van haar moeder. Daar is alle begrip voor.
Zelf zegt zij:	Ik heb in 3 VMBO getwijfeld tussen zorg en uiterlijke verzorging. Omdat ik al heel lang kapper wilde worden koos ik voor het laatste. Nu blijkt dat ik zorg toch leuker vind en wil ik die opleiding gaan doen. Maar ik moet het zelf betalen, dus het zal nog wel even duren.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Die opleiding past echt helemaal niet bij haar'

Marlies (19) werkt momenteel in een servicecentrum voor ouderen en heeft het daar erg naar haar zin. Ze is gestopt met de kappersopleiding omdat ze geen stageplaats kon vinden. Omdat ze niet genoeg uren stage had gelopen, moest ze een jaar opnieuw doen. In het tweede jaar vond ze wel een stageplaats, maar viel de stage haar erg tegen.

Het is een bescheiden en teruggetrokken meisje, dat als enig kind opgroeit bij haar moeder en stiefvader. Omdat haar moeder tot twee keer toe ernstig ziek wordt (ze krijgt achtereenvolgens borstkanker en leukemie), woont Marlies ook af en toe bij oma in het tuinhuis. Volgens de mentor is de relatie tussen moeder en dochter moeilijk. 'Ze had veel verdriet. Als ze over haar moeder sprak kwamen er altijd tranen. Ze heeft nooit het achterste van haar tong laten zien maar vertelde een keer dat haar moeder haar als dochter niet meer zag zitten. Ik had soms het idee dat ze het huis uit werd gepest.' De mentor weet vrijwel niets van de gezondheidsproblemen van haar moeder en is er verbaasd over. Overigens zeggen Marlies en haar moeder zelf niet veel over onderlinge problemen tijdens de interviews. Wel geeft moeder aan dat Marlies moeilijke tijden heeft gekend: 'Toen ze twaalf was kwam alles in één keer: ik werd ziek, we gingen scheiden, moesten verhuizen en zij kwam in de puberteit.'

Met de schoolloopbaan van Marlies gaat het naar omstandigheden best goed. Ze mag VMBO-k doen, maar kiest voor VMBO-b, omdat ze naar eigen zeggen 'meer een doener dan een denker' is. Als ze in 3 VMBO wat meer gericht moet kiezen dan twijfelt ze tussen Zorg en Welzijn en Uiterlijke Verzorging. Ze kiest voor het laatste, omdat ze eigenlijk al van jongs af aan kapster wil worden. Het laatste jaar op het VMBO is zwaar en ze is veel afwezig, want in dat jaar wordt haar moeder voor de tweede keer ziek. Ze ziet dan één keer een leerplichtambtenaar en die heeft begrip voor de situatie.

Na het VMBO begint ze met de MBO-opleiding Uiterlijke Verzorging. Het is voor de bescheiden Marlies niet makkelijk om mensen te ronselen die model voor haar willen zijn en een stageplaats vinden lukt ook niet. Haar moeder en de mentor begrijpen dat wel. 'Ik vond het al niets voor haar', zegt haar moeder, 'ze is helemaal niet het type voor die opleiding, het past niet bij haar. Ze heeft heel weinig met uiterlijke verzorging'. Dat is ook de mentor niet ontgaan. 'Marlies is heel aardig, maar haar uiterlijk werkt niet mee in de kappersbranche. Ze is wat fors, heeft een nors uiterlijk en ziet er wat slordig uit. Dat is haar grote struikelblok geweest. Ze werd gewoon op haar uiterlijk niet aangenomen.'

De mentor is daarom blij als Marlies iets vindt dat haar beter past. 'Ze had een bijbaantje in een bejaardentehuis. Dat was poetswerk, maar ze voelde zich daar thuis. Toen hebben we haar via een traject geprobeerd over te plaatsen, want de zorg past veel beter bij haar. Ze kon daar zo beginnen'. Toch verschijnt Marlies niet op de nieuwe opleiding en dus zoekt de mentor weer contact. Het blijkt dat Marlies de opleiding helemaal zelf moet betalen dit keer. Daarom wil ze eerst nog wat werkervaring opdoen in de zorg voordat ze een beslissing neemt. 'Ik moet het wel echt zeker weten dit keer, want ik moet het zelf betalen. En 1.030 euro is best veel geld.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Giovanni
Leeftijd:	22 jaar
Status:	Werkt via het UWV en begint aan een MBO-2 traject om beveiligiger te worden.
Woonsituatie:	Woont alleen.
Opleidingen en diploma's:	VMBO op de Antillen, uitgevallen in het derde jaar MBO-3 toerisme.
Struikelt over:	Het niveau van de opleiding, zijn Antilliaanse VMBO opleiding sluit niet goed aan.
Antilliaanse coach over hem:	Tijdens zijn stage bleek dat zijn Nederlands niet goed genoeg was. Verder is hij een voorbeeld voor onze andere cliënten.
Mentor zegt over hem:	Een hele sociale jongen voor wie het niveau cognitief gezien te hoog was. Hij had heel veel aandacht en begeleiding nodig en bleef onvoldoende scores op toetsen en stages.
Leerplicht zegt over hem:	Niks, hij heeft geen achtergrond met verzuim.
Zelf zegt hij:	De eerste 2 jaar op het MBO gingen goed. Het ging mis bij de stages, daar werd ik erg onzeker van. Ik had betere begeleiding nodig. Ik wil nog steeds heel graag een diploma, en het zal me ook lukken om er een te krijgen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Meedogenloze inzet, hoge ambities'

'De eerste twee jaren op het MBO gingen helemaal goed.' De 23-jarige Antilliaanse Giovanni is speciaal voor zijn MBO-opleiding van Curaçao naar Nederland gekomen en hij is heel ambitieus: 'Ik wil eerst mijn MBO afronden en daarna verder studeren op het HBO.' Maar bij zijn stage in het tweede jaar gaat het mis. 'Ik werd heel erg onzeker, dat werken onder druk, met al die stress, dat paste niet bij mij.'

Zijn mentor op het MBO beaamt dat het helemaal mis ging bij de stage, maar hij heeft dat wel aan zien komen. 'Ik merkte al vrij snel dat hij cognitief zwak was en vond niveau 3 al best ambitieus. Sociaal communicatief is hij heel sterk, het is een hele vriendelijke, sociale jongen. Vlak voordat hij op stage ging zakte hij voor zijn theorie-examens en normaal moeten ze die dan opnieuw doen. Het leek mij beter om hem eerst stage te laten lopen zodat de theorie in de praktijk wat meer op zijn plek zou vallen. Mijn hoop was dat hij dan na de stage zijn herexamen zou kunnen halen. Maar toen is eigenlijk probleem op probleem op probleem gekomen, met name op de stageplekken.'

Bij de eerste stage gaat het mis omdat Giovanni niet snel genoeg kan schakelen. Hij doet baliewerk bij een reisbureau en dat vergt te veel van hem. 'Er komt een klant binnen, de telefoon gaat en dat schakelen, dat was voor hem onmogelijk', zegt zijn mentor. Giovanni wordt onzeker en maakt steeds meer fouten. Het reisbureau waar hij stage loopt vindt het risico te groot in tijden van crisis: iedere klant die zijn geduld verliest is er één te veel. De stage wordt min of meer in goed overleg beëindigd. Aan zijn Antilliaanse begeleider vertelt Giovanni dat de stage misging 'omdat hij niet echt goed Nederlands verstond of kon schrijven'. Maar dat was niet het enige probleem volgens zijn mentor: 'Zijn Nederlands is ook wel een probleem, maar het is toch vooral dat stukje intellectuele vermogen dat hij mist. Hij heeft een meedogenloze inzet, maar schat zijn capaciteiten iets te hoog in.'

Na de eerste mislukte stage loopt Giovanni nog twee keer stage, maar hij wordt steeds onzekerder en het lukt hem niet een stage positief af te ronden. Ook zakt hij weer voor zijn theorietoetsen. 'Toen moesten we hem toch het slechte nieuws vertellen: een diploma op niveau 3 zat er niet. Vanwege zijn enorme inzet en omdat hij er net tegen aan zat, hebben we hem toen voorgesteld om een startkwalificatie op niveau 2 te halen. Maar daar was hij een beetje te trots voor.'

Hierna raakt Giovanni in een dip. 'Ik had er zoveel stress van dat ik het even niet meer wist.' Hij heeft inmiddels ook een enorme studieschuld opgebouwd. 'Dat was ook de reden dat we hem die startkwalificatie aanboden, dan heeft hij in ieder geval een diploma', zegt zijn mentor. Zijn Antilliaanse begeleider vindt het zonde: 'Hij is echt een voorbeeld voor veel van onze cliënten. Hij heeft zijn dingen netjes, zijn woning is altijd mooi, hij had voldoende geld tot de opleiding stopte, hij spaarde, maar nu gaat alles ineens bergafwaarts.'

Momenteel zit Giovanni in een leerwerktraject van het UWV en in het nieuwe schooljaar start hij met een BBL-opleiding in de beveiliging. Hij wil nog niet weg uit Nederland, ondanks dat hij zijn moeder enorm mist. 'Ik wil eerst al mijn doelen halen, dan ga ik pas terug.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Derya
Leeftijd:	19 jaar
Status:	Werkt in een bakkerij, wil weer een opleiding gaan volgen en denkt aan het Jan des Bouvrie College. Wil iets met mode of architectuur.
Woonsituatie:	Woont thuis met vader, moeder en twee broers. Eén broer is al het huis uit.
Opleidingen en diploma's:	ROC Uiterlijke Verzorging gestaakt. Geen diploma in het VO.
Struikelt over:	Gebrek aan leiding en structuur. Uit angst dat ze weg zou lopen, heeft moeder haar erg veel vrijheid gegeven. Derya heeft heel lang thuis gezeten (geen school en werk) en probeert nu met een bijbaantje weer een beetje ritme te krijgen.
Mentor zegt over haar:	Ze is te lang uit het schoolritme weggeweest om het zomaar weer op te kunnen pakken.
Moeder zegt over haar:	Ik heb willen voorkomen dat Derya van huis weg zou lopen, omdat ze dan vroeg zou trouwen en kinderen zou krijgen. Ik wil dat Derya een makkelijker leven krijgt dan ik zelf heb gehad en vind het belangrijk dat ze een diploma haalt.
Reclassering zegt over haar:	De ouders van Derya hebben integratieproblemen (vooral een taalbarrière), daar heeft Derya ook last van. Er is thuis geen gezag en structuur en Derya heeft het gevoel dat haar vader haar niet accepteert.
Zelf zegt zij:	Het ligt helemaal aan mezelf, ik kan niemand anders de schuld geven. Ik had gewoon mijn best moeten doen en heb nu spijt.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Bang dat ze weg zou lopen'

Derya (19) is de enige dochter van traditionele Turkse ouders: haar moeder trouwde op haar zestiende en kreeg vrij snel daarop twee zonen, een dochter en later nog een zoon. Beide ouders werken veel en hard in de schoonmaakbranche. Vader heeft een opleiding, moeder niet. De twee oudste zonen hebben geen diploma, Derya is de derde die de school verlaat zonder diploma. De vader van Derya bemoeit zich niet met de schoolloopbaan van zijn kinderen, moeder is hiervoor het aanspreekpunt. Derya's moeder heeft het daar best moeilijk mee, want ze spreekt heel slecht Nederlands.

Zowel moeder als dochter vertellen dat het mis ging bij de overstap van drie naar vier VMBO. Volgens Derya had ze verkeerde vrienden en was ze gedemotiveerd doordat ze vlak voor de zomervakantie te horen kreeg dat ze toch zou blijven zitten. Moeder en dochter zijn ervan overtuigd dat dit kwam doordat één lerares 'de pik op Derya had'. Als ze het jaar daarop dezelfde lerares weer tegenkomt, weigert Derya naar de lessen te gaan. Het gaat van kwaad tot erger, totdat zij helemaal niet meer naar school gaat. Waarschuwingen en oproepen van de leerplichtambtenaar worden door moeder en dochter genegeerd. 'Ik wilde geen ruzie met haar,' zegt haar moeder, 'want Turkse meisjes lopen vaak van huis weg als ze ruzie hebben. Ik was bang dat ze dan ook vroeg zou trouwen net als ik. Ik wil dat ze eerst iets voor zichzelf heeft, voordat ze trouwt'. Uiteindelijk gaat Derya haar eigen gang en negeert ze alle oproepen en dagvaardingen.

Twee jaar na de eerste melding bij leerplicht wordt Derya om 06.30 uur door de politie van haar bed gelicht om voor de rechter te verschijnen. De politie wordt ingezet omdat ze tot dan toe op geen enkele zitting is verschenen. Ze krijgt een taakstraf van 80 uur en twee jaar speciale jeugdreclassering (CRIEM-begeleiding) voor kinderen uit een niet-westerse etnische minderheidsgroep. Haar reclasseringsambtenaar constateert dat er sprake is 'van het ontbreken van leiding en structuur in de thuissituatie'.

Met hulp van de reclasseringsambtenaar keert Derya terug naar school. Ze gaat een kappersopleiding (MBO 2) volgen op een ROC. Dat gaat al snel mis, want ze verschijnt nauwelijks in de lessen. De mentor en zorgcoördinator voeren vele gesprekken met haar, maar zonder resultaat. Pas als ze haar uit gaan schrijven, komen zij in aanraking met de reclasseringsambtenaar. De zorgcoördinator is er nog boos over: 'Toen we haar uit wilden schrijven kwamen er ineens een paar dingen boven tafel. Ten eerste dat er al een heel lang traject met leerplicht was geweest en ten tweede dat er een reclasseringsambtenaar was. Heel curieus dat die zich pas aan het einde van het traject meldt.' Voor de zorgcoördinator werd toen pas duidelijk wat het werkelijke probleem was: 'Ze was al twee jaar uit de schoolgaande structuur. Dan hebben ze de vrijheid geproefd en zijn ze niet meer gewend aan vroeg opstaan en structuur. Het wordt dan wel heel moeilijk om ze er weer in te krijgen. Als we dat hadden geweten hadden we het anders aangepakt, bijvoorbeeld met een BBL opleiding.'

Momenteel werkt Derya in een bakkerij, ze wil weer een opleiding gaan doen. Ze geeft vooral zichzelf de schuld van de situatie: 'Ik heb het helemaal aan mezelf te danken, kan niemand anders de schuld geven.' De zorgcoördinator en reclasseringsambtenaar geloven in haar goede bedoelingen: 'Het is geen raddraaier, ze heeft nooit op straat gehangen. In de tijd dat ze niet naar school ging, zat ze veel bij moeder thuis.'

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

De schoolloopbaan van....

Naam:	Dogan
Leeftijd:	21 jaar
Status:	Is net zijn krantenwijk kwijtgeraakt omdat hij 2 keer te laat kwam. Zoekt een baantje.
Woonsituatie:	Bij moeder en stiefvader die in scheiding liggen, samen met zijn broertje.
Opleidingen en diploma's:	VMBO-b, gestopt met de Vakschool voor Verbeelding MBO-2 en daarna met MBO-2 elektrotechniek.
Struikelt over:	Gebrek aan doorzettingsvermogen, psychische problemen en schulden.
Moeder zegt over hem:	Hij begint altijd enthousiast aan iets, maar maakt het nooit af.
1e mentor MBO zegt over hem:	Hij had schulden en moest daarom veel laat werken en had geen tijd voor school, school was cognitief gezien te moeilijk.
2e mentor MBO zegt over hem:	Niemand kent hem, hij is heel kort binnen geweest en weer snel uitgeschreven
Leerplicht zegt over hem:	Hij is een keer opgeroepen tijdens zijn middelbare school voor veelvuldig te laat komen. Verder geen dossier.
Zelf zegt hij:	Het ligt vooral aan mezelf. Ik had persoonlijke problemen tijdens de eerste opleiding, werd zonder reden ontslagen voordat ik met BBL kon beginnen en begon met een BOL opleiding die ik niet zag zitten. Ik wil me nu echt focussen op de theater en kunstacademie, ik wil mijn dromen waarmaken.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

'Snel enthousiast, maar ook snel gedemotiveerd'

'Ik wil me nu echt focussen op de theater- en kunstacademie. Heel veel mensen zeggen dat het mij niet gaat lukken, ik ga bewijzen dat het mij wel gaat lukken. Als het volgend jaar niet lukt, dan ga ik het weer proberen het haar daarna. Je leeft maar een keer en je moet je dromen najagen.' De Turkse Dogan (21) heeft een droom waar hij niet de goede vooropleidingen voor heeft.

Na een redelijk rustige onderwijs carrière haalt hij met twee jaar vertraging op zijn achttiende een diploma VMBO-b elektrotechniek. Hierna kiest Dogan voor de Vakschool voor Verbeelding, een opleiding die eigenlijk niet echt aansluit bij zijn richtingkeuze in het VMBO. Binnen de vakschool kiest hij voor de richting 'sign' (productpresentatie). Zijn mentor twijfelt of hij alles wel begrijpt: 'Het kwam cognitief niet zo binnen bij Dogan.' Omdat Dogan veel verzuimt, gaat zijn mentor met hem in gesprek. Dogan geeft aan dat hij schulden heeft, omdat hij met dure cadeautjes indruk wilde maken op zijn vriendin. Hij moet nu heel hard werken om de schulden af te betalen. Zelf zegt Dogan over deze periode: 'Het was een leuke school, maar ik zat in de knoop met mezelf, over mijn vader met wie ik een slechte relatie heb, over hoe ik er op dat moment uitzag en ik blowde veel te veel. Ik ging bijna nooit naar school.' Hij durft er op dat moment met niemand over te praten en besluit geheel zelfstandig te stoppen met school. Zijn moeder denkt dat Dogan is gestopt omdat de opleiding hem niet beviel. 'Ik wist dat hij uiteindelijk iets in het theater wilde, dus dat deze opleiding een opstapje naar een andere moest zijn. Ik dacht dat het gewoon tegen viel.'

Hierna vindt hij een leerwerkplek in de elektrotechniek met de afspraak dat hij in september het jaar erna kan beginnen aan een BBL opleiding. Voor de zomer wordt zijn contract om onduidelijke redenen niet verlengd. 'Ze zeiden altijd dat ik het goed deed, mogelijk is een akkefietje tussen mijn moeder en de vrouw van de baas over Wilders de reden geweest dat ze me hebben ontslagen. Ik snap er in ieder geval nog steeds niets van.' Het lukt niet om een nieuwe baan te vinden om in september toch met de opleiding te kunnen starten; volgens Dogan omdat ze bij sommige bedrijven 'racistisch' zijn.

Na een jaar met veel verschillende baantjes start hij na aandringen van zijn moeder met een BOL-opleiding elektrotechniek. Dat was toch niks voor mij: 'Ik leer beter in de praktijk, als ze het uitleggen en tegelijk voordoen.' Hij voelt zich ook niet thuis tussen de andere leerlingen. 'Er zitten veel van die echte Turken en ik ben een ander soort Turk. Ik eet wel varkensvlees.' Zijn moeder beaamt dat Dogan tussen twee culturen in zit, met een Nederlandse stiefvader en een Turkse moeder die heel erg in het Nederlandse leven staat. Op de opleiding kent niemand hem, want hij is er nauwelijks geweest en is binnen een maand al weer uitgeschreven.

Nu is Dogan druk bezig met sporten en het vinden van een baantje. Het is jammer dat hij net zijn krantenwijk is kwijtgeraakt omdat hij twee keer te laat kwam. Hij heeft zich ook weer gemeld bij zijn mentor van de vakschool, maar haakte meteen weer af toen hij hoorde dat hij daar gewoon opnieuw moet beginnen. Uiteindelijk wil hij toch iets in de theaterwereld gaan doen, dus hij is vastbesloten 'ergens' een MBO-diploma te halen.

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Bijlage 2 Onderzoeksproces

In deze bijlage wordt het onderzoeksproces beschreven. Hoe zijn de jongeren, hun ouders en de scholen benaderd? Waar liepen we tijdens het onderzoek tegenaan? Er zijn jongeren ondervraagd in drie RMC-regio's (West Friesland, Twente en Midden Brabant) en in één stad (Amsterdam). Omdat in Amsterdam gebruik werd gemaakt van jongeren die aan een vorig onderzoek hadden deelgenomen verliep het proces in Amsterdam anders dan in de andere drie regio's. Dit proces wordt apart beschreven.

Proces West-Friesland, Twente en Midden Brabant

Kennismaking met de Leerplicht/RMC in de regio's

Ten eerste is er een afspraak geweest tussen O+S en de vertegenwoordigers van de gemeente die verantwoordelijk zijn voor Leerplicht en RMC in de regio. Tijdens deze gesprekken is het onderzoek toegelicht en is aangegeven welke informatie O+S van de regio's nodig had om het onderzoek uit te kunnen voeren (o.a. namen en adressen van uitvallers). Ook hebben de gemeentes uitgelegd hoe de leerplicht en RMC in die specifieke regio werken.

Zoektocht jongeren en ouders

Vervolgens hebben de vier gemeentes (Tilburg, Enschede, Almelo en Hoorn) elk ongeveer 40 jongeren aangeschreven die in het schooljaar 2009/2010 als voortijdig schoolverlater geregistreerd stonden. In een door O+S opgestelde brief is aan jongeren en hun ouders gevraagd of zij mee wilden werken aan een onderzoek over schooluitval. Jongeren en ouders kregen elk € 50,- voor deelname aan het onderzoek. Wie niet mee wilde werken aan het onderzoek, kon dat binnen twee weken aan de gemeente kenbaar maken. Deze namen werden dan door de gemeente uit het bestand gehaald. Na die twee weken ontving O+S een bestand met de overige namen. De informatie die de gemeentes van deze jongeren hebben verschilt per regio (zie tabel 1), zo was in enkele regio's duidelijk op welke school jongeren hadden gezeten en welk niveau ze daar volgden, in andere regio's waren deze gegevens niet geleverd (en ook niet op te vragen). Ook waren in sommige regio's de telefoonnummers van de jongeren niet bekend. Vanuit Twente zijn er twee verschillende lijsten ontvangen, een met jongeren die in de stad wonen en een met jongeren die in de kleinere gemeentes wonen. Ook in West Friesland zijn er twee lijsten ontvangen, een met jongeren die contact hebben gehad met het RMC en een van jongeren die geen contact hebben gehad met het RMC.

Tabel 1 Gegevens schoolverlaters gekregen van gemeentes

	aantal jongeren	naam	geboorte datum	adres	telefoon nummer	laatste school	niveau
Twente (stad)	18	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Twente (kleine gemeentes)	19	ja	ja	ja	nee	nee	nee
Midden Brabant	35	ja	ja	ja	ja	ja	nee
West-Friesland (contact RMC)	40	ja	ja	ja	ja	nee	nee
West-Friesland (geen contact RMC)	20	ja	ja	ja	sommigen	nee	nee

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Hierna zijn we per regio de jongeren gaan benaderen met de vraag of zij en hun ouders wilden deelnemen aan het onderzoek. Bij deze belondes vielen een aantal zaken op. Ten eerste dat veel telefoonnummers en/of adressen niet klopten en daardoor een gedeelte van de namen (een kwart tot de helft) niet bruikbaar was. Hiernaast was een deel van de jongeren alweer begonnen aan een nieuwe opleiding, of al ingeschreven voor het komende schooljaar (dit waren voornamelijk leerlingen die een niveau 3 of 4 opleiding volgden). Deze jongeren vallen buiten de doelgroep en konden dus ook niet deelnemen aan het onderzoek. Uiteindelijk is het gelukt om per regio minimaal vier geschikte jongeren en ouders/begeleiders te vinden die deel wilden nemen aan het onderzoek. Wij hebben vervolgens een afspraak gemaakt en hebben, voornamelijk bij hen thuis, de jongeren en ouders apart geïnterviewd over de schoolloopbaan van de jongere. Dit gebeurde aan de hand van een gesprekspuntenlijst, zie voor een voorbeeld bijlage 2. De interviews duurden drie kwartier tot een uur en zijn opgenomen en getranscribeerd. Tijdens de interviews hebben we gevraagd naar namen van betrokkenen tijdens de schoolloopbaan; mentoren, zorgcoördinator, leerplichtambtenaren, reclasseringsambtenaren, psychologen, etc.

Hiernaast hebben we de leerplichtdossiers van de jongeren (als deze beschikbaar waren) voor het interview doorgenomen, zo mogelijk samen met de betrokken leerplichtambtenaar. Ook hebben we in twee regio's (West Friesland en Twente) de RMC dossiers in mogen zien.

Zoektocht scholen

Na de interviews met de jongeren en hun ouders/verzorgers heeft O+S een lijst opgesteld met MBO opleidingen waarvan we een of meerdere medewerkers wilden interviewen. OCW heeft toen een brief gestuurd naar de directies van deze MBO's met informatie over het onderzoek en de vraag om deel te nemen. Vervolgens hebben we de scholen benaderd (soms de directie, soms de mentor of zorgcoördinator waarvan we de naam hadden) om te vragen of ook zij wilden meedoen aan het onderzoek. Meestal wilden de scholen graag meedoen, één school wilde in eerste instantie niet meteen meewerken. Er is toen een extra overleg met een directielid geweest die hierna toestemming heeft gegeven voor deelname aan het onderzoek, onder voorwaarde dat de betrokkenen (mentoren en zorgcoördinatoren) eerst de vragenlijst mochten doornemen. We zijn naar de scholen toegegaan en hebben de begeleiders geïnterviewd, zowel over de specifieke casus, de jongere, als over hun algemene beleid over schooluitval.

Overige betrokkenen

Na de interviews met de jongeren werd duidelijk dat het in sommige gevallen interessant was om naast een begeleider van het MBO ook andere begeleiders te spreken. Zo hebben we ook contact opgenomen met de volgende begeleiders en deze geïnterviewd:

- twee begeleiders van het speciaal onderwijs
- twee reclasseringsambtenaren
- reboundinstelling
- één sociaal pedagogisch hulpverlener
- één jongerenwerker van de gemeente

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Amsterdam

In Amsterdam zijn in een eerder onderzoek 10 uitvallers over hun schoolloopbaan geïnterviewd⁴. Deze jongeren hebben we opnieuw benaderd en we hebben hen gevraagd of ze het goed vonden als we hun ouders en de school ook zouden interviewen. Uiteindelijk hebben 4 jongeren aangegeven het goed te vinden als we hun ouders (in een geval een oudere zus) zouden interviewen. Hierna hebben we een afspraak gemaakt met de ouders en hen geïnterviewd. Ook de school en mogelijk andere begeleiders zijn in een later stadium op dezelfde wijze als hierboven beschreven benaderd en geïnterviewd.

⁴ Bron: 'Door de mazen van het net. Oorzaken en achtergronden van uitval en verzuim in het MBO' O+S april 2010

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

Bijlage 3 gesprekspuntenlijst

Project: Schooluitval in 360° perspectief
Betreft: topiclijst - uitvallers
Methode: diepte interviews, duur: 45-60 minuten
Periode: juni-september 2010

- deze topiclijst dient als handvat voor de gesprekken. Als ondervraagden andere relevante onderwerpen aan de orde stellen, dan wordt daar ook op doorgevraagd -

1. Introductie

- Doel van het gesprek: ervaringen schoolverlaten
- Benadrukken: openhartig spreken, gaat om jouw mening/ervaringen
- Kennismaking

2. Huidige situatie (circa 5 minuten)

- Dagbesteding: werk, school, vrije tijdsbesteding, anderszins, ervaringen
- Thuisituatie: met wie, waar (buurt), sinds wanneer, ervaringen

3. Het proces naar verzuim/schoolverlaten (circa 15 minuten)

- Volgens onze gegevens ga je niet meer naar school. Vertel eens hoe dat zo gekomen is?
- Is dat begonnen met spijbelen?
 - Zo nee: hoe is het dan gegaan?
 - Zo ja:

Schoolverlaters voor wie het 'schoolverlaatproces' begonnen is met spijbelen:

- Wanneer is dat spijbelen begonnen? Welke school/klas?
- Hoe is het spijbelen begonnen (te laat komen, een uurtje, te laat terug van een pauze ect.)?
- Waarom ben je gaan spijbelen/gestopt met school?
- Heb/had je andere/betere dingen te doen (pullfactoren)?
 - zo ja: wat ga/ging je doen dan? (werken, met vrienden zijn, rondhangen op straat/thuis, sporten)
- of gaat/ging het niet goed op **school** (pushfactoren)?
 - zo ja: waarom niet, waar lag dat aan (te moeilijk niveau, zittenblijven, slechte resultaten (te moeilijk), stress, niet zoals verwacht (verkeerde schoolkeuze), gedragsproblemen (bv concentratie), contact met andere leerlingen (pesten), contact met docenten, de schoolregels/cultuur)
- of is/was het **thuis** moeilijk
- zo ja: hoe is/was de situatie thuis dan? (zorgtaken, ziekte, financiële problemen, cultuurverschillen, onrustig (geen rustige huiswerkruimte, onveilig of onprettig)
- Hoe is het zover gekomen dat je helemaal niet meer naar school gaat?
- Hoe vind je dat?

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

4. Betrokken partijen – ervaringen (circa 15 minuten)

- (Spontaan) Met welke personen/instanties kreeg je te maken toen je stopte met school?
(Geholpen: OP KAARTJES LATEN ZIEN)
- Mentor van de klas
- Verzuimcoördinator van school
- Zorgcoördinator van de school
- Zorg advies team op school? Wie zaten daarin, wat hebben ze voor je gedaan?
- Bureau Jeugdzorg
- Leerplichtambtenaar
- Buurtregisseur/wijkagent
- Iemand anders

Per persoon/instantie:

(INT: TOON KAARTJE)

- Hoe vaak heb je contact gehad met die personen/instantie(s)?
- Hoe gingen die contacten (vorm (telefonisch, face to face, brief), andere aanwezigen, plaats, duur, sfeer)?
- Welk gevoel hield jij over aan die contacten?
- Klikte het met die persoon, had je het gevoel dat hij/zij je begreep (je schoolsituatie, je thuissituatie, jou als persoon)?
- Heb je het idee dat zij wilden voorkomen dat je stopt/zou stoppen met school?
- Wat hebben ze dan gedaan om dat te voorkomen?

(INT: TOON ALLE RELEVANTE KAARTJES van de personen/instanties waar de jongere mee te maken heeft gehad)

- Als je terugkijkt, is er een bepaalde volgorde in de tijd bij de personen waar je contact mee hebt (gehad)?
- Wie van al die personen/instanties heeft je *écht* geholpen?
- Met wat, wat hebben ze voor je gedaan om te voorkomen dat je stopte met school?
- Heeft dat invloed op je gehad?
- Je hebt met veel verschillende personen te maken (gehad), heb/had je het idee dat ze van jouw situatie op de hoogte waren toen je ze voor de eerste keer ontmoette?
- Krijg/kreeg je de indruk dat deze verschillende personen met elkaar samenwerkten om jou weer (gewoon) naar school te krijgen?
- Zijn er nog andere dingen gedaan om jou weer (gewoon) naar school te krijgen?
- Zo ja: wat vind je daarvan?
- Heeft dat enig effect gehad?

5. Betrokken partijen – wensen/behoefte (circa 10 minuten)

(INT: TOON ALLE RELEVANTE KAARTJES)

- Wie van deze personen kan/had jou meer kunnen helpen om weer naar school te gaan?
- Wat hadden ze (nog meer) voor je kunnen doen dan?
- Zijn er nog andere personen of instanties die jou kunnen helpen om te stoppen met spijbelen/ weer naar school te gaan?
- Wat kunnen zij doen/hadden ze voor je kunnen doen?

- Had je contact over je spijbelgedrag willen hebben met
 - iemand die zelf ook in zo'n situatie is geweest en dus heel goed weet hoe jij je voelt?
 - of iemand met dezelfde achtergrond als jij (Turks, Marokkaans)
 - of iemand die dezelfde school – of thuis situatie had/ heeft als jij?

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- Zou dat jou geholpen hebben weer (gewoon) naar school te gaan?
- Wat zou nog meer geholpen hebben?
- Wat had er moeten gebeuren om te zorgen dat je weer naar school was gegaan?
- En wie had daar iets voor moeten doen?
- Wat, en op welk moment?

School

- Moet de school iets doen /had de school iets moeten doen?

(INT: EVENTUEEL HELPEN)

- begeleiding bij de studiekeuze, (studie)begeleiding, lesrooster, inhoud vakken, didactiek, contact docenten, contact andere leerlingen, schoolklimaat/prettigere sfeer, meer hulp bij huiswerk/bepaalde vakken

Thuis/omgeving

- Moet iemand van thuis/je familie iets doen /had iemand van thuis/je familie iets moeten doen?

(INT: EVENTUEEL HELPEN)

- prettigere sfeer, rustiger, veiliger, grotere betrokkenheid van ouders/meer contact ouders – school (mentor)

Persoonlijkheidskenmerken

- Moet je zelf iets doen om minder te spijbelen/had je zelf iets kunnen doen zodat je weer gewoon naar school was gegaan?

(INT: EVENTUEEL HELPEN)

- meer mijn eigen keuzes moeten maken, minder met vrienden omgaan, rustiger gedrag vertonen, me beter moeten concentreren, eerder hulp moeten zoeken
- Zijn er momenten geweest dat je toch wel weer naar school wilde?
- Waarom ben je toen uiteindelijk toch niet weer gewoon naar school gegaan?
- Wat had er moeten gebeuren waardoor je wel weer naar school was gegaan?

Indien nog niet aan de orde geweest:

- Ben je wel eens in aanraking geweest met de Kinderbescherming? Waarvoor? Hoe ging dat? Welk effect had dat op jou, en op je ouders?
- Ben je wel eens in aanraking geweest met bureau HALT? Waarvoor? Hoe ging dat? Welk effect had dat op jou, en op je ouders?
- Ben je wel eens in aanraking geweest met de politie? Waarvoor? Hoe ging dat? Welk effect had dat op jou, en op je ouders?
- Ben je wel eens in aanraking geweest met de rechter/het Openbaar Ministerie? Waarvoor? Hoe ging dat? Welk effect had dat op jou, en op je ouders?

6. Evaluatie regionale acties (circa 10 minuten)

<regionale maatregelen voorleggen aan de jongeren. De maatregelen worden in kaart gebracht in het gesprek met de regionale Leerplicht/RMC>

- **maatregel/actie 1**
- **maatregel/actie 2**

(INT: VRAAG PER AANPAK/ACTIE (met korte uitleg)):

- Ben je hiermee bekend?
Zo ja:
 - heb je er zelf mee te maken gehad?
 - Hoe vond je dat?
 - Waarom heeft het je niet geholpen?
 - Hoe had het je wel kunnen helpen?

Zo nee:

'Ze moeten *ergens* wel de wil hebben'

- Wat vind je er van?
- Kan/had dit je (kunnen) helpen weer naar school te gaan?
- Waarom wel/niet?
- Heb je zelf nog een idee welke actie jou kan helpen om niet meer te verzuimen/had geholpen om weer naar school te gaan?
- Wat mis je in de aanpak?

7. Afsluiting (5 min)

- Zo al met al, als je terugkijkt op de afgelopen periode, wat had er voor kunnen zorgen dat jij weer naar school was gegaan?
- Heb je nog andere ideeën om jongeren op school te houden?
- Als laatste, heb je nog andere opmerkingen over dit onderwerp/tips/dingen die beter kunnen?